

IJONAS

**Uluslararası Sosyal Bilgilerde
Yeni Yaklaşımlar Dergisi**

Cilt 2 / SAYI 2 / Yıl 2018

International Journal of New Approaches in Social Studies

Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi - IJONASS

International Journal of New Approaches in Social Studies

ISSN: 2618-5725

Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi - IJONASS 2017 yılında yayın hayatına başlayan hakemli (Çift Kör Hakemlik/ Double Blind Review) ve bilimsel uluslararası bir dergidir. Yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Dergiye kabul edilen çalışmalar online olarak yayınlanmaktadır. Sosyal Bilgiler çalışma alanında ve editör kurulunun uygun gördüğü eğitim bilimleri alanında yapılan özgün nitelikteki çalışmaları yayınlamak eğitim-öğretim süreçlerinde, öğretmen yetiştirme alanında mevcut durumları ortaya koyma, sorunlara dikkat çekme ve çözüm önerileri getirme vb. katkılar sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırma ve derleme makaleler yanında, ders etkinlikleri, kitap inceleme ve biyografi çalışmaları da yayınlanmaktadır.

DERGİNİN TARANDIĞI İNDEKSLER /ABSTRACTING AND INDEXING

AcademicKEYS
Academic Index
Academic Resource Index
ASOS index
BASE
CiteFactor
Clausthal University of Technology Library
Cosmos Impact Factor
Dergipark
DIIF
Directory of Research Journals Indexing
Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)
EZB Elektronische Zeitschriftenbibliothek
Frankfurt University of Applied Sciences
Frei Universität Berlin Bibliothek
General Impact Factor
Google SCHOLAR
German National Serials Database (ZDB)
HLB Fulda University
Indexa
INDEX COPERNICUS
Infobaseindex
International Institute Of Organized Research (I2OR)
International Society for Research Activity (ISRAJIF)
International Citation Index
ISEEK

JatsTech
Journalfactor
Katholische Universitat
Open AIRE
Philipes Universitat Marburg
Road
Root INDEXING
Scientific Indexing Service (SIS)
Scholarimpact
Sindex SIS
Southwest-German Union Catalogue (SWB)
The Big Search Engine Index
Türk Eğitim İndeksi
UH Universitat Hamburg
Universiteits Bibliotheek Gent
Universitats Bibliothek Leipzig
UniKASSEL VERSITAT
WorldCAT

OKUYUCU MEKTUPLARI / LETTERS

Lütfen yayımlanan yazılar hakkındaki görüş, yorum ve önerilerinizi Editöre gönderiniz.

Readers are highly encouraged to Express their views, comments or suggestions on published articles, to the editor.

Doç. Dr. Hakan AKDAĞ

ijonasstr@gmail.com

IJONASS

Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi IJONASS

International Journal of New Approaches in Social Studies

CİLT: 2, SAYI: 2, YIL: ARALIK- 2018

VOLUME:2, ISSUE:2, DECEMBER -2018

SAHİBİ / OWNER

Dr. Hakan AKDAĞ

EDİTÖR / EDITOR

Dr. Hakan AKDAĞ

SAYI EDITÖRÜ

Dr. Yasin DOĞAN

EDİTÖR YRD / VİCE EDITOR

Dr. Selahattin KAYMAKÇI

Dr. F. Serkan SAY

REDAKSİYON/ REDACTION

Dr. Murat YAKAR

Dr. F. Serkan SAY

Yayın Kurulu / Editorial Board

Dr. Yasin DOĞAN

Dr. Adnan ALTUN

Dr. Halil TOCAN

Dr. Selahattin KAYMAKCI

Dr. Hakan AKDAĞ

İletişim / Communication

Hakan AKDAĞ – Mersin Üniversitesi | Eğitim Fakültesi 33000 MERSİN
Selahattin Kaymakçı – Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi 37000 KASTAMONU
F. Serkan SAY - Mersin Üniversitesi | Eğitim Fakültesi 33000 MERSİN

E-posta/email: ijonasstr@gmail.com

Basım Tarihi /Published Time: Haziran – 2018 / June 2018

ISSN:2618-5725

Danışma Kurulu ve Hakemler Advisory Board and Referees

Prof. Dr. Prof. Dr. Refik TURAN – Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa SAFRAN – Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ – Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK - Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet DOĞANAY - Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU – Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Bahri ATA- Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz DÖNMEZ - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan SEVER- Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman İNAN – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Marilyn JOHNSTON PARSONS, University of Illinois at Urbana-
Champaign College of Education,
Prof. Dr. Necdet HAYTA - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mithat AYDIN – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Handan DEVECİ – Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Hilary COOPER, University of Cumbria
Prof. Dr. Kadir ULUSOY - Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Engin DENİZ – Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK – Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Adem SEZER – Uşak Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK – İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Kubilay YAZICI – Niğde Ömerhalis Demir Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih AYDIN – Karabük Üniversitesi
Prof. Dr. Erkan DİNÇ – Uşak Üniversitesi
Doç. Dr. Ufuk KARAKUŞ – Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Bülent AKSOY – Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Banu ÇULHA ÖZBAŞ – Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan KAYA- Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Zekerya AKKUŞ- Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Bülent AKBABA – Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Ufuk ŞİMŞEK – Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Erkan YEŞİLTAŞ – Cumhuriyet Üniversitesi
Doç. Dr. Ayten KIRIŞ AVAROĞULLARI –Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ – Gaziosman Paşa Üniversitesi
Doç. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN – Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. S.Gülin KARABAĞ- Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Elif ALADAĞ – Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Nihat ŞİMŞEK – Gaziantep Üniversitesi
Doç. Dr. Osman ÇEPNİ – Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Talip ÖZTÜRK - Ordu Üniversitesi
Doç. Dr. Filiz ZAYIMOĞLU ÖZTÜRK - Ordu Üniversitesi
Doç. Dr. Kadir KARATEKİN- Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Bayram TAY- Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Doç. Dr. Muhammed SARI – Aksaray Üniversitesi
Doç. Dr. Oğuzhan KARADENİZ – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa TAHİROĞLU – Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi İbrahim SARI – Dumlupınar Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Neval AKÇA BERK - Çukurova Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Hatice DEMİRKAYA GEDİK - Aksaray Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Yavuz TOPKAYA – Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Harun ER – Barın Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Murat Bayram YILAR - 19 Mayıs Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi. Serpil DEMİREZEN - Aksaray Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi. Emine Karasu AVCI – Kastamonu Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Bahadır KILCAN – Gazi Üniversitesi
Dr. Fatma TORUN – Adıyaman Üniversitesi

IJONASS

Uluslararası Sosyal Bilgielrde Yeni Yaklaşımlar Dergisi IJONASS

International Journal of New Approaches in Social Studies

CİLT: 2, SAYI: 2, YIL: ARALIK- 2018

VOLUME:2, ISSUE:2, DECEMBER -2018

Bu Sayının Hakemleri

The Referees of This Issue

- Doç. Dr. Adnan ALTUN- Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ – Gaziosman Paşa Üniversitesi
Doç. Dr. Yasin DOĞAN – Adıyaman Üniversitesi
Doç. Dr. Halil TOKCAN – Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr. Banu ÇULHA ÖZBAŞ – Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Talip ÖZTÜRK – Ordu Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Neval AKÇA BERK – Çukurova Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Yusuf İNEL- Uşak Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Melike FAİZ – Kastamonu Üniversitesi

Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi - IJONASS

International Journal of New Approaches in Social Studies

CİLT:2, SAYI: 2, YIL: ARALIK – 2018

VOLUME:2, ISSUE:2, DECEMBER -2018

EDİTÖRDEN...

Değerli Sosyal Bilgiler Eğitimcileri Ailesi,

Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi'nin (IJONASS) üçüncü sayısıyla karşınızdayız. Dergimizin başta sosyal bilgiler eğitimcileri olmak üzere Türkiye'de eğitim bilimleri alanında yer alan tüm bilim insanlarının bilimsel anlamda katkı sunmasını bekliyoruz. Derginin oluşturulmasında ve gelişmesinde katkı sağlayan yazar ve hakemlere teşekkür ediyoruz. Dergimizin hızla büyüyen ve sosyal bilgiler eğitimi alanına yeni bir bakış açısı getiren süreli bir yayın olması için elimizden gelen tüm gayreti göstermeye çalışıyoruz. Gelecek sayılarımızda çıkacak makale ve diğer yayınlarla daha çok yazarın katkı yapması temenni ediyoruz. Her geçen gün artan sayısı ile uluslararası indeksler aracılığıyla dergimizde yayınlanan çalışmaların dünyanın farklı akademik noktalarında tanınması ve duyurulması süreci devam etmektedir.

Dergimizin bir sonraki sayısı 2019 yılı Haziran ayında yayımlanacaktır.

Saygılarımızla...

Doç. Dr. Yasin DOĞAN

Aralık – 2018

Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi - IJONASS

International Journal of New Approaches in Social Studies

CİLT:2, SAYI: 2, YIL: ARALIK – 2018

VOLUME:2, ISSUE:2, DECEMBER -2018

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Editörden... /Editor's Note

İçindekiler / Contents

Mustafa DOLMAZ (s. 1-8)

Kitap İnceleme: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller

Onur YILMAZ & Hayriye SAYHAN (s. 9-26)

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarının Çevre Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi

F. Betül Demir & Sibel Oğuz Haçat (s. 27-56)

Sosyal Bilim Disiplinlerine Göre 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Kazanımların Değerlendirilmesi

Yeter KONUK & Tahsin YILDIRIM (s. 57-69)

Empati Becerisine Dayalı Etkinliklerle Desteklenen Sosyal Bilgiler Öğretiminin Öğrencilerin Çevre Bilincine ve Akademik Başarılarına Etkisi

Cemil Cahit YEŞİLBURSA & Sevim ALPER (s. 70-81)

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kent Kültürü Ve Kentlilik Bilincine Yönelik Algı Ve Görüşleri

Kitap İnceleme: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller

Mustafa DOLMAZ*¹

¹Sivas Emniyet Müdürlüğü, Türkiye

Gönderilme Tarihi: **Temmuz 2018**

Kabul Tarihi: **Aralık 2018**

Öz:

Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımı dersin hedef kazanımlarını gerçekleştirmede büyük önem arz etmektedir. İncelenen bu eser, sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımı için öğretmenlere ve araştırmacılara rehberlik edecek niteliktedir. Edebi ürünler, sosyal bilgiler kapsamına giren kavramların canlı örneklerini öğrenciye sunmaktadır. Ayrıca bu kitaplar sosyal bilgiler dersi konularını uygulamaya geçirecek anlamlı ve gerçek senaryolar içermektedir. Tüm bunların yanında, sanatsal yönleri bulunduğu için bu kitaplar okuyanı sarmaktadır. Yazarlara göre, romanlar, hikâyeler, gazete, broşür, kitap, dergi, günlük gibi ürünler de dersin bir parçası olmalıdır. Çünkü bu türden materyaller, öğrencilere kavramların keşfinde, örgütlenmesinde, zenginleştirilmesinde yardımcı olduğu gibi, birtakım becerilerin kazanılmasını da kolaylaştırmaktadır. Tüm bölümler incelendiğinde, eserin Sosyal Bilgiler Öğretiminde kullanılabilir kaliteli kaynaklardan biri olduğu ve Sosyal Bilgiler-Edebiyat entegrasyonu konusunda öğretmenlere, araştırmacılara ve lisans/lisansüstü eğitimde öğrenim gören öğrencilere önemli ipuçları verdiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: sosyal bilgiler, edebi ürünler, yazılı materyaller.

Abstract

The use of literary products in teaching social studies is of great importance in achieving the target achievements of the course. This work, which is being examined, will guide teachers and researchers to use literary products in the teaching of social studies. Literary products present live samples of the concepts covered by social studies. In addition, these books contain meaningful and realistic scenarios that will apply social studies lesson topics. Besides these, these books cover the readers because of their artistic aspects. According to the authors, products such as novels, stories, newspapers, brochures, books, magazines, diaries should also be part of the course. Because such materials help students to discover, organize and enrich concepts, and make it easier to acquire some skills. When all sections are examined, it can be said that the work is one of the quality sources for an effective Social Studies Instruction. Moreover, it gives important clues to teachers, researchers and master-doctoral students on social studies-literacy integration.

Keywords: Classroom management, teachers, primary schools, teacher self-sufficiency

*Sorumlu Yazar E-mail: mdolmaz58@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-9420-0331

GİRİŞ

Sosyal bilgiler multidisipliner yapısı sebebi ile farklı disiplinlerle birlikte çalışmayı zorunlu kılmaktadır (Dolmaz, 2018). Dersin hedeflerine ulaşmak için en çok yararlandığı disiplinlerden biri de edebiyattır. Ders içerisinde, programda ön görülen bilişsel, duyuşsal ve devinişsel hedeflerin gerçekleştirilmesi için büyük öneme sahip edebi ürünler sosyal bilgiler – edebiyat entegrasyonunu sağlayan yegâne araçlardır (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2014:35). Edebiyat yaşantımıza yeni anlamlar katma gücüne sahip bir anlatım biçimidir. Kurgulanmış bir yaşantıyı sanatçı duyarlılığı ile sunar. Bizi yazarak ya da yaşayarak edindiği başkalarına ait deneyimlere ortak eder. Yani edebiyatta kurmaca bir gerçeklikle karşı karşıya kalınır. Kurmaca bir gerçeklikte iki şey vardır: Hem gerçeklik hem de hayal gücü (Sever, 2015:11-13).

Ata (2000) bahse konu olay çocukların eğitimi ise özellikle değişik bilgi alanları arasındaki etkileşimi sağlayan interdisipliner bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini, bu yaklaşımın öğrenciye hayatı tüm yönü ve rengiyle görme imkânı tanyacağını belirtmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının uygulandığı sınıflardaki öğrenciler için dilsel becerilerin gelişimi ve tarih düşüncesinin gelişimini birbirinden ayrı düşünülemez. Örneğin tarih konuları işlenirken karmaşık ve soyut kavramların öğrenilmesi için öğrencinin gelişmiş dil becerilerine sahip olması gerekir. Yani işlenen dersteki kavramların çocuğun sözcük dağarcığında bulunması gereklidir (Dilek, 2000:50-54).

Sosyal Bilgilerin amaçları doğrultusunda, edebiyat; çağdaş demokratik değerlerle donanmış, yaşadığı çevreye duyarlı, birlikte yaşadığı diğer insanların hakkına saygı duymayı bilen, yaratıcı ve eleştirel düşünebilme yeteneğine sahip, sosyal iletişim becerisi gelişmiş, hak ve ödevlerini bilen bireyler yetiştirmede bir araç olarak kullanılabilir. Sosyal Bilgilerle ilişkisi açısından edebiyat, öğrencinin bireysel yaşamı ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevre ile olan etkileşimini kolaylaştıran bir yapıdadır. Edebiyatla sosyal bilgiler özellikle birey ve kimlik oluşturmada ortak bir misyona sahiptir (Tekgöz, 2005:2). İnsanların hayat hikâyesini oluşturan unsurların sosyal, iktisadi, tarihi ve kültürel olaylar olduğu, bu olayların da sosyal bilgiler dersine konu olduğu, bu olaylar karşısında insanların duygu, düşünce ve hayallerini de edebiyatın yansıttığı göz önünde bulundurulursa edebiyat ve sosyal bilgilerin bir zincirin ayrılmaz iki halkası olduğu kolaylıkla anlaşılabilir.

Edebî ürünler, sosyal bilgiler dersi kapsamına giren kavramların canlı örneklerini öğrenciye sunmaktadır. Ayrıca bu kitaplar sosyal bilgiler dersi konularını uygulamaya geçirecek anlamlı ve gerçek senaryolar sunarlar. Tüm bunların yanında sanatsal yönleri bulunduğu için okuyanı sarmaktadır (McGowan ve Guzzetti, 1991:40).

Öğretmenlerin pek çoğu, az ya da çok yazılı – sözlü ürünlerden yararlansa da genelde kullanılan materyalin ders kitabı olduğu göze çarpmaktadır. Fakat şu unutulmamalıdır ki ders kitabı zaten asgari bir ihtiyaçtır. Gündelik yaşamımızın bir gerekliliği olan romanlar, hikâyeler, gazete, broşür, kitap, dergi, günlük gibi ürünler de dersin bir parçası olmalıdır. Çünkü bu türden materyaller öğrencilere kavramların keşfinde, örgütleme, rehberlik ve zenginleştirmede yardımcı olduğu gibi bir takım becerilerin kazanılmasını da kolaylaştırmaktadır (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2014: 43).

Bu çalışmanın amacı Sosyal Bilgiler öğretiminde önemli rol oynayan edebî ürünler ve yazılı materyallerin sosyal bilgiler dersi içerisinde kullanımına dair önemli bilgiler içeren “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller” isimli eserin tanıtılmasıdır.

YÖNTEM

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller

Kitabın Yazarları: Prof. Dr. Cemil Öztürk, Doç. Dr. Sevgi Coşkun Keskin, Rahmi Otluoğlu

Kitabın Baskı Sayısı: 6.Baskı

Kitabın Baskı Yılı, Yeri, Yayınevi: Ağustos 2014, Ankara, Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.

Kitabın kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Dizgi: Gamze Dumlupınar

ISBN: 978-605-364-133-9

Kitabın Bölümleri ve Konuları

Kitap yedi ana bölümden ve bu bölümlerin alt konu başlıklarından oluşmaktadır. Kitabın tüm bölümleri alanında uzman olan öğretmen/akademisyenlerce ele alınarak hazırlanmıştır. Kitabın girişinde yazarlara ait çeşitli bilgilere ulaşmak mümkündür. Prof. Dr. Cemil Öztürk halen Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi/Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü öğretim üyesidir. 2001 yılında profesör ünvanını alan yazar çok sayıda ulusal ve uluslararası derginin bilim kurulu üyesi, bilimsel toplantının (sempozyum, kongre ve çalıştay) düzenleyicisidir. İkinci yazar Doç. Dr. Sevgi Coşkun Keskin Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü öğretim üyesidir ve 2007 yılında doktora derecesini almıştır. Sosyal bilgiler eğitimi, değer eğitimi, müze eğitimi, çevre ve barış eğitimi, program geliştirme konularında çeşitli bilimsel makaleleri bulunmaktadır. Üçüncü yazar Rahmi Otluoğlu 2001 yılında Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tezli yüksek lisans programından mezun olarak bilim uzmanı ünvanı almıştır. Halen Şehit üstegmen Gökhan Yavuz İlk Okulunda öğretmen olarak çalışmaktadır.

Eserin sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyallerin önemini ortaya koymak, Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılabilecek edebî türlerin ve diğer yazılı materyallerin ve nasıl kullanılacağına ilişkin çeşitli bilgileri okuyucuya sunmak üzere kaleme alındığı önsöz bölümünde belirtilmiştir. Ayrıca kitabın öğretmen adaylarının kaynak ihtiyacını karşılaması beklenmektedir. Kitabın I-V. bölümleri Prof. Dr. Cemil Öztürk, VI. bölüm Prof. Dr. Cemil Öztürk ve Rahmi Otluoğlu, VII. bölümü ise Doç. Dr. Sevgi Coşkun Keskin tarafından kaleme alınmıştır.

Eser okuyucuya akıcı, sağlam ve bütüncül bir dille oluşturulan bir anlatım sunması yanında Sosyal Bilgiler-Edebiyat Entegrasyonuna dair önemli bilgiler aktarmaktadır. Kitapta Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilecek edebî ürün ve yazılı materyallere dair açıklamalarda bulunulduktan sonra bu eserlerden örnekler sunulmuştur. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilecek örnek metinler içermesi eseri kıymetli kılan mühim bir ayrıntıdır.

Kitap ana başlıkları üzerinden incelenirse;

1.Bölüm: Sosyal Bilgiler Öğretimi

Kitabın ilk bölümü 6 ana konu başlığı altında ele alınmıştır. Bu kapsamda Sosyal Bilgilerin tanımı, sosyal bilgilerin yapısı, sosyal bilgiler eğitiminin genel amaçları, sosyal bilgiler öğretiminin tarihsel gelişimi, Türkiye’de sosyal bilgiler öğretiminin bugünkü durumu ve bilgi çağında sosyal bilgiler öğretimi birinci bölümün ana konu başlıklarıdır. Sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçları başlığı altında ulusal ve evrensel amaçlara yer verilmiştir. Sosyal bilgiler öğretiminin tarihsel gelişimi konu başlığı altında ise Dünyada ve Türkiye’de sosyal bilgiler öğretiminin gelişimi konularına değinilmiştir. Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretiminin bugünkü durumu incelenirken öğretim programları, hazanım/hedef ve içerik, öğretim uygulamaları, öğrenci tutumları, öğretmenlerin durumu ve programın uygulanmasında karşılaşılan sorunlar alt konu başlıkları ile ele alınmıştır.

2.Bölüm: Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Edebiyat

Bu bölüm, 3 ana başlıktan oluşmaktadır.

İlk başlık olan “Kavramsal Çerçeve” başlığı altında edebiyat, sözlü ve yazılı edebiyat ile çocuk edebiyatı konularına değinilmiştir. İkinci ana başlık “Edebiyat ve Eğitim” başlığıdır ve bu başlıkta edebiyatın eğitim öğretim faaliyetleri içerisindeki yeri ve önemine değinilmiştir. Bu bölümde yer alan üçüncü ve son başlık ise “Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Edebiyat” başlığıdır. Burada sosyal bilgilerle edebiyatın entegrasyonu, düşünce gelişimi ve edebiyat, sosyalleşme ve edebiyat konularına yer verilmiştir.

3. Bölüm: Edebî Ürünler ve Yazılı Materyallerin Kullanılması

Bu bölüm, dört ana konu başlığı altında toplanmıştır. Bunlar “Sosyal Bilgilerde Okuma Becerileri”, “Yazılı Materyallerin Kullanılması”, “Dil Becerileri ile Sosyal Bilgileri Entegre Etmeye Yarayacak Stratejiler” ve “Uygun Dil Etkinlikleri” başlıklarıdır. Sosyal bilgilerde okuma becerileri başlığı altında kitap bölümlerinin nasıl kullanılacağı, sözcük dağarcığının ne olduğu ve nasıl geliştirilebileceği, anlama etkinlikleri (ana fikir bulma ve ayrıntıları saptama), örgütleme ve yorumlama konularına değinilmiştir.

“Yazılı Materyallerin Kullanımı” başlığı altında yazılı materyallerin okunması, okuma türleri, materyallerin hangi konularda okunacağına dair okurlara anahtar bilgiler verilmiştir. Öğrencinin okumaya nasıl motive edileceği ve okul kütüphanesinin kullanımına dair hususlara da bu başlık altında yer verilmiştir.

“Dil Becerileri ile Sosyal Bilgileri Entegre Etmeye Yarayacak Stratejiler” isimli başlıkta dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerine dair çeşitli tanımlara yer verilmiş, bu becerilerin nasıl kullanılacağı anlatılmıştır.

Son başlık “Uygun Dil Etkinlikleri” kısmında sosyal bilgiler müfredatına uygun olarak gerçekleştirilecek etkinliklerin öğrencilerin gelişim düzeyine uygun olması ve müfredata uygun bir biçimde entegre edilmesine vurgu yapılmıştır.

4. Bölüm: Öğretimin Planlanmasındaki Kuramsal Zemin

Bu bölüm, toplamda 5 konudan oluşmaktadır.

“Planlamanın Önemi” bölümünde okuldaki eğitim öğretim etkinliklerinden en üst düzeyde verim almanın önemi ve verimli bir eğitim için yapılması gerekenler bu başlık altında detaylı olarak verilmiştir.

“Felsefi Akımlar” konulu ikinci başlıkta daimicilik, esasicilik, ilerlemecilik, yeniden kurmacılık, varoluşçuluk, politeknik eğitim ve programlandırılmış eğitim gibi felsefi akımlar ve eğitime yansımaları hakkında bilgiler verilmiştir.

“Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımları” konu başlığı altında sosyal bilgiler öğretiminde geçmişten günümüze var olan yaklaşımlara değinilmiştir. Başlık altında yurttaşlık bilgisi aktarımı olarak sosyal bilgiler, sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler yaklaşımları ve amaçları, kullandıkları yöntem ile kapsamlarına dair detaylı bilgiler tablolar halinde verilmiştir.

“Program Hedefleri/Kazanımları, Strateji, Yöntem ve Teknikler” başlığı altında eğitimin hedefleri sınıflandırılmış, bu hedeflere ulaşmak izlenmesi gereken strateji, yöntem ve tekniklere yer verilmiştir. Hedef, strateji ile yöntem birlikteliğine vurgu yapılmıştır.

Son başlık olan “Çoklu Zeka Kuramı” isimli konu başlığı altında Gardner’a göre çoklu zeka kuramının okullardaki amacının ne olduğu, zeka türleri ve zeka türlerini geliştirebilmek için yapılacak çeşitli etkinliklere yer verilmiştir.

5. Bölüm: Okuma Etkinlikleri İçin Materyal Seçimi

Bu bölümde, 3 ana konu bulunmaktadır.

“Materyal seçimi ve öğrenci düzeyini belirleme” başlığı altında materyal seçiminde nelere dikkat edilmesi gerektiği, materyalin okunabilirliğini değerlendirme ve öğrencilerin değerlendirilmesi konuları üzerinde durulmuştur. Bu başlıkta vurgulanan nokta öğrencilerin okuması için seçilen materyalin öğrencilerin ilgisine, deneyimlerine ve tercihlerine göre belirlenmiş olması gerektiğidir.

“Aşağı seviye gruplar için materyaller” başlığı altında okuma seviyesine uygun materyallerin seçilmesi, öğrencilerin materyal okuma düzeyinin düşük olması durumunda kısa cümleler ve kısa paragraflardan oluşan metinlerin seçimi konusunda tavsiyelerde bulunulmuştur.

Bu bölümün son başlığı “yaşlara göre okuma ilgileri” isimli başlıktır. Bu başlıkta öğrenme ile ilgi arasındaki önemli bağa değinilmiş, öğrencilerin cinsiyetlerine ve yaş gruplarına göre ilgilerinin değişkenlik gösterdiğine vurgu yapılmıştır. Öğrenciye sunulacak materyaller seçilirken bu hususlara dikkat edilmesi gerektiği okuyucuya hatırlatılmıştır.

6. Bölüm: Edebi Türler ve Yazılı Materyaller

Bu bölüm 3 ana başlık ve bunlara bağlı 43 alt başlıktan oluşmaktadır. “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Edebi Türler” başlığında sosyal bilgiler dersinde iki edebi türden yararlanılabileceği, bu türlerin sözlü edebiyat ürünleri ve yazılı materyaller olduğu belirtilmiştir. Bu türler: Efsaneler, destanlar, masallar, bilmece, atasözleri, alkış, kargış,

halk hikayeleri, halk şiirleri, şiirler (epik, lirik, dramatik, didaktik ve pastoral şiirler), maniler, menakıpnameler, gazavatnameler, öyküler, tarihi romanlar, gezi yazıları, keşifler, denemeler, makaleler, fıkralar, belgeseller, biyografiler, biyografik romanlar, monografiler, söylevler, tiyatro eserleri, anılar, mektuplar başlıkları altında incelenmiştir. Hemen hemen tüm bu türlerin sosyal bilgiler öğretiminde nasıl kullanılacağına örnekler vererek açıklık getirmiştir.

“Diğer Yazılı/Yardımcı Teknoloji ve Materyaller” başlığı altında ders kitapları, fiş katalogları, atlaslar, dizinler, rehberler, ansiklopediler, bibliyografyalar, dikey dosyalar ve geçici araçların sosyal bilgiler öğretiminde kullanımına değinilmiştir.

“Yazılı Materyallerin Kullanımında Çoklu Ortam ve İnternet” konu başlıklı bölümde hazır paket programlar ve internet isimli elektronik bilgi ağından öğretmenler ve öğrencilerin nasıl yararlanabileceği ve bilgi çağının eğitim öğretim ortamı için sunduğu fırsatlara dair incelemelere yer verilmiştir. Son yıllarda ülkemizde eğitim amaçlı web siteleri oluşturulduğu, pek çok tarihi materyallere ait görsellere bu sitelerden ulaşılabildiği de bu başlıkta değinilen konulardan biridir.

7. Bölüm: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yazılı ve Sözlü Edebiyat Ürünlerinin Kullanımına Yönelik Örnek Testler

Bu bölümde 6. bölümde bahsedilen edebi ürünlerden bazılarının ders içerisinde örnek kullanımına yer verilmiştir. Örneğin destanlar bölümünde Oğuz Kağan Destanı'na yer verilmiştir. Efsaneler bölümünde Sapanca Efsanesi, biyografiler bölümünde ise Farabi, Harezmi, Ali Kuşçu gibi önemli bilginlerin biyografileri verilmiş, bu ürünlerden elde edilen bilgilerin pekiştirilmesi için çeşitli etkinlik örnekleri yine bu bölümde okuyucunun bilgilerine sunulmuştur.

SONUÇ

Kitaptaki tüm bölümler incelendiğinde, eserin Sosyal Bilgiler Öğretiminde kullanılabilecek kaliteli kaynaklardan biri olduğu, Sosyal Bilgiler-Edebiyat entegrasyonu konusunda öğretmenlere, araştırmacılara ve lisans/lisansüstü eğitimde öğrenim gören öğrencilere rehberlik edecek nitelikte olduğu rahatlıkla söylenilebilir.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığınca yayınlanan yeni Sosyal Bilgiler öğretmenliği lisans programı incelendiğinde programda var olan ve alan eğitimi kapsamı içerisinde yer alan “Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat” isimli dersin içeriğinin bahse konu eser içeriği ile çok benzeştiği rahatlıkla görülebilir. Sosyal Bilgiler öğretmenliği lisans programının ders içeriği incelendiğinde;

“Mit ve mitin özellikleri; miti oluşturan etmenler; mitin diğer türlerden farkı; destan ve destanın özellikleri; destanı oluşturan etmenler; sözlü ve yazılı destanlar; destanların ortak özellikleri; seyahatname ve gezi yazıları, gezi türü ve seyahatnamenin karşılaştırılması; tarihi romanlar, mitos, keşifler, şiir ve hikâyeler, denemeler ve belgesellerin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılması ve uygulanması.” konularının ders içeriğini oluşturduğu görülmektedir (URL1).

Yazarlar tarafından kaleme alınan bu eserde de dersin kapsamı içerisinde yer alan, Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılabilecek tüm sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerinin özellikleri, diğer edebiyat ürünlerinden farkı ve nasıl kullanılacağı hususlarının detaylı bir biçimde ele

alındığı göze çarpmaktadır. Lisansüstü düzeyde, herhangi bir edebi türün Sosyal Bilgilerde kullanımını üzerine detaylı bir çalışma yapmak isteyen araştırmacılar için (tez-makale vb...) geniş bir kaynakça sunmaktadır.

Yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan öğretim programlarında bireyin öğrenmenin merkezinde olduğu ve öğrenmeyi öğrenmenin eğitimde ön plana çıktığı düşünüldüğünde, bireyin kendi kendine öğrenmesine katkıda bulunacak edebi ürünler ve yazılı materyallerin kullanımının ne denli olduğu bir kere daha anlaşılacaktır.

Şiir, öykü ve roman gibi edebiyat eserleri bize malzemesi tarihsel ve toplumsal gerçekliklerden oluşan ve yazarınca yeniden üretilmiş kurmaca bir dünyanın kapılarını aralamaktadır. Bu eserler, bu yönüyle öğretirken eğlendiren eserlerdir ve öğrencilere daha önce yazarının yaşamış olduğu tecrübelerle ortak olma imkânı tanır. Öğrencilerin hayal gücünü ve yaratıcı düşünme becerisini geliştirir. İşte tüm bu sebeplerden dolayı Sosyal Bilgiler öğretiminde edebi ürünlerden yararlanmak kaçınılmaz bir zorunluluktur. Ancak araştırmacılar, bazen de öğretmenler edebi ürünlerden ne denli yararlanabilecekleri, edebi ürünleri hangi amaçla ve nasıl kullanabilecekleri konusunda tereddüte düşebilirler. Bu eser, tüm bu konularda okuyana rehberlik edebilecek kıymetli bir eserdir.

KAYNAKLAR

Ata, B. (2000). Tarih öğretiminde bir araç olarak; tarihi romanlar. *Türk Yurdu*, 153-154, 158-165.

Dilek, D. (2000). Öğrencilerde tarih düşüncesinin gelişimi: tarih derslerinde öğrenme ve anlama. *Milli Eğitim Dergisi*, (145), 50-54.

Dolmaz, M. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel roman kullanımının yaratıcı yazma becerilerine etkisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

McGowan, T., Guzzetti, B. (1991). Promoting social studies understanding through literature-based instruction, *Social Studies*, 82(1), 16-22. Ahmet Doğanay (Çev). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2003, Cilt:1, Sayı:11, Adana ss. 35-44.

Öztürk, C., Keskin, S. C., Otluoğlu, R., (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Sever, S. (2015). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Ertem Basın Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti.

Tekgöz, M. (2005). İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde edebiyat temelli öğretim yönteminin öğrencinin akademik başarısına ve kalıcılığa etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Web Kaynakları URL1: http://www.yok.gov.tr/documents/10279/41805112/Sosyal_Bilgileri_Ogretmenligi_Lisans_Programi.pdf

EXTENDED ABSTRACT

Book Introduction: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller

Due to the multidisciplinary nature of social studies, it is compulsory to work with different disciplines. Literature is one of the disciplines that social studies best uses to reach its goals. In the course of social studies, literary products have great pre-requisites for the realization of cognitive, emotional and kinetic goals pre-programmed. Literature is a form of expression that has the power to add new meanings to our lives. Literature presents a fictional world with artist sensitivity.

It shares us with experiences that others have gained by writing or living. In other words, we are faced with a fiction reality in literature. Fiction has two things in reality: both reality and imagination.

The development of linguistic skills and the development of historical thinking can not be considered separately for the students in the classrooms where the Social Studies curriculum is applied. For example, in order to learn complex and abstract concepts while history topics are being studied, the student must have advanced language skills.

When all sections are examined this book, it can be said that the work is one of the quality sources for an effective Social Studies instruction. Moreover, it gives important clues to teachers, researchers and master-doctoral students on social science-literacy integration.

The book consists of the following parts:

Chapter One: Social Studies Teaching: This chapter includes titles such as the definition of social studies, general aims of social studies education, historical development and the current state of teaching social studies.

Chapter Two: Social Studies Teaching And Literature: This chapter includes titles such as verbal and written literature, children's literature, social studies teaching and literature, socialization and literature.

Chapter Three: Use of Literary Products and Written Materials: This chapter includes titles such as reading skills in social studies, use of written materials, appropriate language activities.

Chapter Four: Theoretical Ground in The Planning of Teaching: This chapter includes titles as the importance of planning, philosophical movements, approaches to teaching social studies, multiple intelligence theory.

Chapter Five: Material Selection for Reading Activities: This chapter includes titles as material selection and student level determination, basic principles in material selection.

Chapter Six: Literary Genres and Written Materials: In this section, all the materials that can be used in teaching social studies are given in detail.

Chapter Seven: Sample Activities for The Use of Written and Oral Products in Social Studies Teaching: In this section, some examples were given in the use of literary products and written materials.

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarının Çevre Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi**

Onur YILMAZ*¹ & Hayriye SAYHAN²

¹Doktora Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi, Türkiye

²Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye

Gönderilme Tarihi: **Kasım 2018**

Kabul Tarihi: **Aralık 2018**

Öz:

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programları'nın çevre eğitimi açısından incelenmesidir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Bulgulara ulaşmak için Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında eğitim veren 40 üniversitenin eğitim fakültesi öğretim programı ile fen bilgisi eğitimi alanında eğitim veren 45 üniversitenin eğitim fakültesi öğretim programı analiz edilmiştir. Programlar; genel özellikler ve içerik açısından değerlendirilmiş; içerikler tablolar halinde belirtilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programları'nda çevre ve çevre eğitime ilişkin konulara yer veren zorunlu derslerin sınırlı olduğu, sadece Fen Bilgisi Eğitimi programında yer alan bir dersin doğrudan çevre eğitimi ile ilişkili olduğu, üniversitelerin eğitim fakültelerinde çevre konusu ile ilgili seçmeli derslerin de programlarda sınırlı şekilde yer aldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre eğitimi, Sosyal bilgiler, Fen bilgisi, Öğretim programı.

Abstract

The aim of this research is to examine the undergraduate programs of Social Sciences and Science Education in terms of environmental education. In the research, document analysis technique was used as qualitative research methods. In order to reach the findings, the curriculum of 40 universities' Faculty of Education providing education in Social Studies Education and 45 curriculum of Education Faculties in the field of Science Education were analyzed. Programs were evaluated in terms of general characteristics, and content; the contents has been tried to be stated as tables. As a result of the research, it is found out that the compulsory courses in the subjects related to environmental and environmental education are limited in the Social Studies and Science Education undergraduate programs, that only a course in the Science Education Program is directly related to environmental education and that the elective courses related to the environment in education faculties of universities has been found to be limited in programs.

Keywords: Environmental education, Science education, Social studies, Curriculum

*Sorumlu Yazar E-mail: onuryilmazahi@gmail.com

Orcid ID: 0000-0003-1650-2956

** Bu araştırma, yüksek lisans tez çalışmasının bir bölümünden oluşturulmuştur.

GİRİŞ

Bilim ve teknolojinin ilerlemesi ve bunun sonucunda sanayinin, ulaşım ağlarının ve ticaretin gelişmesi, dünya üzerindeki ülkelerin ekonomik ve politik gücünü etkilediği gibi bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir. Bugün insan yaşamını doğrudan etkileyen en önemli sorunlardan birisi de çevre sorunlarıdır (Avinç, 1997; Şahin, Cerrah, Saka & Şahin, 2004). Çevre sorunları, toplumları ve bireyleri çok farklı boyutlarda etkilemektedir. Ülkeler bu sorunların bireylere olan etkisini en aza indirmek ve insanları bilinçlendirmek için tarihsel süreç içerisinde çeşitli uygulamalara giderek eğitim yoluyla çevre bilincini kazandırmaya ilişkin düzenlemeler yapmıştır. Bireyin eğitim hayatı içerisinde kazanacağı bilgi, beceri ve değerlerin erken yaşlarda ve etkin şekilde verilmesi önemli olduğundan özellikle ilköğretim basamağında önemli yenilikler yapılmaya çalışılmıştır (McDonald & Lynn, 2010). Verilecek bu eğitimle, bireyler toplumsal olaylara ilgi duyması, sorunların farkında olması, gerektiğinde hem kendi hem de başkalarının iyiliği için harekete geçebilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, ilgilerini, ihtiyaçlarını ve yaşadıkları toplumun sosyo-ekonomik durumunu göz önünde bulundurarak sosyal katılım sağlaması, toplum ve çevre sorunlarına duyarlı olması ve bu sorunların çözümüne yönelik fikirler üretmeye istekli olması vurgulanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005a). İlköğretimde bu düzenlemelerin yapıldığı dersler ise başta Hayat Bilgisi olmak üzere Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi dersleridir.

İlköğretimde Hayat Bilgisi, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri, "mihver dersler" olarak kabul edilmektedir (Baysal, 2006; Binbaşıoğlu, 2003). Örgün eğitimde toplu öğretim anlayışından hareketle, 1. 2. ve 3. sınıfta okutulan Hayat Bilgisi dersinin devamı niteliğinde 4. 5. 6. ve 7. sınıfta Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi dersleri okutulmaktadır (Binbaşıoğlu, 2003). Hayat Bilgisi dersi ilk üç sınıfta verilmekte ve bu dönemde çocuk Piaget'in gelişim dönemlerine göre somut işlem döneminin ilk aşamalarında bulunmaktadır (Senemoğlu, 2007). Çevreye ait beceri ve değerlerin kazandırılması için bu dersin devamı getirilmeli ve sorumluluk, duyarlılık gibi değerlerin bireye kazandırılması sağlanmalıdır. Bu yüzden, somut işlem dönemini tamamen kapsayan ve soyut işlem dönemine de geçişi başlatan Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinin çevre eğitimi için gerekli beceri ve değerleri bireye kazandırma açısından önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir (Yılmaz, Morgil, Aktuğ & Göbekli, 2002).

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretim programları çevre ile ilgili pek çok kazanım, etkinlik, beceri ve amaçlar içermektedir (Ünal & Dımışkı, 1999). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan genel amaçlara bakıldığında "*Sorumluluklarını bilen, çevreye duyarlı, insanlarla doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklayabilen, kişisel ve toplumsal sorunların çözümünü için kendine özgü görüşler ileri süren, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösteren bireyler yetiştirmek*" ifadelerinin çevre ile ilgili olduğu ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde çevre duyarlılığının önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (MEB, 2005c, MEB, 2005d). Diğer yandan, 2005 yılında revize edilen Fen Bilgisi Öğretim Programı'nda ise çevre ile ilgili olarak, "*Çevre Bilimleri hakkında temel bilgiler kazandırmak, doğanın keşfedilmesi ve insan-çevre arasındaki ilişkinin anlaşılması sürecinde karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek, birey, çevre ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi fark etmek ve toplum, ekonomi, doğal kaynaklara ilişkin sürdürülebilir kalkınma bilincini geliştirmek, günlük yaşam sorunlarına ilişkin sorumluluk alınmasını sağlamak, doğada meydana gelen olaylara ilişkin merak, tutum ve ilgi geliştirmek*" ifadeleri yer almaktadır. (MEB, 2005a; MEB, 2005b). Bu iki dersin kazanım ve amaçlarına bakıldığında, çevre ve çevre ile ilgili konulara ilişkin olumlu tutum geliştirmeye, çevre bilincine sahip ve çevreye duyarlı bireyler yetiştirmeye önem verildiği ve bireylere bu doğrultuda bir eğitim verilmesinin vurgulandığı görülmektedir.

Örgün eğitim basamaklarında verilen çevre eğitiminin birbirini tamamlayan ve sürekli gelişim göstererek devam eden bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Bununla birlikte, gelecek nesillerin yetiştirilmesinde önemli görevler üstlendiği kabul edilen eğitimcilerin yetiştirilmesi de bir o kadar önemlidir (Çabuk & Karacaoğlu, 2003; Yılmaz vd., 2002). Bir öğretmenin çevreye karşı geliştirdiği tutum, sahip olduğu bilinç, gösterdiği duyarlılık ve sorumluluk öğrencilere model olmaktadır (Güven, Yurdatapan, Benzer & Şahin, 2013). Bu nedenle, bireylerin çevrelerinde meydana gelen sorunlarla mücadele etmesinde ve bireylerde çevre bilincinin oluşturulmasında öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Dolayısıyla, öğretmenlerin çevre ile ilgili konularda bilgi, beceri ve değer boyutunda niteliklerinin artırılması; hem öğretmenler hem de gelecekte yetiştirecekleri bireyler açısından büyük önem taşımaktadır.

İnsan yaşamı için büyük öneme sahip olan çevre konusu, bir ülkenin istikbalini etkileyebilecek büyüklükte ve disiplinler arası bir yapıdadır (Winther, Sadler & Sounders, 2010). Türkiye’de, bireylerin olgu ve olaylara bakış açılarını değiştirmede kilit rol oynayan ve öğretmen yetiştiren kurumlar üniversitelerin eğitim fakülteleridir. Pek çok görevin yanında öğretmenlere çevre bilincini kazandırmak ve çevreye duyarlı bireyler yetiştirmek de bu kurumların görevleri arasındadır. Bu açıdan, toplumda öncü görevi üstlenmiş öğretmenlerin çevre bilincinden yoksunluğu düşünülemez. Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretmen adaylarının mesleğe başlamadan önce çevre bilinci ve duyarlılığını kazanmış olması gerekmektedir (Kolomuç & Açışlı, 2012). Bu yüzden, Eğitim Fakülteleri’nin lisans programlarında da bireylere çevre konularıyla ilgili bilgi, beceri ve değerler kazandıracak nitelikte derslere yer verilmesi gerekmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında çevre eğitiminin nasıl şekillendiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada şu sorulara yer verilmiştir:

1. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programlarında çevre ve çevre eğitimi ile ilgili zorunlu ve seçmeli dersler nasıl şekillenmiştir?
2. Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında çevre ve çevre eğitimi ile ilgili zorunlu ve seçmeli dersler nasıl şekillenmiştir?
3. Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında çevreyle ilgili ortak dersler nasıl şekillenmiştir?

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Lisans Programlarının içerisinde yer alan ve çevre eğitimi ile ilişkili olan dersler hakkında bilgi edinilecek olması ve lisans programlarındaki mevcut durumun belirlenmesi, çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu çalışma, özelde Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretmenliği alanına, genelde ise öğretmen yetiştirme alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, bu çalışmanın, alanda yapılacak çalışmalara yol gösterici olması açısından alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarının çevre eğitimi açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi; “Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım & Şimşek, 2013: 217). Ayrıca, tek başına bir yöntem olmanın yanında başka yöntemlerle birlikte

de kullanılabilir. Film, fotoğraf, mektuplar, hikâyeler, otobiyografiler, kitaplar, öğretim programları, yazışmalar, öğrenci dosyaları, ödevler, hasta kayıtları, durum raporları, vb. daha birçok görsel ve yazılı materyaller doküman incelemesi için veri niteliği taşır (Bailey, 1994; Bogdan & Biklen, 2007; Merriam, 2009; Yıldırım & Şimşek, 2013).

Araştırmada Yükseköğretim Kurumu'nun Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Lisans Programları için belirlediği öğretim programlarında yer alan seçmeli ve zorunlu derslerin içerikleri, doküman incelemesi yoluyla çevre eğitimi açısından incelenmiştir. Bu kapsamda, 2014-2015 Eğitim-Öğretim yılı içerisinde Yükseköğretim Kurulu web sitesinde yer alan Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Öğretim Programlarının ders içerikleri ile Türkiye'de hizmet veren üniversitelerin Eğitim Fakülteleri'nde aktif olan 40 Sosyal Bilgiler ve 45 Fen Bilgisi Lisans Öğretim Programlarının zorunlu ve seçmeli dersleri analiz edilmiştir. Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarının çevre eğitimi açısından değerlendirildiği bu çalışmada, incelenen dokümanlarda çevre konularını içinde barındıran derslerin nasıl ve ne ölçüde yer aldığı dikkate alınmak suretiyle analiz yapılmıştır. Dolayısıyla veri çözümlenmesinde betimsel analiz yoluna gidilmiştir. Çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi kapsamına alınabilecek konuların belirlenmesinde alan yazından yararlanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programlarında Çevre ve Çevre Eğitimi İle İlgili Zorunlu Dersler

Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programı incelendiğinde, programda 142 saat teorik ve 28 saat uygulama olmak üzere toplam 170 saatlik dersin mevcut olduğu ve bu derslerin seçmeli ve zorunlu dersler olarak Alan ve Alan Eğitimi (A) dersleri, Öğretmenlik Meslek Bilgisi (MB) dersleri ve Genel Kültür (GK) dersleri olmak üzere kategorize edildiği görülmektedir. Seçmeli derslerin toplam ders saati ise 14'tür.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programı içerisinde bulunan Alan (A) derslerinin içerikleri incelendiğinde; Tarih dersleri içerisinde doğrudan çevre ve çevre eğitimi içeren konulara yer verilmediği; Coğrafya dersleri içerisinde çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimiyle ilgili konuların mevcut olduğu ve programda verilen Arkeoloji, Sosyoloji, Ekonomi, Felsefe, Siyaset Bilimi, Hukuk, Antropoloji gibi her biri ikişer kredilik alan derslerinde çevre ve çevre eğitime yönelik konuların yer almadığı tespit edilmiştir.

Araştırmada Sosyal Bilgiler Alan Eğitimi Tarih dersleri içerisinde doğrudan çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi içeren konulara yer verilmediği; yalnızca bir derste (Çağdaş Dünya Tarihi) dolaylı olarak çevre ile ilgili kurumlardan ve bu kurumların kuruluş amaçlarından bahsedildiği görülmüştür. Ancak, İnsan Hakları ve Demokrasi dersi içerisinde doğrudan çevre, çevre sorunları ve çevre eğitime ilişkin bir konuya yer verilmese de vatandaşın topluma karşı görev ve sorumluluklarından bahsederken çevre korumaya ve çevreyle ilgili yaptırımlara yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında yer alan diğer Sosyal Bilimler alan dersleri içerisinde (Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme, Vatandaşlık Bilgisi, Sosyal Bilgilerin Temelleri, Siyaset Bilimine Giriş, Sosyal Psikoloji, Felsefe, Arkeoloji, Antropoloji, Ekonomi, Temel Hukuk, Sanat ve Estetik, Sosyoloji, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemeleri, Özel Öğretim Yöntemleri II, İnsan İlişkileri ve İletişim) ise çevre ve çevre eğitime ilişkin konulara yer verilmediği tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programlarında MB kodu ile belirtilen Öğretmenlik Meslek Bilgisi derslerinde de çevre ve çevre eğitimi konusu yer almamaktadır. Ancak, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı dersinde çevre sorunlarına

dikkat çekebilmek için materyaller tasarlanması söz konusu olabilir. Benzer şekilde, Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programı Genel Kültür derslerinin ders içerikleri incelendiğinde, çevre ve çevre eğitime ait konulara rastlanmamıştır. Ancak, Topluma Hizmet Uygulamaları dersinin ders içeriğine bakıldığında, dersi veren fakültenin ve öğretim üyesinin inisiyatifinde çevre eğitimi konularına yer verilebileceği düşünülebilir.

Araştırmada, Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında yer alan derslerden çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi konularıyla ilişkili olan yedi adet zorunlu dersin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu dersler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programındaki Çevre Konuları İle İlişkili Dersler

Ders Adı	T	U	K
1 Genel Fiziki Coğrafya	4	0	4
2 Türkiye Fiziki Coğrafyası	2	0	2
3 Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya	4	0	4
4 Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası	2	0	2
5 Günümüz Dünya Sorunları	2	0	2
6 Topluma Hizmet Uygulamaları	1	2	2
7 Sosyal Proje Geliştirme	1	2	2
TOPLAM	16	4	18

Sosyal Bilgiler Alan Eğitimi dersleri içerisinde Coğrafya alanında doğrudan çevre ile ilgili konuların olduğu tespit edilmiştir. Bu derslerden dört saatlik teorik ders olan “Genel Fiziki Coğrafya” dersi içerisinde “*temel jeoloji*”, “*yeryüzü şekilleri*”, “*hidroğrafya*”, “*iklim bilimi*”, “*toprak coğrafyası*”, “*bitki ve hayvan coğrafyası*” konuları yer almaktadır. “Türkiye Fiziki Coğrafya” dersi iki kredilik teorik bir derstir. “*Türkiye’nin jeolojik yapısı, jeomorfolojik özellikleri, akarsuları, gölleri ve denizleri, iklimi, toprakları ve korunması, Türkiye bitki örtüsü, doğal hayvan topluluklarının dağılışı*” dersin içeriğini oluşturmaktadır. “Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya” dersi dört kredilik bir ders olup içeriğinde çevrenin beşeri unsuru olan insanın ve onun faaliyetlerinin coğrafi olarak ele alınmaktadır. “*Nüfus*”, “*yerleşme*”, “*göçler*”, “*diller*”, “*dinler*”, “*ırklar*”, “*kültürlerin yeryüzüne dağılışı*” konu başlıklarıdır. “Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası” dersinde ise aynı konular Türkiye ölçeğinde verilmektedir. Teorik ve iki kredilik olan bu derste ayrıca “*Türkiye Çevre Sorunları*” başlığı altında bilgiler verilmektedir. “Siyasi Coğrafya” dersi de iki kredilik teorik bir ders olup çevresel örgütler dersin içeriğinde yer aldığından, çevreyle ilişkilendirilebilir görülmüştür.

“Günümüz Dünya Sorunları” dersi iki kredilik teorik bir ders olup çevre sorunlarına yer vermektedir. “*Doğal ve beşeri afetler, doğal kaynakların sınırlılığı, açlık, fakirlik, işsizlik, insan hakları ihlalleri, aşırı nüfuslanma, ırkçılık, terör, savaşlar, soykırımlar, salgın ve bulaşıcı hastalıklar, sorunların çözümünde etkili olan uluslararası kurum ve kuruluşlar*” dersin içeriğini oluşturmaktadır. “Sosyal Proje Geliştirme” dersi ise bir saat teorik iki saat uygulamalı bir derstir. Dersin uygulama kısmında öğretmen adaylarının örnek proje geliştirme çalışmalarına çevre eğitimi dahil etmeleri sağlanabilir. Topluma Hizmet Uygulamaları dersinin ders içeriğine bakıldığında, “*Toplumun güncel sorunlarını belirleme ve çözüm üretmeye yönelik projeler hazırlama, sosyal sorumluluk çerçevesinde çeşitli projelerde gönüllü olarak yer alma*” ifadeleri yer almaktadır. Bu bağlamda, dersi veren fakültenin ve öğretim üyesinin inisiyatifinde çevre eğitimi konularına yer verilebileceği düşünülebilir.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programlarında Çevre ve Çevre Eğitimi İle İlgili Seçmeli Dersler

Araştırmada yer alan 40 eğitim fakültesinin Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programındaki seçmeli dersler Alan Seçmeli, Meslek Bilgisi Seçmeli ve Genel Kültür Seçmeli olup olmadıklarına bakılmaksızın incelemeye alınmıştır. Programdaki seçmeli derslerin her biri iki kredilik teorik derslerden oluşmaktadır. Ayrıca, 40 Eğitim Fakültesi içerisinde seçmeli ders havuzunda farklı fakültelerde aynı isimle yer alan çevre ile ilgili yedi adet ders olduğu görülmüştür. Araştırmaya dahil edilen 40 Sosyal Bilgiler Lisans programında çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi konularını içeren dersler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında Çevre İle ilgili Seçmeli Dersler

SEÇMELİ DERSLER	T	U	K	SEÇMELİ DERSLER	T	U	K
Doğal Ortam Analizleri ve Coğrafya	2	0	2	Yer Şekilleri ve İnsan İlişkileri	2	0	2
Beşeri Çevre ve Öğretim	2	0	2	Ekoloji	2	0	2
Bilimin Doğası	2	0	2	Ekolojik ve Çevre Sorunlar Eğitimi	2	0	2
Biyo-coğrafya	2	0	2	Enerji Kaynakları	2	0	2
Coğrafi Ekoloji ve Çevre Sorunları	2	0	2	Enerji Kaynakları Coğrafyası	2	0	2
Coğrafi Miras ve Eko Turizm	2	0	2	Enerji Kaynakları ve Yönetimi	2	0	2
Coğrafyada Materyal Tanıma ve Yakın Çevre Gezileri	2	0	2	Depreme Hazırlık ve Korunma Yolları	2	0	2
Çevre Bilimi	2	0	2	Gıdalar ve Sağlıklı Beslenme	2	0	2
Çevre Bilinci	2	0	2	İklim Bilgisi	2	0	2
Çevre Eğitimi	2	0	2	İnsan ve Radyasyon	2	0	2
Çevre Etiği	2	0	2	Kalkınma ve Çevre Sorunları	2	0	2
Çevre Sorunları	2	0	2	Kentleşme ve Türkiye	2	0	2
Çevre Sorunları Coğrafyası	2	0	2	Kentsel Değişim ve Dönüşüm Süreçleri	2	0	2
Çevre ve Eğitim	2	0	2	Kültürel Çevre Bilinci ve Sosyal Sorumluluk	2	0	2
Dağ Coğrafyası	2	0	2	Küresel Çevre Sorunu	2	0	2
Doğal Afetler ve Korunma	2	0	2	Küresel Isınma ve İklim Değişimleri	2	0	2
Doğal Coğrafya Uygulamaları	2	0	2	Küresel Isınma, Su Sorunu ve Türkiye	2	0	2
Doğal Kaynaklar ve Kullanımı	2	0	2	Küresel İklim Dğg.ve Türkiye	2	0	2
Sosyal Bilgiler Dersinde Arazi Uygulamaları	2	0	2	Şehir Coğrafyası	2	0	2
Doğal ve Beşeri Çevre Unsurlarının Tanınması ve Çevre Gezileri	2	0	2	Türkiye’de Doğal Risk Alanları ve Eğitimi	2	0	2
Mekânsal Biliş	2	0	2	Türkiye’nin Ekosistemi	2	0	2
Okul Dışı Öğrenme Çevrelerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılması	2	0	2	Türkiye’nin Toplumsal ve Ekonomik Sorunları	2	0	2
TOPLAM					88	0	88

Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programındaki çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi temalı derslerin içeriklerine bakıldığında; doğal çevre sorunları, depremler, toprak kaymaları, heyelanlar, sel taşkınları, kuraklık, orman yangınları, çığ düşmesi, sorunların küresel dağılımları, Türkiye çevre sorunları bölgesel dağılımları, çevresel önlemler, çevre ve ekoloji, hava kirlenmesi, su kirlenmesi, toprak kirlenmesi, biyo-coğrafik kaynakların bozulması, nüfus artışı ve sorunları, kentleşme sorunları, kültürel ortam kirlenmesi, görünüm kirliliği, çöp sorunu, radyoaktif kirlenme, ses kirliliği, besin kirlenmesi, turizmde gelişmeye bağlı çevre

sorunları ele alınmaya çalışılmıştır. Çevre hakkında genel bilgiler içeren derslerin çevre sorunları ile ilişkilendirilerek verildiği araştırmanın bulguları arasındadır.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programlarında Birden Fazla Fakültede Aynı İsimle Yer Alan Çevre İle İlgili Seçmeli Dersler

Seçmeli Dersler	Seçmeli Ders Olarak Okutan Fakülte Sayısı
1. Çevre Eğitimi	8
2. Çevre Sorunları Coğrafyası	6
3. Çevre Bilimi	5
4. Çevre Sorunları	5
5. Doğal Kaynaklar ve Kullanımı	3
6. Enerji Kaynakları Coğrafyası	2
7. Yer Şekilleri ve İnsan İlişkileri	2

Tablo 3'te görüldüğü üzere, ulaşılabilen 40 Eğitim Fakültesi içerisinde Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programları seçmeli ders havuzunda farklı fakültelerde aynı isimle yer alan çevre ile ilgili olarak yedi adet ders vardır. Bu derslerden ikilik gösteren ders “Çevre Eğitimi” dersidir. “Çevre Eğitimi” dersi sekiz ayrı fakültede aynı isimle yer almıştır. Bu fakültelerdeki “Çevre Eğitimi” dersinde; *“Temel ekolojik kavram ve ilkeler, ekosistemler, besin zincirleri, besin ağı, habitat, rekabet; ortak yaşam ve karşılıklı yaşama, yaşamın devamı, toprak biyomları, enerji akışı, maddenin dolaşımı, nüfus artışı, ekolojik etki, erozyon, ormanların yok olması, kentsel çevreler, davranış kirliliği, çevre kirlenmesi, bataklıklar ve atık su, duyarlı insanların tepkisi, çevreyle ilgili karar verme, toprak ve su kaynakları ve bunların yönetimi, koruma, kültür ve ilkel yaşam, global bakış, ekolojik konu ve sorunlar”* konuları işlenmektedir. Çevre Eğitimi ders içeriğinde aynı zamanda, çevre duyarlılığı, dünyada çevre duyarlılığıyla ilgili yapılan çalışmalar, kurum ve kuruluşlar da yer bulmaktadır. Diğer bir ders ise “Çevre Sorunları Coğrafyası” dersidir. “Çevre Sorunları Coğrafyası” dersi altı ayrı fakültede aynı isimle yer almıştır. “Çevre sorunları, bu sorunların coğrafi dağılımları, doğaya ve insan yaşamına etkileri, çevre sorunlarının önlenmesi için alınması gereken tedbirler” dersin konu başlıkları arasındadır.

“Çevre Bilimi” dersi beş ayrı fakültede aynı isimle yer almış teorik bir derstir. Ders içeriğinde genel olarak; *“Çevre kavramı, çevre biliminin tarihsel gelişimi, insan ve çevre, bölgesel ve yerel çevre sorunları: Su, Toprak, Hava, Radyoaktif kirlilik ve diğer kirlilik kaynakları, biyolojik çeşitlilik”* ve *“Türkiye’deki durum: Flora ve Fauna, Türkiye’deki endemik hayvan ve bitki türleri, tehlike altındaki canlı türleri, çevre ile ilgili kuruluşlar ve etkinlikleri, çevre eğitimi, sürdürülebilir kalkınma”* konuları etrafında şekillenmiştir. Benzer şekilde, “Çevre Sorunları” dersi de beş ayrı fakültede aynı isimle yer alan ikinci bir derstir. Bu derste *“Ekosistemler ve özellikleri, azot, karbon ve oksijen döngüleri hava su toprak kirliliği, ses kirliliği, hızlı nüfus artışı, enerji kaynakları çevre ilişkisi, fosil enerji kaynakları ve çevreye etkileri, tarımsal faaliyetler ve çevre ilişkisi, radyoaktif kirlenme”* konu başlıkları yer almaktadır. “Doğal Kaynaklar ve Kullanımı” dersi ise üç ayrı fakültede aynı isimle okutulmaktadır. İki kredilik bir ders olan “Doğal Kaynaklar ve Kullanımı” dersi, *“Yer altı ve yer üstü doğal kaynaklar, Türkiye’nin doğal bitki örtüsü, Türkiye’nin Hayvan zenginlikleri, Türkiye’nin yer üstü doğal kaynakları”* konularını içermektedir. “Enerji Kaynakları Coğrafyası” dersi ise iki ayrı fakültede aynı isimle yer almaktadır. Bu dersin içeriğinde; *“Dünya’da kullanılan enerji kaynakları ve bunun dağılışı, fosil enerji kaynakları, yenilenebilir enerji kaynakları, nükleer enerji, enerji*

kaynaklarının kullanımına yönelik olarak ortaya çıkan sorunlar” yer almaktadır. “Yer Şekilleri ve İnsan İlişkileri” dersi ise iki ayrı fakültede verilen bir derstir. Dersin içeriğinde; “*Yerküre üstüne mekanik kuramlar ve doğa kaynaklı çevrebilim, yerbilimde zaman ve yer bilimsel değişimin hızı, iklim, buzullaşma ve yeryüzünün şekillendirilmesi*” konuları yer almaktadır.

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında Çevre ve Çevre Eğitimi İle İlgili Zorunlu Dersler

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı incelendiğinde, programda 132 saat teorik ve 42 saat uygulama olmak üzere toplam 174 saat ders mevcuttur. Bu derslerin kendi içerisinde Alan ve Alan Eğitimi Dersleri (A), Öğretmenlik Meslek Bilgisi Dersleri (MB) ve Genel Kültür Dersleri (GK) olmak üzere kategorize edildiği görülmektedir. Alan ve Alan Eğitimi, Öğretmenlik Meslek Bilgisi ve Genel Kültür kategorilerinde “Seçmeli” derslere de yer verilmiştir. Bu seçmeli derslerin toplam ders saati ise sekizdir.

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı Biyoloji Alanı dersleri içerisinde çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi içeren konulara doğrudan bir konu başlığı altında yer verilmediği; ancak Genel Biyoloji I, Genel Biyoloji II, Genetik ve Biyo-teknoloji, Biyolojide Özel Konular ve Evrim dersleri içerisinde dolaylı olarak çevre konularından bahsedildiği, ancak çevre sorunları ve çevre eğitimi konusuna değinilmediği görülmektedir. Biyoloji derslerinin içerikleri incelendiğinde, “Genetik ve Biyo-teknoloji” dersinde, “*Çevre Biyo-teknolojisi*” konu başlığına yer verildiği görülmektedir. Benzer şekilde, “Biyolojide Özel Konular” dersinde “*Biyolojinin toplum, bilim ve teknoloji açısından önemi, ilaçların ve kozmetik ürünlerin geliştirilme süreçleri ve doğa üzerindeki etkileri, çevreye zarar veren maddelerin ortadan kaldırılmasında mikroorganizmaların kullanılması*” konularında çevre konularından bahsedildiği görülmektedir. “Evrime” dersinin içeriğinde de “*Bitki ve Hayvanların Evrimi*” konusuna yer verilmiştir. Genel Biyoloji I ve Genel Biyoloji II derslerinde de “*Hayvanların doğadaki yerleri, Canlılar arasında-doğadaki enerji akışı*” konularında çevre konularından bahsedilmektedir. Alan Dersleri içerisinde Fizik alanı ile ilgili üçü uygulamalı olmak üzere toplam sekiz ders bulunmaktadır. Bu dersler içerisinde çevre ve çevre eğitimi ile ilgili herhangi bir konu başlığının bulunmadığı araştırmanın bulguları arasındadır. Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı Kimya alanı ile ilgili dersler içerisinde sadece bir ders içeriğinde çevre konularına dair bilgiye rastlanmıştır. Kimya Alanı ders içerikleri incelendiğinde; “*Kimyada Özel Konular*” dersinde; “*Hava kirliliği (Asit yağmurları, sis kirliliği ve önlenmesi), sağlığımız ve besinlerimize kimyasal bakiş, sera gazları ve önemi, nehir suyundan içme suyuna, biyolojik süreçler ve denge ilaç tedavisi ve kimyasal temizlik malzemeleri ve doğru kullanımı, karbon esaslı malzemeler ve yaşam sürecinde kimya, kimya ışığında çevre ve çevre sorunları, kimyasal kirlilik*” gibi konular içerisinde çevreye ilişkin konulara değinildiği görülmektedir. Genel Kimya (I – II – III – IV) ve Genel Kimya Laboratuvar (I - II - III) derslerinde ise çevre ve çevre eğitime ilişkin herhangi bir konu başlığına rastlanmamıştır.

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı Alan dersleri içerisinde, “Çevre Bilimi” dersinde doğrudan, “Yer Bilimi” dersinde de dolaylı olarak çevre konularına ilişkin bilgilere yer verilmektedir. Çevre Bilimi dersi üç kredilik teorik bir derstir. Dersin içeriğinde; “*Çevre, çevre biliminin tarihsel gelişimi, insanlar ve çevre, nüfus ve çevre, bölgesel ve yerel çevre sorunları, su, toprak, hava, radyoaktif kirlilik ve diğer kirlilik kaynakları, biyolojik çeşitlilik ve Türkiye’deki durum: Flora ve Fauna, Türkiye’deki endemik hayvan ve bitki türleri, tehlike altındaki canlı türleri, çevre ile ilgili kuruluşlar ve etkinlikleri, çevre eğitimi, sürdürülebilir kalkınma*” gibi çevreye ilişkin konulara yer verildiği görülmektedir. Bu bakımdan, Çevre Bilimi dersinin içerik ve konu bakımından doğrudan çevre konuları ile ilgili bir ders olduğu bulgusuna erişilmektedir. “Yer Bilimi” dersinde ise “*Çözülme ve toprak, çözülme türleri, toprak oluşum*

koşulları ve çeşitleri, tektonik hareketler: orojenik hareketler, epirojenik hareketler, faylar, volkanizma, depremler, jeolojik zamanlar” dan konu olarak bahsedildiği ve dolaylı olarak çevre ile ilgili konulara yer verildiği görülmektedir.

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programında dördü uygulama dersi (Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Özel Öğretim Yöntemleri I, Okul Deneyimi, Öğretmenlik Uygulaması) olmak üzere 14 adet Meslek Bilgisi dersi bulunmaktadır. Bu derslerin içerikleri incelendiğinde, konu ve içerik açısından derslerde çevre ve çevre eğitimi konularına ilişkin bir konuya rastlanmadığı tespit edilmiştir.

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı Genel Kültür Dersleri içerisinde üçü uygulamalı (Bilgisayar I, Bilgisayar II, Topluma Hizmet Uygulamaları) olmak üzere toplamda 11 adet zorunlu ders bulunmaktadır. Bu derslerin içeriklerine bakıldığında, çevre ve çevre eğitimine ilişkin herhangi bir konu alanına rastlanmadığı göze çarpmaktadır. Ancak Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında olduğu gibi Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programında yer alan Topluma Hizmet Uygulamaları dersinin ders içeriğinde de “*Toplumun güncel sorunlarını belirleme ve çözüm üretmeye yönelik projeler hazırlama, sosyal sorumluluk çerçevesinde çeşitli projelerde gönüllü olarak yer alma*” ifadeleri yer almaktadır. Bu bağlamda, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı’nda bu dersi veren öğretim üyesinin inisiyatifinde çevre konularına yer verilebileceği düşünülebilir.

Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında Çevre ve Çevre Eğitimi ile İlgili Seçmeli Dersler Araştırmada yer alan 45 eğitim fakültesinin Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programındaki seçmeli derslerin her biri iki kredilik teorik derslerden oluşmaktadır. Ayrıca, 45 Eğitim Fakültesi içerisinde seçmeli ders havuzunda farklı fakültelerde aynı isimle yer alan çevre ile ilgili 11 adet ders olduğu araştırmanın bulguları arasındadır. Araştırmaya dâhil edilen 45 Fen Bilgisi Eğitimi Lisans programında çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi konularını içeren dersler Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programında Yer Alan Çevre Eğitimi İle İlgili Dersler

SEÇMELİ DERS İSİMLERİ	T	U	K	SEÇMELİ DERS İSİMLERİ	T	U	K
Afet Kültürü	2	0	2	Etnobotanik	2	0	2
Alternatif Enerji Kaynakları	2	0	2	Fen Teknoloji Toplum	2	0	2
Biyoloji ve Teknoloji	2	0	2	Fen Teknoloji Toplum Çevre	2	0	2
Çevre Bilinci	2	0	2	Fen Teknoloji Toplum İlişkileri	2	0	2
Çevre Eğitimi	2	0	2	Fen ve Teknoloji Kaynaklı Sorunlar	2	0	2
Çevre Kimyası	2	0	2	Fen Bilimleri ve Toplum	2	0	2
Çevre Kirliliği ve Ekoloji	2	0	2	Günlük Yaşamda Fen ve Teknoloji	2	0	2
Çevre Sağlığı	2	0	2	Günümüz Dünya Sorunları	2	0	2
Çevre Sorunları	2	0	2	Sınıf içi etkinliklerle çevre eğitimi	2	0	2
Çevre Sorunları ve Sağlığı	2	0	2	İnsan ve Mekan	2	0	2
Çevre Ve Çevre Sorunları	2	0	2	İnsan ve Radyasyon	2	0	2
Çevre ve Eğitim	2	0	2	Kimyasal Atıklar ve Çevre Kirliliği	2	0	2
Çevre ve Enerji	2	0	2	Küresel İklim Değişikliği	2	0	2
Çevre ve Sağlık Bilgisi	2	0	2	Limnoloji ve Sular Biyolojisi	2	0	2
Doğa Koruması	2	0	2	Okul Dışı Çevre	2	0	2
Doğal Afetler ve Korunma Yolları	2	0	2	Radyasyon ve Canlı	2	0	2
Doğal Enerji Kaynakları	2	0	2	Radyasyon ve çevre etkileşmesi	2	0	2
Doğal Hayatı Koruma	2	0	2	Radyasyon ve Sağlık Fiziği	2	0	2

Doğal Kaynaklar ve Kullanımı	2	0	2	Su Kimyası	2	0	2
Ekoloji Temelli Çevre Eğitimi	2	0	2	Su ve Teknolojisi	2	0	2
Ekoloji ve Çevre Bilinci	2	0	2	Teknolojik Gelişim ve İnsan	2	0	2
Ekolojik Beslenme Eğitimi	2	0	2	Tüketici Kimyası	2	0	2
Yakıtlar ve Enerji	2	0	2	Yenilenebilir Enerji Kaynakları	2	0	2
TOPLAM					92	0	92

Ulaşılan 45 Eğitim Fakültesi'nin Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programında yer alan çevre eğitimi ile ilgili seçmeli dersler 46 adettir. Dersler öğretim programlarında ikişer saat teorik ders niteliğindedir. Ders içerikleri incelendiğinde; “Çevre, çevre kirliliği, kimyasal kirlilik, fiziksel kirlilik, biyolojik kirlilikler, radyoaktif kirlilik, biyokimyasal çevrimler, ısı alış verişi, enerji dengesi, atmosferdeki kimyasal ve fotokimyasal reaksiyonlar, hava kirliliği, ozon tabakasının incelenmesi, sera etkisi, asit yağmurları, fotokimyasal duman, hava kirlleticileri: organik ve inorganik kirleticiler, endüstriyel kirleticiler, toksit ve elementler, şehir kirleticileri” konu başlıkları olarak yer almıştır.

Tablo 5. Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında Birden Fazla Fakültede Aynı İsimle Yer Alan Çevre İle İlgili Seçmeli Dersler

Seçmeli Dersler	Seçmeli Ders Olarak Okutan Fakülte Sayısı
Çevre Kimyası	15
Çevre Eğitimi	10
Fen Teknoloji ve Toplum	7
Çevre Sorunları	4
Fen Teknoloji Toplum Çevre	4
Yenilenebilir Enerji Kaynakları	4
Kimyasal Atıklar Ve Çevre Kirliliği	2
Doğal Hayatı Koruma	2
Doğal Enerji Kaynakları	2
Çevre Kirliliği ve Ekoloji	2
Alternatif Enerji Kaynakları	2

Tablo 5’te görüldüğü üzere Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programları incelendiğinde ulaşılabilen 45 Eğitim Fakültesi içerisinde seçmeli ders havuzunda farklı fakültelerde aynı isimle yer alan çevre ile ilgili olarak 11 adet ders bulunmaktadır. Bu derslerden sıklık gösteren ders “Çevre Kimyası” dersidir. Bu ders 15 fakültenin seçmeli ders havuzunda aynı isimle yer almaktadır. Bu dersin içeriğinde; “Atıkların genel özellikleri ve sınıflandırılması, atık kaynakları ve sanayi ve doğal atıklar, atıkların çevreye etkisi ve kimyasal dengeler, su, toprak ve hava kirliliğinin mekanizması ve kimyasal reaksiyonlar, kirlilik ölçüm metotları, kirlilik kaynağından örnek alma ve saklama koşulları” konuları yer almaktadır. “Çevre Eğitimi” dersi 10 ayrı fakültede seçmeli niteliğindedir. “Temel ekolojik kavram ve ilkeler, ekosistemler, besin zincirleri, enerji akışı, maddenin dolaşımı, nüfus artışı, ekolojik etki, erozyon, ormanların yok olması, kentsel çevreler, çevre kirliliği, çevreyle ilgili karar verme, toprak ve su kaynakları ve bunların yönetimi, koruma, kültür ve ilkel yaşam, global bakış, çevre duyarlılığı ve bu konuda yapılan çalışmalar” dersin içeriğinde yer almaktadır. “Fen Teknoloji ve Toplum” dersi ise yedi ayrı fakültede seçmeli ders olarak yer almaktadır. “Teknoloji-Çevre ilişkileri, örnek problemler ve toplumsal tartışmalar” dersin konuları arasındadır.

“Çevre Sorunları” dersi dört ayrı fakültede yer almaktadır. Bu derste, “*Ekosistemler ve özellikleri, azot, karbon ve oksijen döngüleri, hava, su, toprak kirliliği, ses kirliliği, hızlı nüfus artışı, enerji kaynakları ve çevre ilişkisi, fosil enerji kaynakları ve çevreye etkileri, tarımsal faaliyetler ve çevre ilişkisi, radyoaktif kirlenme*” konu başlıkları bulunmaktadır. “Fen, Teknoloji, Toplum, Çevre” dersine ise dört ayrı fakülte programında yer vermiştir. Ders içeriğinde “*Bilimsel faaliyetlerle çevre ve insan ilişkisi*” nden bahsedilmiştir. “Yenilenebilir Enerji Kaynakları” dersi dört fakültede okutulmaktadır. “*Yenilenebilir enerji kaynaklarının önemi, biyokütle kaynakları ve özellikleri, güneş enerjisi ve kullanım alanları, hidrojen enerjisi, kaynakları ve kullanım alanları, rüzgâr enerjisi, jeotermal enerji, hidrolik enerji, nükleer*

enerji, özellikleri, elde edilmeleri, kullanılma yöntemleri ve alanları, Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynaklarının potansiyeli ve etkili kullanım için gerekli öneriler” dersin konu başlıklarıdır. “Kimyasal Atıklar ve Çevre Kirliliği” dersi ise iki ayrı fakültede okutulmaktadır. “*Yaşam kalitesi ve dünyanın geleceğini yakından ilgilendiren çevre sorunlarının kaynakları, canlı ve cansız çevreye zararları ve bunların giderilme yöntemleri, ekoloji ve çevre bilimleri, atmosfer kirliliği, su kirliliği, toksit metal kirliliği, petrol sorunları, tarım kimyasalları sorunları, katı atık kirliliği*” bu dersin konu başlıklarıdır.

“Doğal Hayatı Koruma” dersi iki ayrı fakültenin programında yer almaktadır. Dersin içeriğinde; “*Canlıların yaşadıkları çevrenin özellikleri ve önemi, tehlike sınırında olan türler ve korunmaları için alınacak önlemler, bu konuda kabul edilmiş ulusal ve uluslararası anlaşmalar, tehlike sınırları ile ilgili hazırlanmış listeler ve özellikleri. Milli Parklar, tabiat parkları ve tabiatı koruma alanları, fauna ve flora'nın değerlendirilmesi, mevcut sorunlar ve çözüm önerileri, doğal koruma alanları üzerine uluslar arası antlaşmalar, Türkiye'de doğa koruma stratejileri*” yer almaktadır. “Doğal Enerji Kaynakları” dersi ise iki ayrı fakültede okutulmaktadır. Ders içeriğinde; “*Enerji kavramı ve çeşitleri, enerji kaynakları, enerji türlerinin seçilmesinde kriterlerin kullanılması, kömür, petrol, doğal gaz, hidrolik enerji, nükleer enerji, alternatif enerji kaynakları, rüzgar enerjisi, güneş enerjisi, jeotermal enerji, diğer enerji kaynakları, bunların avantajlı ve dezavantajlı yanları, Türkiye'nin enerji kaynakları ve enerjiyle ilgili sorunları, çevre ve enerji arasındaki ilişki*” yer almaktadır.

“Çevre Kirliliği ve Ekoloji” dersi iki ayrı fakültede aynı isimle yer almaktadır. “*Çevreyle ilgili kavram ve ilkeler, ekosistemler, besin zincirleri, habitat, rekabet, enerji akışı, erozyon, ormanların yok olması, çevre kirlenmesi, duyarlı insanların tepkisi, toprak ve su kaynakları, koruma çevre duyarlılığı, dünyada çevre duyarlılığı*” dersin konu alanlarını oluşturmaktadır. “Alternatif Enerji Kaynakları” dersi ise iki ayrı fakültede okutulmaktadır. İki kredi olarak yer alan derste “*Alternatif enerji kaynakları, rüzgâr enerjisi, güneş enerjisi, jeotermal enerji, diğer enerji kaynakları, bunların avantajlı ve dezavantajlı yanları, Türkiye'nin enerji kaynakları ve enerjiyle ilgili sorunları, çevre ve enerji arasındaki ilişki*” anlatılmaktadır.

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında Çevreyle İlgili Ortak Dersler

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında seçmeli derslere ilişkin bir diğer bulgu da bazı derslerin her iki programda da var olduğudur. Bu dersler Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarında Çevre İle İlgili Okutulan Ortak Seçmeli Dersler

SEÇMELİ DERSLER	T	U	K
Çevre Bilinci	2	0	2
Çevre Eğitimi	2	0	2
Çevre Sorunları	2	0	2
Çevre ve Eğitim	2	0	2
İnsan ve Radyasyon	2	0	2
Doğal Afetler ve Korunma Yolları	2	0	2
Doğal Kaynaklar ve Kullanımı	2	0	2
TOPLAM	14	0	14

Tablo 6 incelendiğinde, her iki programda da çevre konuları ile ilgili yedi dersin var olduğu görülmektedir. Bu dersler içerisinde “Çevre Bilimi” dersi Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programında zorunlu ders olarak verildiği halde bazı fakültelerde aynı isimle seçmeli bir derste bulunmaktadır. Bu bakımdan “Çevre Bilimi” dersine hem zorunlu hem de seçmeli ders kategorisinde yer verilmiştir. Çevre Bilimi dersi; “Çevre kavramı, çevre biliminin tarihsel gelişimi, insanlar ve çevre, nüfus ve çevre, bölgesel ve yerel çevre sorunları (su, toprak, hava, radyoaktif kirlilik ve diğer kirlilik kaynakları), biyolojik çeşitlilik ve Türkiye’deki durum (flora ve fauna) Türkiye’deki endemik hayvan ve bitki türleri, tehlike altındaki canlı türleri, çevre ile ilgili kuruluşlar ve etkinlikleri, çevre eğitimi, sürdürülebilir kalkınma” konuları etrafında şekillenmiştir.

“Çevre Bilinci”, “Çevre Eğitimi”, “Çevre Sorunları”, “Çevre ve Eğitim”, “Doğal Afetler ve Korunma”, “Doğal Kaynaklar ve Kullanımı” seçmeli derslerinde; “Çevre ve ekosistem ile ilgili kavramların öğretimi, çevre sorunları, çevre kirliliği, çevre eğitimi, çevre bilincinin kazandırılması, doğal afetler ve insan etkisi, enerji kaynakları ve Türkiye’nin enerji kaynakları ve enerjiyle ilgili sorunlar” ile ilgili konu başlıklarına yer verilmiştir. “İnsan ve Radyasyon” dersinde de; “Radyasyon kavramı, radyasyon tipleri, doğal ve yapay radyasyon kaynakları, içimizdeki radyasyon, radyasyonun, radyasyon tiplerinin, doğal ve yapay radyasyon kaynaklarının günlük yaşam ile ilgili durumları” konu başlıkları yer almaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Yüksek Öğretim Kurulu Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programı içerisinde çevre ve çevre eğitimi konularına ilişkin derslere ve konulara sınırlı şekilde yer verildiği araştırmada tespit edilmiştir. Alan dersleri kapsamında yer alan Tarih dersleri içerisinde çevre ve çevre eğitimine ilişkin konulara yer verilmediği görülürken; coğrafya dersleri içerisinde doğrudan çevre konularına ve çevre sorunlarına yer verildiği görülmektedir.

Sosyal Bilgiler alan dersleri içerisinde Günümüz Dünya Sorunları dersinde çevre sorunlarına doğrudan yer verildiği; diğer Sosyal Bilgiler derslerinde çevre, çevre konuları ve çevre eğitimine ilişkin bir konuya yer verilmediği belirlenmiştir. Ayrıca, Sosyal Bilgiler Eğitimi Meslek Bilgisi ve Genel Kültür dersleri içerisinde çevre ve çevre eğitimi ile ilgili konu alanlarına rastlanmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda, Yüksek Öğretim Kurulu Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında çevre ve çevre eğitimine ilişkin konulara sınırlı yer verildiği görülmüştür. Bu bağlamda, çevre ve çevre eğitimi konularında öğretmen adaylarına yeterli bilgiyi sağlayacak derslerin bulunmadığı söylenebilir. Alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde; ortaya çıkan sonuçların da bu araştırmanın sonuçlarını desteklediği görülmektedir. Erol ve Gezer (2006) yaptığı araştırmasında, araştırma sonuçlarına benzer olarak üniversite öğrencilerinin çevre ve çevrebilim ile ilgili kavram sorularına genel anlamda yeterli cevap veremedikleri çevre konuları içerisinde iyi bilinmesi gereken bazı kavramları başka kavramlarla karıştırdıkları ve kavram yanılgıları yaşadıklarını tespit etmiştir. Benzer şekilde, Karatekin (2011) de araştırmasında, öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin istenilen seviyede olmadığını gözlemlemiş ve etkili bir çevre eğitimi verildiğinde öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerini yükseltebileceğini vurgulamıştır.

Yüksek Öğretim Kurulu Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans programında çevre konularını içeren zorunlu yedi ders olduğu, bu dersler içerisinde de “Günümüz Dünya Sorunları” dersinde çevre sorunları konularına doğrudan yer verildiği; diğer derslerde çevre ile ilgili konulardan bahsedilse de çevre eğitimine değinilmediği tespit edilmiştir. Ayrıca, çevre ve çevre eğitimi konularını içeren dersler içerisinde uygulamalı derslerin yer almadığı da önemli bir sonuçtur. Öğretim programlarında yer alan beceri ve değerlerin kazandırılmasında yaparak yaşayarak öğrenme anlayışına en uygun dersler olan uygulamalı derslerin olmaması programın en büyük eksikliklerinden biri olarak gösterilebilir. Alanyazında yapılan araştırmalar da bu sonucu destekler niteliktedir. Erol & Gezer (2006) yaptıkları araştırmada üniversite öğrencilerinin çevre ve çevre sorunlarına ilişkin konulara karşı geliştirdikleri tutumlarının çoğu öğretmen adayında zayıf olduğunu tespit etmişlerdir. Benzer şekilde, Atasoy & Ertürk (2006) da ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarında öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının yeterince gelişmediğini ortaya koymuşlardır.

Yüksek Öğretim Kurulu Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı içerisinde çevre ve çevre eğitimi konularına ilişkin derslere ve konulara sınırlı şekilde yer verildiği araştırmanın bir diğer sonucudur. Fen Bilgisi Eğitimi Alan dersleri kapsamında değerlendirilen Biyoloji dersleri içerisinde doğrudan çevre ve çevre eğitimini içeren konulara yer verilmesine de Biyoloji konu alanı dersleri içerisinde dolaylı olarak çevre konularından bahsedildiği; Fizik ve Kimya Alan dersleri içinde ise çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimi konularına yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı Alan dersleri içerisinde çevre konularına en fazla Biyoloji alanında değinildiği söylenebilir. Şahin, Cerrah, Saka & Şahin (2004) yaptıkları araştırmada Sınıf Öğretmenliği Bölümü’nde okuyan öğrencilerin çevre bilgi düzeylerinin çok düşük olduğunu; ancak Biyoloji Öğretmenliği Bölümü’nde okuyan öğrencilerin çevre bilgi düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmişler ve bu sonucu destekler nitelikte bir sonucu ortaya koymuşlardır.

Araştırmada, Fizik ve Kimya dersleri içerisinde çevre ve çevre eğitimine ilişkin bir konu başlığının yer almadığı; Fen Bilim Alan dersleri içerisinde sadece Çevre Bilimi dersinde doğrudan, Yer Bilimi dersinde de dolaylı olarak çevre konularına ilişkin bilgilere yer verildiği araştırmanın sonuçları arasındadır. Meslek Bilgisi ve Genel Kültür dersleri içerisinde konu alanı ve içerik açısından çevre konularına ilişkin bir konu alanına rastlanmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı içerisinde çevre ve çevre eğitimi konularına sınırlı şekilde yer verildiği ve bu konularda gerekli bilgi, beceri ve değeri kazandıracak nitelikte bir eğitimin verilmediği sonucuna ulaşılabilir. Alanyazında bu konulara ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde de benzer sonuçlarla

karşılaşılmaktadır (Cebesoy & Dönmez Şahin, 2010; Çavuş, 2013; Erol & Gezer, 2006; Özgen & Kahyaoğlu, 2011; Tanrıverdi, 2009). Çavuş (2013) çalışmasında görüşme yaptığı öğretmenlerin, programda çevre sorunları, küresel ısınma, erozyon, çevre sorunlarını önleme yolları, çevre kirliliği, geri dönüşüm, ekosistem, biyolojik çeşitlilik vb. gibi konuların yetersiz olduğunu belirttiklerini vurgulamıştır. Benzer şekilde, Cebesoy & Dönmez Şahin (2010), yaptığı araştırmada, ilköğretim ikinci kademe Fen bilgisi programında bazı ünitelerde çevre ve çevre eğitimi konularına hiçbir şekilde yer verilmediğini belirtmişlerdir.

Yüksek Öğretim Kurulu Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı incelendiğinde, programda 132 saat teorik ve 42 saat uygulama olmak üzere toplam 174 saat ders bulunduğu; ancak bu dersler içerisinde çevre ve çevre eğitimine ilişkin yer alan derslerin hiçbirinin uygulamalı ders olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç doğrultusunda Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programı içerisinde yapılandırıcı yaklaşım doğrultusunda yer verilmesi gereken uygulamalı derslere yer verilmediği; dolayısıyla çevre eğitimine ilişkin beceri ve değerlerin kazandırılmasında etkili bir eğitimin verilemediği söylenebilir. Çavuş (2013) da çalışmasında, uygulamaya dönük çalışmalara yer verilmediğinden kazanımların verilmesinde tam olarak başarılı olunamadığına dikkat çekmiştir.

Sosyal Bilgiler Eğitimi bulunan eğitim fakültelerinde uygulanan lisans programında yer alan çevre, çevre eğitimi ile ilgili 44 seçmeli dersin olduğu, bu dersler içerisinde uygulamalı hiçbir derse rastlanmadığı araştırmanın diğer bir sonucudur. Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programlarında verilen çevre ile ilgili derslerde içeriklerin çevre sorunları üzerine odaklandığı tespit edilmiştir. Ayrıca, 40 Eğitim Fakültesi içerisinde seçmeli ders havuzunda farklı fakültelerde aynı isimle yer alan çevre ile ilgili yedi adet ders olduğu ve bu dersler içerisinde uygulamalı herhangi bir dersin bulunmadığı araştırmanın sonuçlarındandır.

Fen Bilgisi Eğitimi bulunan eğitim fakültelerinin lisans programlarında yer alan çevre eğitimi ile ilgili 46 dersin olduğu, bu seçmeli dersler içerisinde uygulamalı olarak hiçbir derse rastlanmadığı sonucu tespit edilmiştir. Ayrıca, 45 Eğitim Fakültesi içerisinde seçmeli ders havuzunda farklı fakültelerde aynı isimle yer alan çevre ile ilgili 11 dersin olduğu ve bu dersler içerisinde uygulamaya dönük herhangi bir dersin bulunmadığı araştırmanın Fen Bilgisi Eğitimi ile ilgili sonuçlarındandır. Araştırma sonuçları incelendiğinde, bir uygulama dersi eksikliğinin olduğu göze çarpmaktadır.

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programları karşılaştırıldığında Eğitim Fakültelerinin her iki programında ortak isimle okutulan yedi seçmeli dersin bulunduğu araştırmanın sonuçları arasındadır. Ayrıca, Fen Bilgisi Eğitimi Lisans programında Çevre Bilimi adı altında zorunlu bir ders bulunurken Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans programında çevre eğitimi ile ilgili zorunlu bir dersin bulunmadığı iki lisans programının en büyük farklarından biri olduğu söylenebilir.

Araştırma sonuçları doğrultusunda şu öneriler getirilebilir:

- Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretmen adaylarının çevre konularına ilişkin bilgi, beceri ve değerler açısından gelişimini sağlamak amacıyla zorunlu uygulama derslerine programlarda yer verilmelidir.

- Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretmen adaylarının çevre konularına ilişkin bilgi, beceri ve değerler açısından gelişimini sağlamak amacıyla seçmeli derslerin sayısı artırılmalıdır.
- Topluma Hizmet Uygulamaları ve Sosyal Proje Geliştirme dersleri içeriğinde verilen “toplumun güncel sorunları” ifadesinden yola çıkarak bu derslerde çevre, çevre sorunları ve çevre eğitimine yönelik ağaçlandırma çalışmaları, geri dönüşüm hakkında bilgilendirme, doğal kaynakları koruma projeleri gibi uygulamalar yaptırılabilir.

KAYNAKLAR

- Atasoy, E. & Ertürk, H. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Alan Araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 105-122.
- Avinç, A. (1997). Değişik Enerji Kaynakları ve Çevreye Etkileri. *Ekoloji Çevre Dergisi*, 7(27), 19-23.
- Bailey, K. (1994). *Methods of Social Research*, (fourth edition). New York: The Free Press.
- Baysal, N. Z. (2006). *Hayat Bilgisi: Toplumsal ve Doğal Yaşama Bütüncül Bir Bakış*. C. Öztürk (Ed.), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (s. 2-17), Ankara: Pegem A.
- Binbaşoğlu, C. (2003). *Hayat Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Nobel.
- Bogdan, R. C. & Biklen, S. K. (2007). *Qualitative Research in Education: An Introduction To Theory And Methods*. Boston: Pearson.
- Cebesoy, Ü. B. & Dönmez Şahin, M. (2010). İlköğretim II. Kademe Fen ve Teknoloji Programının Çevre Eğitimi Açısından Karşılaştırmalı İncelenmesi. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, 3 (2), 159-168.
- Çabuk, B. & Karacaoğlu, Ö. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 36 (1-2), 189- 198.
- Çavuş, A. (2013). *Ortaokul 7.sınıf Fen ve Teknoloji Dersinin Çevre Eğitimi Açısından Etkiliğine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Bingöl ili örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Malatya.
- Erol, H. G. & Gezer, K. (2006). Prospective of elementary school teachers' attitudes toward environment and environmental problems. *International Journal of Environmental and Science Education*, 1 (1), 65 – 77.
- Güven, İ., Yurdatapan, M., Benzer, E. & Şahin, F. (2013). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları İle Sağlıklı Yaşama Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21 (4), 1431-1448.
- Karatekin, K. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Kolomuç, A. & Açıslı, S. (2012). Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevreye Karşı Tutumlarının Karşılaştırılması, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (7), 687-696.
- McDonald, J. T. & Lynn A. D. (2010). *Professional Preparation For Science Teachers In Environmental Education*. A. M. Bodzin (Ed.), The Inclusion of Environmental Education in Science Teacher Education içinde (s. 17-30), Netherlands: Springer.
- MEB (2005a). *İlköğretim Fen ve teknoloji 4-5. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB.
- MEB (2005b). *İlköğretim Fen ve Teknoloji 6-8 Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB.
- MEB (2005c). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB.
- MEB (2005d). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative Research: A Guide To Design And Implementation*. San Francisco: Jossey Bass.
- Özgen, N. & Kahyaoglu, M. (2011). Farklı fonksiyonel özeliğe sahip yerleşim ünitelerinde ikamet eden ilköğretim öğrencilerinin çevre sorunlarını algılama ve çözüm önerileri: Fenomenografik bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(38), 136–157.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelism, Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Gönül.
- Şahin, N.F., Cerrah, L., Saka, A. & Şahin, B. (2004). Yüksek Öğretimde Öğrenci Merkezli Çevre Eğitimi Dersine Yönelik Bir Uygulama. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (3), 113-128.

- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34 (151), 91-103.
- Ünal, S. & Dımışki, E. (1999). UNESCO-UNEP Himayesinde Çevre Eğitiminin Gelişimi ve Türkiye’de Orta Öğretim Çevre Eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 142-154.
- Winther, Austin A., Kim Cleary Sadler & Gerry Saunders. (2010). Approaches To Environmental Education. *The Inclusion Of Environmental Education in Science Teacher Education*. Springer Netherlands, 31-49.
- Yıldırım, A. & Şimsek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, A., Morgil, İ., Aktuğ, P. & Göbekli, İ. (2002). Ortaöğretim ve Üniversite Öğrencilerinin Çevre, Çevre Kavramları ve Sorunları Konusundaki Bilgi Ve Öneriler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 156-162.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Undoubtedly, the way of educating people who understand from the language of nature and have knowledge about natural resources goes through environmental education. The profession group that holds important tasks for the attitudes towards the protection of the environment can be transformed into behavior in the individuals in society is teacher. A teacher is a person who processes a society with knowledge and experience, contributes collective value, and improves the level of culture and education of the society. At this point, the training of teachers is of great importance for the future of the society. It is important to educate educators who are assumed to play important roles in the development of future generations. The positive attitude towards the environment of a teacher is very important. The consciousness, sensitivity and responsibility of the teacher is a model for the students. Teachers have a great role in the development of environmental consciousness in individuals and in combating problems occurring in their environment. For this reason, increasing the qualifications of teachers on environmental issues in the dimension of knowledge, skills and value is of great importance for both teachers and the individuals they will cultivate in the future. In this respect, the lack of environmental awareness of teachers, who are leading individuals in society, cannot be considered. Teachers and educators, who are their primary task in the education of societies, need to be trained on the subject. Therefore, in the undergraduate programs of the Faculties of Education, it is necessary to include lessons that will provide individuals with knowledge, skills and values about environmental issues.

Method

The purpose of this research is to examine the undergraduate programs of Social Sciences and Science Education in terms of environmental education. In the research, document analysis technique was used as qualitative research methods. Document analysis covers the analysis of written materials containing information about the cases or phenomena intended to be investigated. In addition to being a stand-alone method, it can be used with other methods. Films, photographs, letters, stories, autobiographies, books, curriculum, correspondence, student files, assignments, patient records, status reports, etc. many other visual and written materials are data for document analysis. In order to reach the findings, the curriculum of 40 universities' Faculty of Education providing education in Social Studies Education and 45 curriculum of Education Faculties in the field of Science Education were analyzed. Programs were evaluated in terms of general characteristics, goals / achievements and content. This relationship has been tried to be stated in the course, content and tables

Result

As a result of the research, it is found out that the compulsory courses in the subjects related to environmental and environmental education are limited in the Social Studies and Science Education undergraduate programs, that only a course in the Science Education Program is directly related to environmental education and that the elective courses related to the environment in education faculties of universities has been found to be limited in programs. When compared to Social Studies and Science Education Undergraduate Programs; there are 7 elective courses which are taught by common name in both programs of Education Faculties. In the Undergraduate Program in Science Education, it is possible to say that one of the major differences between two undergraduate programs in the Social Studies Education Undergraduate program is that there is no compulsory course in Environmental Education.

Discussion

In line with the results of the research, it has been observed that there is limited space for environmental and environmental education in the Higher Education Council Social Studies Education undergraduate program. In this context, it can be said that there are no courses to provide sufficient information to teacher candidates on environmental and environmental education issues. When the studies done in the literature are examined, it is seen that the results of this research support the results. In addition, it is an important conclusion that there are no applied courses in the courses covering environmental and environmental education. The lack of practical courses which are the most appropriate courses to provide learning by living in order to gain skills and values in the curriculum can be shown as one of the biggest deficiencies of the program. In line with the results of the research, it has been observed that there is limited space for environmental and environmental education in the Higher Education Council Social Studies Education undergraduate program. In this context, it can be said that there are no courses to provide sufficient information to teacher candidates on environmental and environmental education issues. When the studies done in the literature are examined, it is seen that the results of this research support the results. In addition, it is an important conclusion that there are no applied courses in the courses covering environmental and environmental education.

Sosyal Bilim Disiplinlerine Göre 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Kazanımların Değerlendirilmesi

F. Betül Demir¹ & Sibel Oğuz Haçat*²

¹Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye

²Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkiye

Gönderilme Tarihi: **Kasım 2018** Kabul Tarihi: **Aralık 2018**

Öz:

Bu araştırma, sosyal bilim disiplinlerine göre 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında yer alan kazanımların hangi disiplinlerle ilgili olduğunu belirlemek amacı ile yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları karşılaştırmalı olarak betimlenmiştir. Araştırma verileri 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları kullanılmış ve bu dokümanlardan veri elde edilmiştir. Verilerin analizi betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler sonucunda, her iki programda da yer alan kazanımların hem tek disiplin hem de disiplinler arası yaklaşımla yer verildiği; birçok sosyal bilim disiplinlerinin yer aldığı, tarih ve coğrafya disiplinlerine ağırlık verildiği; antropoloji, arkeoloji ve din bilimi disiplinlerine dair kazanımlara yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilimler, sosyal bilgiler, kazanım

Abstract

This study was carried out in order to determine which disciplines related to Social Sciences Curriculum in 2005 and 2018 according to social science disciplines. For this purpose, qualitative research method was preferred. 2005 and 2018 social sciences curriculum are described comparatively. Research data 2005 and 2018 Social Studies Curriculum were used and data were obtained from these documents. Data analysis was analyzed by descriptive analysis. As a result of the data obtained in the study, it is found that the acquisitions in both programs are covered with both a single discipline and an interdisciplinary approach; many social science disciplines; history and geography disciplines;; it has been determined that there is not enough space in the disciplines of anthropology, archeology and religious sciences.

Keywords: Social sciences, social studies, acquisition.

*Sorumlu Yazar E-mail: soguz@kastamonu.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-0764-1279

GİRİŞ

Sosyal bilgiler içerisinde sosyal bilimin pek çok disiplinini barındırdığı için tanımlanması da kolay değildir. Sosyal bilgiler kelimesi sosyoloji biliminin kökü olan “social” kelimesine dayanmaktadır (Kurtdeğede-Fidan, 2016). Bu bakımdan sosyal bilgiler, toplumla ilgili konuları barındırmaktadır. Sosyal bilgiler dersi öğrencilere, yaşadığı toplumsal çevreyi, geçmişini, bugününü ve geleceğini tanımasına ve analiz etmesine yardımcı olmaktadır (Çengelci, 2013). Sosyal bilgilerin çeşitli tanımları mevcuttur. Civek (2008) okullarda iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimleri oluşturan disiplinlerden seçilmiş bilgileri içeren, bireylerin toplumsal hayatlarında kullanacağı temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir ders; Esen (2011) insan uğraşlarının tüm boyutları; Turan ve Ulusoy (2015) öğrencilerin yaşadığı toplumu ve kültürü, başka kültür ve toplumları tanımalarına yardımcı olan en önemli derslerden biri; Avşar (2010) ülkesi için iyi bir vatandaş yetiştirirken aynı zamanda dünya için demokratik ve hür düşünebilen iyi bir insan yetiştirmek olarak tanımlamaktadır. Bu tanımları da içeren sosyal bilgiler, en açık ve anlaşılır şekilde öğretim programında;

“Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olmak amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir derstir” (MEB, 2005a) ifadesiyle ele alınmaktadır.

Tanımlardan anlaşılacağı üzere sosyal bilgiler, yap-boz parçalarının bir araya gelmesiyle kompozisyon oluşturduğu gibi sosyal bilim disiplinleriyle bütünleşmiş bir dersi oluşturmaktadır. Bu bağlamda ele alınan konular tarih, coğrafya, insan hakları ve vatandaşlık diye ayrı ayrı değil, disiplinler arası yaklaşımla işlenmesi gerekliliği ifade edilmektedir (MEB, 2018). Böylece daha genelleşici ve bütüncül bir yaklaşımla değerlendirme yapılmasını ortaya çıkartmaktadır. Sosyal bilgileri oluşturan disiplinlerin bilinmesi ve bu disiplinlerin sosyal bilgiler içindeki yerinin kavranması önem arz etmektedir (Merey ve Keçe, 2011).

Sosyal bilgilerin oluşumunu sağlayan sosyal bilimler, toplum içinde yaşayan insanları inceleyen ve insan gruplarının, toplulukların ve toplumlarının analiz edilmesini sağlayan bir bilimdir (Duverger, 2011). Çeşitli tanımları olan sosyal bilimleri Kabapınar (2014) insan ve toplumu ilgilendiren konularda metodolojik ilkelerle üretilen bilimsel bilgi; Sönmez (2010) insanlar tarafından oluşturulan gerçekle kanıtlanmaya dayanan bir ilişki kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler; Türk Dil Kurumu (TDK) (2018), toplum olaylarını, insanın sosyal ve kültürel faaliyetlerini inceleyen bilimlerin ortak adı olarak tanımlamaktadır.

Sosyal bilimleri oluşturan temel disiplin alanları, bu disiplin alanlarının incelediği konu içerikleri ve bu disiplinlerde kullanılan farklı metodolojik ilkelerinin incelenmesi sosyal bilimlerle ilgili nitelikli bir bakış açısının kazandırılması için önem taşımaktadır (Kabapınar, 2014). Bu anlamda, sosyal bilgiler, sosyal bilimlerle ilişkili insanı ilgilendiren ekonomi, siyasi, sosyoloji, psikoloji gibi birçok bilimden yararlanarak, insanların toplumsal yaşamlarını bir konu başlığı ya da bir ders programıyla inceleyen ve bu çerçevede toplumunun değerlerini kazanmış vatandaş yetiştirme planı olarak karşımıza çıkmaktadır (Akman ve Batık, 2016). Öğrencilerin demokratik değerleri benimsemiş birer vatandaş olarak yaşadığı topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilere edindikleri bilgi birikimlerini hayata aktarabilecek donanımlar kazandırmayı amaçlayan sosyal bilgiler dersi (Ulu Kalın, 2017), sosyal bilimlerin öğretim alanı

olmakla birlikte bu disiplinlerle ilişkili etkinliklerin öğrencilere kazandırılmasını temel almaktadır (Yıldız ve Koçoğlu, 2015). Ayrıca bireylerin sosyal yeterliklerini kazandırmayı da sağlamaktadır (Sever ve Koçoğlu, 2013). Bu hususta aşağıda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını oluşturan sosyal bilim disiplinlerine ilişkin açıklamalara aşağıda kısaca yer verilmiştir.

Antropoloji: Sosyal bilim disiplini olan antropoloji “insan bilimi” anlamını taşımaktadır. Antropoloji, insanı ve insan toplumlarını tüm açıdan değerlendiren, bütüncül ve karşılaştırmalı bir disiplindir (Özbudun ve Uysal, 2015). Sosyal bilgiler dersinde antropoloji konusu, disiplinler arası bir yaklaşımla sunulduğu zaman öğrenci tarafından anlaşılabilir (Akdağ ve Sarı, 2010). “Kültür ve Miras” öğrenme alanı dolaylı olarak antropoloji disiplini ile ilişkilidir.

Arkeoloji: Türk Dil Kurumu (2018) tarafından ‘kazı bilimi’ olarak tanımlanan arkeoloji sadece toprak altından çıkartılan nesnelerin üzerinden salt kültürel incelemeler yapan bir bilim dalı değildir (Gamble, 2014). Arkeoloji, yazılı tarihten önce ve sonra yaşamış insanlar hakkında bilgi sahibi olma imkânı sağlaması açısından önemlidir (Şimşek, 2011). Arkeoloji bilimi de sosyal bilgiler dersi içerisinde tarih bilimi ile ilişkili bir bilim olduğundan tarih biliminin öğretimiyle geliştirilecek tarihi anlama ve geçmişle bağ kurma gibi tarihsel düşünme becerilerinin gelişimi arkeoloji konularının eğitimiyle de gelişebilmektedir (Öner, Kızılay ve Yasa, 2015: 198). Bu çerçevede sosyal bilgiler öğretiminde arkeolojik kazı alanlarından faydalanmanın önemi ortaya çıkmaktadır (MEB, 2018). Arkeoloji disiplini ile ilgili konular, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Kültür ve Miras” ile “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanlarıyla disiplinler arası yaklaşımla yer almaktadır.

Coğrafya: Coğrafyanın en kısa ve yalın tanımı, yeryüzünü inceleyen bilim dalı şeklinde ifade edilir (Doğanay ve Doğanay, 2015). Coğrafya disiplini, doğa ve kültürü bir arada bütünleştiren ve doğa ile insan arasında köprü kurmaktadır. (Livingstone, 2018). Sosyal bilgiler dersinde önemli bir yer olan coğrafya bilimi, bireylere kimlik kazandırılmak, bireylerin yaşadığı çevreyi algılaması, tanınması ve anlamlandırması açısından gereklidir (Alaz, 2009). “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı doğrudan coğrafya disiplini ile ilişkilidir. 2018 programında “çevre, harita okuryazarlığı ve konum analizi” becerileri kazandırılması amaçlanmaktadır.

Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları: Bilim, bilgi ve tecrübenin oluşturduğu sistematik bilgiler; teknoloji, her türlü bilimsel bilginin uygulamaya aktarılması yani bilimsel bulguların pratik hayatta kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Sağlam, 1990). “Bilim”, “teknoloji” ve “toplum”un birbirlerini nasıl etkilediklerini ve birbirleriyle bağlantılı olarak nasıl biçimlendiklerini eleştirel bir yaklaşımla inceleyen araştırma alanına verilen isimdir. Ayrıca, diğer birçok klasik disiplinden farklı olarak, bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları, birçok ülkede ve üniversitede kurumsallaşmış özerk bir disiplin olarak tanınmamaktadır (Ansal, Ekinci ve Kaşdoğan, 2018). Sosyal bilgiler dersinde bilimsel ve teknoloji gelişmelerle ilgili konuların yer alması yenilikçi, eleştirel ve bilimsel düşünce gibi becerilerin bilim ve teknolojiye gelişmelerin temeli olduğunu anlaması açısından önem taşımaktadır. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı doğrudan bilimsel ve teknolojik gelişmelerle ilgilidir. 2018 programında “dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı” becerileri kazandırılması amaçlanmaktadır.

Din: Din, bireylerin inancını, düşüncesini, tavır ve davranışlarını ifade eden, insanın yaşam tarzı anlamını tanımaktadır (Gündüz, 2010). Din, toplumsal yapının oluşmasını ve bu yapı ile

bireylerin bütünleşmesini sağlar (Keskin, 2004). Sosyal bilgiler dersinde kazandırılmak istenen değerler ile öğrenciler ahlaki ve dini değerlere sahip, toplumsal kişiliği gelişmiş, toplumla barışık ve sorumluluklarının farkında olan (Koçoğlu ve Erdoğan, 2016) iyi vatandaşların yetişmesi sağlanmaktadır.

Eğitim: Eğitimi, Türk Dil Kurumu (2018), çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine, okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme; Akyüz (2015) bireylerin zihinsel, bedensel, duygusal davranışlarının en uygun şekilde istenilen bir doğrultuda geliştirilmesi şeklinde ifade edilmektedir. Devletler istekleri doğrultusundaki birey tipini yetiştirmek için eğitim sistemlerine önem verir ve bu sistemleri kullanır (Çakmak ve Akgün, 2014). Eğitim sayesinde bireylere kültür, bilgi, değer ve beceriler aktararak sosyal bilgilerin iyi ve aktif vatandaş yetiştirme hedefini gerçekleştirmiş olur.

Ekonomi: Ekonomi, bireylerin malların ve zenginliklerin üretimi, dağıtımını ve tüketimini ile ilişkili olayların süreçlerini inceler (Kabapınar, 2014). Ekonominin konusu, bireylerin isteklerini karşılamak için tüketiciler, işçilerin bu süreçte yaptıkları seçimlerden oluşmaktadır (Süntar-Akhan, 2010). Ekonomi disiplini, sosyal bilgiler dersinde yer alarak öğrencilerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz etmesine yardımcı olmaktadır. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı doğrudan ekonomi disiplini ile ilgilidir. 2018 programında “finansal okuryazarlık” becerisi kazandırılması amaçlanmaktadır.

Etnografya: Etnografya disiplini, Türk Dil Kurumu (2018) kavimleri karşılaştırarak inceleyen, kültür oluşumlarını araştıran bilim olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere öncelikle yaşadığı çevrenin kültürünü ardından diğer toplumların kültürünü öğrenerek milli bilincin geliştirilmesi sağlanmaktadır. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında etnografya disiplinleri arası yaklaşımla yer almaktadır.

Felsefe: Bireyin kendisinde bilgi bulunan, bilen kimseden ayrı olarak, bilgiye seven anlamına gelen (Jaspers ve Eyuboğlu, 1997) felsefe, merak etmekle, düşünmekle, kısacası akıl ile ilgili bir konudur (Cevizci, 2009). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının temeli farklı felsefi temellerden etkilenerek hazırlandığı ve 2005 ve 2018 programları ise ilerlemeci anlayışla ve yapılandırmacı öğretim yaklaşımıyla oluşturulduğu görülmektedir.

Hukuk: Hukuk kelime anlamı olarak, bireylerin davranışlarını düzenlemek amacıyla devlet tarafından oluşturulan yasalardır (Kaplan, 2012). Sosyal bilgiler dersi hukuk konularına yer vererek toplum düzeninin sağlanmasında ve bu konuların öğretilmesinde önemli bir görevi üstlenmektedir (Oğuz, 2013). Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere hukuk kurallarının ve kavramının öğretilerek onların günlük yaşantılarında davranışlarına aktarmaları hedeflenmektedir. Bu çerçevede hukuk disiplini 2005 programında “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” ile “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanları; 2018 programında Etkin Vatandaşlık öğrenme alanıyla ilişkidir. Ayrıca 2018 programında “hukuk okuryazarlığı” becerisi kazandırılması amaçlanmaktadır.

İletişim: İnsanlar, duygularını, düşüncelerini, hayallerini aktarma ihtiyacını konuşarak ve yazarak gidermeye çalışmış ve bunların da dinleme ve okuma aracılığıyla anlaşılmasını istemiştir. Bu ortak paylaşım gereksinimi sonucu iletişim ortaya çıkmıştır (Çetinkaya, 2011). Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin çevresi ile sağlıklı iletişim kurması ve yaşadığı problemleri

iletişim becerileriyle çözmesi sağlanmaktadır. “Birey ve Toplum” ile “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanları iletişim bilimi ile disiplinler arası bir yaklaşımla yer almaktadır.

Psikoloji: İnsan ve hayvan davranışları ile zihinsel süreçlerini bilimsel yöntemlerle inceleyen bir bilim olan psikoloji, insanların düşünce, duygu, davranış ve tutumlarının daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır (Özbay, 2015). Psikoloji bilimi, bireyin gözlenebilir davranışlarının yanında ayrıca gözlenemeyen davranışlarının altında yatan sebepleri de araştırmaktadır (Aydoğan, 2013). “Birey ve Toplum” öğrenme alanında psikoloji disiplini yer almaktadır.

Siyaset: Sosyal bilim disiplinlerinden siyaset, batı dilinde “politika” olarak ifade edilmektedir (Doğanay, 2002). Siyasetin temelinde meşru kurumlar ve liderler tarafından uygulanan ve kullanılan iktidarı kapsamaktadır (Yücekök, 1987). Sosyal bilgilerin etkin vatandaş yetiştirme amacının gerçekleşmesini sağlayan siyaset bilimi önemli bir görevi üstlenmektedir (Aktekin, 2016). Bu çerçevede siyaset bilimi bireylerin, toplumsal sorunların nasıl çözüldüğünü ve düzenin nasıl sağlandığını anlayarak egemenliğin kaynağının millete dayandığı yönetimlerde, birey haklarının ve toplum düzeninin nasıl korunduğunu fark etmesini sağlar (MEB, 2018). Siyaset disiplini 2005 programında “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” ile “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanları; 2018 programında Etkin Vatandaşlık öğrenme alanıyla ilişkidir. Ayrıca 2018 programında “politik okuryazarlık” becerisi kazandırılması amaçlanmaktadır.

Sosyoloji: Sosyoloji, bir toplumun yapısını bütün bir şekilde ele alarak inceleyen ve bu incelemeyi yaparken toplumsal kurumların işleyişi ve değişimlerinden hareket etmektedir (Hız ve Durdu, 2004). Sosyoloji ile bireyler, toplumsal yaşamlarındaki birey-grup ilişkilerini etkileyen ve belirleyen grup ilişkilerini öğrenmektedir (Doğanay, 2002). Bu açıdan hem sosyolojinin hem de sosyal bilgilerin temelinde insan ögesi yer almaktadır. Birey ve Toplum ile Etkin Vatandaşlık öğrenme alanlarında sosyoloji disiplini yer almaktadır.

Tarih: Tarih disiplini, tarihinin elde ettiği belgeleri yorumlayarak, o dönemin özelliklerini ortaya koymasını (Pamuk, 2009); bizim bugüne nasıl geldiğimizi ve geçmişte ne olduğumuza dair bir anlayış geliştirerek kendi kimliğimizi anlamamıza yardımcı olma (Utami ve Nafi’ah, 2016) olarak ifade edilmiştir. Toplumların, yaşamını şekillendirmesinde ve geleceğine yön vermesinde rol oynayan tarih, önem arz etmektedir (Yalçınkaya, 2013). Bu çerçevede tarih, sosyal bilgileri oluşturan önemli ve baskın disiplinlerden biridir. Böylece öğrencilere milli kimlik bilinci kazandırılması sağlanmaktadır. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında tarih disiplini odaklı olarak doğrudan ilişkilidir.

Uluslararası ilişkiler: Uluslararası ilişkinin temel öznesi ulusu gösteriyor olsa da aslında bireyden başlayıp ulus-devlete kadar uzanmaktadır (Özlük, 2009). Uluslararası ilişkiler kavramı savaş, barış, bütünleşme, kriz, ekonomi, eğitim, silahlanma, çevre, insan hakları gibi birçok konuyu barındırmaktadır (Gözen, 2014). Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere sadece kendi ülkelerini ilgilendiren konuları değil sınırları aşarak küresel anlamda bilinçli olmaları sağlanmaktadır. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı uluslararası ilişkiler disipliniyle doğrudan ilişkilidir.

Sosyal bilgilerin belirtilen disiplinlerden oluştuğu kabul edilirse dersin öğrenme alanları ve kazanımları bu mantığı yansıması beklenmektedir (Keçe ve Mery, 2011). 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile dersin konuları sadece tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularıyla sınırlı kalmayıp sosyal bilimlerin ekonomi, sosyoloji, siyaset gibi disiplinlerine yer

verildiği görülmektedir. Aynı şekilde 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında da disiplinler arası bu yaklaşım ile devam edildiği programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlarda “Konular tarih, coğrafya, insan hakları ve vatandaşlık diye ayrı ayrı değil, disiplinler arası yaklaşımla işlenmelidir.” ifadesi yer almaktadır. Programın özel amaçlarında ise “Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilir.” maddesinde sosyal bilimlerin önemi hissettirilmektedir. Sonuç olarak sosyal bilgiler, sosyal bilimler disiplinlerinden oluşan konuların 4., 5., 6. ve 7.sınıf seviyesinde yer alan öğrenciler için oluşturulan disiplinler arası bir derstir.

Sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi kapsamında alan yazın incelendiğinde çalışmaların sosyal bilgiler programlarının karşılaştırılması (Koçoğlu ve Aydın, 2017; Tay, 2017; Çatak, 2015; Ambarlı, 2010; Nalçacı, 2001; Semenderoğlu ve Gülersoy, 2005), değerlendirme boyutu (Sönmez ve Kılıçoğlu, 2016), farklı yaklaşımlar konusu (Gültekin, Gürdoğan-Bayır ve Göz, 2013; Kaymakçı, 2009; Doğanay, 2008) vatandaşlık eğitimi boyutu (Civek, 2008; Ekinci, 2007), hukuk konularının incelenmesi boyutu (Gökdemir, 2013; Oğuz, 2013), küresel vatandaşlık boyutu (Kan, 2009), ölçme değerlendirme boyutu (Kesten ve Özdemir, 2010), nedensellik kavramının incelenmesi (Tay, 2010), öğretim yaklaşımları boyutu (Yalçın, 2016), genel amaçlar boyutu (Akpınar ve Kaymakçı, 2012; Koçak, 2002) gibi çeşitli konularda çalışma yapıldığı görülürken, sosyal bilimlere dayalı spesifik bir çalışmanın alan yazında olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın, alan yazına önemli bir katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (4., 5., 6. ve 7.sınıf) yer alan kazanımların programda yer alan sosyal bilim disiplinlerine göre incelenmesidir. Ayrıca çalışmada, sosyal bilim disiplinlerinin programların hangi öğrenme alanında ve hangi disiplinlerinde yoğunluk gösterdiği değerlendirilerek ortaya çıkartılması amaçlanmaktadır. Bu amaç çerçevesinde “2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarındaki kazanımların sosyal bilimler disiplinlerine göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” sorusu araştırma problemini oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmada 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında yer alan kazanımların sosyal bilim disiplinlerine göre dağılımı karşılaştırmalı olarak nitel araştırma yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmada hedeflenen olgulara dair mevcut yazılı materyalleri analiz etme; zaman ve ekonomik açıdan katkıda bulunma, nitel araştırmalarda kullanılan önemli bir bilgi kaynakları olma özelliği sayesinde doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). İncelenen öğretim programları dokümanları sayesinde programlardaki sosyal bilim disiplinlerinin yer alma yoğunlukları tespit edilerek ilerleme ve eksiklikler değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Örnekleme

Araştırmada, amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel’e göre (2012) bir çalışmada gözlem birimleri belli niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşabilir. Bu durumda örnekleme için belirlenen ölçütü karşılayan (nesnelere, olaylar vb.) örnekleme alınır. Bu doğrultuda çalışmada, veri kaynağını Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan 2005 Sosyal

Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4., 5., 6. ve 7.sınıf) ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4., 5., 6. ve 7.sınıf) oluşturduğundan, ölçüt örnekleme kullanılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmanın verileri, nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Doküman inceleme; araştırılması hedeflenen olay veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Bu çerçevede çalışmanın verileri doküman incelemesi kullanılarak, 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarını kapsamaktadır.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analiz, elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239). Bu çerçevede çalışmanın verilerini oluşturan 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında yer alan kazanımlar ve öğrenme alanlarının sosyal bilim disiplinleri ile ilişkilendirilmesinde ve düzenlenmesinde betimsel analiz kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamındaki bulgular, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (SBÖP) yer alan kazanımların sosyal bilim disiplinlerine göre dağılımı karşılaştırmalı bir şekilde incelenmesiyle elde edilmiştir. Elde edilen veriler ilgili tablolarda sunulmuştur.

2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı öğrenme alanlarının ilişkili olduğu sosyal bilim disiplinlerinin sınıflara göre karşılaştırmalı analizi Tablo 1’ de yer verilmektedir.

Tablo 1: 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanlarının İlişkili Olduğu Sosyal Bilim Disiplinlerinin Sınıflara Göre Karşılaştırmalı Analizi

Öğrenme alanı	Sosyal bilim disiplinleri	4.sınıf		5.sınıf		6.sınıf		7.sınıf	
		2005	2018	2005	2018	2005	2018	2005	2018
Birey ve Toplum	Psikoloji	5	4	-	1	-	-	1	1
	Hukuk	1	1	4	2	2	1	2	1
	Tarih	1	1	-	-	-	1	-	-
	Ekonomi	-	1	-	-	-	-	-	-
	Sosyoloji	-	-	3	2	1	4	2	2
	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları	-	-	-	-	2	-	-	1
	Tüm alanlar	-	-	-	-	1	-	-	-
	Din	-	-	-	-	-	2	-	-
	Etnografya	-	-	-	-	-	1	-	-
İletişim	-	-	-	-	-	-	-	5	2
Kültür ve Miras	Tarih	6	4	2	2	7	3	5	5
	Etnografya	3	2	3	3	6	3	4	1
	Antropoloji	-	-	3	2	-	-	-	-
	Coğrafya	-	-	3	2	1	1	1	-
	Sosyoloji	-	-	1	1	2	1	2	1
	Sanat tarihi	-	-	1	2	1	-	1	1
	Siyaset	-	-	-	-	4	3	3	2
	Ekonomi	-	-	-	-	1	3	2	1
	Din	-	-	-	-	2	2	-	1
	Arkeoloji	-	-	-	-	2	-	-	-

	Uluslararası ilişkiler	-	-	-	-	-	-	1	-
	Coğrafya	8	6	7	5	7	4	3	3
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Ekonomi	-	-	1	-	1	-	-	-
	Antropoloji	-	-	1	-	-	-	-	-
	Tarih	-	-	1	-	2	-	-	1
	Etnografya	-	-	1	-	-	-	-	-
	Sosyoloji	-	-	-	2	1	-	-	-
	Arkeoloji	-	-	-	-	2	-	-	-
	Hukuk	-	-	-	-	-	-	2	1
	Coğrafya	-	-	4	3	3	2	1	-
	Ekonomi	7	5	7	5	4	5	3	3
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları	-	-	1	1	2	-	1	2
	Hukuk	1	1	-	1	2	2	1	-
	Sosyoloji	-	-	-	1	-	-	3	4
	Siyaset	-	-	-	-	1	-	-	-
	Tarih	-	-	-	-	-	-	5	2
	Psikoloji	-	-	-	-	-	-	1	-
	Uluslararası ilişkileri	-	-	-	-	-	-	-	1
	Din	-	1	-	-	-	-	-	-
	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları	6	5	6	5	3	2	5	4
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Sosyoloji	2	1	1	4	1	-	-	-
	Hukuk	-	-	-	1	1	1	1	1
	Tüm alanlar	-	-	-	-	1	1	-	-
	Arkeoloji	-	-	-	-	-	-	2	-
	Tarih	1	1	-	-	-	-	4	2
	Coğrafya	1	1	-	-	-	-	-	-
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Ekonomi	-	-	1	-	-	-	-	-
	Hukuk	3	-	4	-	-	-	-	-
	Sosyoloji	3	-	4	-	-	-	-	-
	Eğitim	2	-	-	-	-	-	-	-
Güç, Yönetim ve Toplum	Hukuk	4	-	4	-	5	-	5	-
	Siyaset	-	-	4	-	3	-	5	-
	Sosyoloji	-	-	1	-	-	-	-	-
	Tarih	1	-	-	-	2	-	1	-
Küresel Bağlantılar	Psikoloji	-	-	1	-	-	-	-	-
	Ekonomi	-	-	2	2	3	3	1	1
	Hukuk	-	-	1	-	-	-	2	-
	Uluslararası ilişkiler	-	1	3	3	3	3	-	1
	Etnografya	-	2	2	1	2	3	-	1
	Sanat tarihi	-	-	2	1	1	-	1	-
	Coğrafya	2	2	2	2	4	2	3	2
	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları	-	-	1	1	-	-	-	1
	Sosyoloji	3	-	-	-	1	1	-	-
	Siyaset	-	-	-	-	1	2	2	-
	Tarih	1	-	-	-	-	-	1	-
	Antropoloji	1	-	-	-	-	-	-	-
	Etkin Vatandaşlık	Ekonomi	-	-	-	1	-	-	-
Hukuk		-	3	-	4	-	6	-	1
Siyaset		-	1	-	2	-	3	-	4
Coğrafya		-	-	-	1	-	-	-	-
Tarih		-	-	-	-	-	1	-	-
Eğitim		-	1	-	-	-	-	-	-

Tablo 1’ de 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (SBDÖP) “Birey ve Toplum” öğrenme alanının ilişkili olduğu sosyal bilim disiplinlerinin sınıflara göre dağılımı incelendiğinde 4. sınıfta yer alan öğrenme alanlarından “Birey ve Toplum” da Psikoloji; “Kültür ve Miras”ta Tarih; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” de Coğrafya; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” de Ekonomi; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” da Bilim, Teknoloji ve Toplum Çalışmaları; “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” de Hukuk ve Sosyoloji; “Güç, Yönetim ve Toplum” de Hukuk; “Küresel Bağlantılar” da Sosyoloji disiplinlerinin en fazla yer aldığı görülmektedir. 5. sınıfta yer alan öğrenme alanlarından “Birey ve Toplum” da Hukuk; “Kültür ve Miras” ta Etnografya, Antropoloji ve Coğrafya; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” de Coğrafya; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” de Ekonomi; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” da Bilim, Teknoloji ve Toplum Çalışmaları; “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” de Hukuk ve Sosyoloji; “Güç, Yönetim ve Toplum” da Hukuk ve Siyaset; “Küresel Bağlantılar” da Uluslararası İlişkileri disiplinlerinin en fazla yer aldığı görülmektedir. 6. sınıfta yer alan öğrenme alanlarından “Birey ve Toplum” da Hukuk; “Kültür ve Miras” ta Tarih; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” de Coğrafya; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” de Ekonomi; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” da Bilim, Teknoloji ve Toplum Çalışmaları; “Güç, Yönetim ve Toplum” da Hukuk ve Siyaset; “Küresel Bağlantılar” da Coğrafya disiplinlerinin en fazla yer aldığı görülmektedir. 7. sınıfta yer alan öğrenme alanlarından “Birey ve Toplum” da İletişim; “Kültür ve Miras” ta Tarih; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” de Coğrafya; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” de Tarih; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” da Bilim, Teknoloji ve Toplum Çalışmaları; “Güç, Yönetim ve Toplum” da Hukuk ve Siyaset; “Küresel Bağlantılar” da Coğrafya disiplinlerinin en fazla yer aldığı görülmektedir.

2018 SBDÖP öğrenme alanının ilişkili olduğu sosyal bilim disiplinlerinin sınıflara göre dağılımı incelendiğinde 4. sınıfta yer alan öğrenme alanlarından “Birey ve Toplum” da Psikoloji; “Kültür ve Miras” ta Tarih; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” de Coğrafya; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” de Ekonomi; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” da Bilim, Teknoloji ve Toplum çalışmaları; “Etkin Vatandaşlık” ta Hukuk; “Küresel Bağlantılar” da Etnografya ve Coğrafya disiplinlerinin en fazla yer aldığı görülmektedir. 5. sınıfta yer alan öğrenme alanlarından “Birey ve Toplum” da Hukuk; “Kültür ve Miras” ta Etnografya; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” de Coğrafya; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” de Ekonomi; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” da Bilim, Teknoloji ve Toplum çalışmaları; “Etkin Vatandaşlık” ta Hukuk; “Küresel Bağlantılar” da Uluslararası İlişkiler disiplinlerinin en fazla yer aldığı görülmektedir. 6. sınıfta yer alan öğrenme alanlarından “Birey ve Toplum” da Sosyoloji; “Kültür ve Miras” ta Tarih, Etnografya, Siyaset ve Ekonomi; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” de Coğrafya; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” de Ekonomi; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” da Bilim, Teknoloji ve Toplum çalışmaları; “Etkin Vatandaşlık” ta Hukuk; “Küresel Bağlantılar” da Ekonomi, Etnografya ve Uluslararası İlişkiler disiplinlerinin en fazla yer aldığı görülmektedir. 7. sınıfta yer alan öğrenme alanlarından “Birey ve Toplum” da Sosyoloji ve İletişim; “Kültür ve Miras” ta Tarih; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” de Coğrafya; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” de Sosyoloji; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” da Bilim, Teknoloji ve Toplum çalışmaları; “Etkin Vatandaşlık” ta Siyaset; “Küresel Bağlantılar” da Coğrafya disiplinlerinin en fazla yer aldığı görülmektedir.

2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 4. sınıfta yer alan kazanımlara yönelik ilişkilendiren disiplinlerin analizleri Tablo 2 ve Tablo 3’ te yer verilmektedir.

Tablo 2: 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 4. Sınıfta Yer Alan Kazanımlara Yönelik İlişkilendirilen Disiplinlerin Analizi

Öğrenme Alanı	2005 SBÖP 4. Sınıf Kazanımları	İlişkilendirilen disiplin
Birey ve Toplum	Bireysel farklılıkları tanıy ve kabul eder.	Psikoloji, Hukuk
	Duyguları ve düşünceleri arasındaki ilişkiyi fark eder.	Psikoloji
	Farklı durumlara ait duygu ve düşüncelerini ifade eder.	Psikoloji
	Başkalarının duygu ve düşüncelerini saygı ile karşılar.	Psikoloji
	Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar.	Tarih
Sahip olduğu resmî kimlik belgelerindeki bilgileri analiz ederek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	Psikoloji	
Kültür ve Miras	Sözlü tarih yöntemi kullanarak ve nesnelere dayanarak aile tarihi oluşturur.	Tarih
	Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri fark eder.	Etnografya, Tarih
	Tarihte Türklerin yaygın olarak oynadığı oyunlardan günümüzde de devam edenlere örnek verir.	Etnografya, Tarih
	Kültür öğelerinin geçmişten bugüne değişerek taşındığına ilişkin yakın çevresinden kanıtlar gösterir.	Etnografya, Tarih
	Yaşanmış olaylardan ve görsel materyallerden yola çıkarak, Millî Mücadele sürecinde yakın çevresini ve Türkiye'yi betimler.	Tarih
Millî Mücadele'nin kazanılmasında ve Cumhuriyetin ilânında Atatürk'ün rolünü fark eder.	Tarih	
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Çevresindeki herhangi bir nesnenin kendisine göre bulunduğu yönü bulur.	Coğrafya
	Çevresinde gördüklerini şekil ve şemalarla anlatır.	Coğrafya
	Çizdiği şekil ve şemalarda kullandığı sembolleri açıklayan bir bölüm oluşturur.	Coğrafya
	Çevresindeki bir yerin krokisini çizer.	Coğrafya
	Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek, bulgularını resimli grafiklere aktarır.	Coğrafya
	Çevresinde gördüğü doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	Coğrafya
	Efsane, destan, öykü, türkü ve şiirlerden yararlanarak yaşadığı yerin coğrafi özellikleri ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	Coğrafya
Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.	Coğrafya	
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	İstek ve ihtiyaçlarını ayırt eder.	Ekonomi
	İhtiyaçlarından hareket ederek insanların temel ihtiyaçları hakkında çıkarımlarda bulunur.	Ekonomi
	Mevcut kaynaklarla ihtiyaçlarını ilişkilendirir.	Ekonomi
	Satın alacağı ürünleri belirlenen standartlara göre değerlendirir.	Ekonomi
	Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.	Ekonomi, Hukuk
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Kullandığı bazı ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını oluşturur.	Ekonomi
	İhtiyaçlarla meslekleri ilişkilendirir.	Ekonomi
	Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
	İnsanlığın kullandığı belli başlı zaman ölçme araçlarını ve belirleme yöntemlerini tanıy.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
	Kullandığı teknolojik ürünlerin zaman içindeki gelişimini kavrar.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Teknolojik ürünlerin hayatımızda ve çevremizde yaptığı değişiklikleri dikkate alarak geçmişle bugünü karşılaştırır.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları, Sosyoloji, Tarih
	Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlar.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
	Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları, Coğrafya, Sosyoloji
	İnsanların belli bir amaç çerçevesinde oluşturdukları sosyal örgüt, resmî kurum ve grupları fark eder.	Hukuk

Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Ön bilgi ve yaşantısını kullanarak çevresindeki belli başlı sosyal problemler ya da ihtiyaçlarla grup, kurum ve sosyal örgütleri ilişkilendirir. Kendisi ile çevresindeki gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki etkileşime örnekler verir. Okulunda ve yakın çevresinde katılacağı sosyal ve eğitsel etkinliklere karar verir. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel-sosyal etkinlikler önerir.	Sosyoloji, Hukuk Sosyoloji, Hukuk Eğitim, Sosyoloji Eğitim
Güç, Yönetim ve Toplum	Yaşadığı yerin yerel yönetim birimlerini tanır. Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde yerel yönetimlerin rolünü açıklar. Kamuoyunun yerel yönetimlere etkisine örnekler verir. Büyük Millet Meclisinin açılışı ile ulusal egemenliği ilişkilendirir	Hukuk Hukuk Hukuk Hukuk, Tarih
Küresel Bağlantılar	Dünya üzerinde çeşitli ülkeler olduğunu fark eder. Görsel materyallerden yararlanarak çeşitli toplumların günlük yaşamlarına ilişkin çıkarımlarda bulunur. Kendisi ile başka bir toplumdaki yaşatlarının günlük yaşamlarını karşılaştırır. Toplumlar arasında ortak kutlanan özel günlere örnekler verir.	Coğrafya Sosyoloji Sosyoloji Antropoloji, Tarih Coğrafya, Sosyoloji

2005 SBÖP 4.sınıfta toplam 46 kazanım ve 9 öğrenme alanı yer almaktadır (Zaman, Değişim ve Süreklilik öğrenme alanı, diğer tüm öğrenme alanı ile ilişkilendirilmiştir). Tablo 2 incelendiğinde Birey ve Toplum öğrenme alanındaki 6 kazanımın çoğunluğunun doğrudan psikoloji disiplini ile ilgili olduğu görülürken 1 kazanımın tarih disiplini ve 1 kazanımın psikoloji ve hukuk ile ilişkili olduğu görülmektedir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında bulunan 6 kazanımın genel olarak tarih disiplini barındırdığı, 3 kazanım aynı zamanda etnografya alanı ile ilişkili olduğu görülmektedir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan 8 kazanım doğrudan coğrafya ile ilişkili olduğu görülmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında bulunan 7 kazanımın tamamı ekonomi ile ilişkilendirilirken 1 kazanım ayrıca hukuk alanı ile ilişkilidir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan 6 kazanımın tamamı bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları ile ilgili olup, ayrıca 1 kazanım tarih ve sosyoloji disiplinleri; 1 kazanım coğrafya ve sosyoloji ile ilişkilidir. “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanına ilişkin 5 kazanım eğitim, hukuk ve sosyoloji disiplinleriyle ilişkilendirilmektedir. “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanındaki 4 kazanımın tamamı hukuk disiplini ile 1 kazanım ayrıca tarih disiplini ile ilişkili olduğu görülmektedir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanına yönelik 4 kazanım sosyoloji, coğrafya, tarih ve antropoloji disiplinleri yer aldığı görülmektedir.

Tablo 3. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 4. Sınıfta Alan Kazanımlara Yönelik İlişkilendirilen Disiplinlerin Analizi

Öğrenme Alanı	2018 SBÖP 4. Sınıf Kazanımları	İlişkilendirilen disiplin
Birey ve Toplum	Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur. Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.	Psikoloji, Hukuk Tarih Psikoloji, Ekonomi Psikoloji Psikoloji
Kültür ve Miras	Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelere dayanarak aile tarihi çalışması yapar. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.	Tarih Etnografya, Tarih

	Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.	Etnografya, Tarih
	Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.	Millî Tarih
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	Coğrafya
	Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer.	Coğrafya
	Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	Coğrafya
	Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.	Coğrafya
	Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	Coğrafya
	Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.	Coğrafya
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
	Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımını karşılaştırır.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
	Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
	Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
	Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.	Ekonomi
	Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.	Ekonomi
	Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.	Ekonomi, Hukuk
Etkin Vatandaşlık	Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur.	Ekonomi
	Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	Ekonomi, Din
	Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.	Hukuk
	Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.	Hukuk
	Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir.	Eğitim
Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.	Siyaset, Hukuk	
Küresel Bağlantılar	Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.	Coğrafya
	Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.	Coğrafya
	Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır.	Uluslararası ilişkiler
	Farklı kültürlerle saygı gösterir.	Etnografya

2018 SBÖP 4.sınıfta toplam 33 kazanım ve 7 öğrenme alanı yer almaktadır. Tablo 3 incelendiğinde “Birey ve Toplum” öğrenme alanındaki 5 kazanımın çoğunluğunun doğrudan psikoloji disiplini ile ilgili olduğu görülürken, ayrıca 1 kazanım tarih, 1 kazanım ekonomi ve 1 kazanım hukuk disiplini ile ilişkili olduğu görülmektedir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında bulunan 4 kazanımın genel olarak tarih disiplini barındırdığı, 2 kazanım aynı zamanda etnografya alanı ile ilişkili olduğu görülmektedir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan 6 kazanım doğrudan coğrafya ile ilişkili olduğu görülmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan 5 kazanımın tamamı bilim, teknoloji ve toplum çalışmalarıyla ilgili olup aynı zamanda 1 kazanım tarih disiplini, 1 kazanım coğrafya ve sosyoloji disiplinleriyle ilişkilidir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında bulunan 5 kazanımın tamamı ekonomi ile ilişkilendirilirken, ayrıca 1 kazanım hukuk ile 1 kazanım da din ile ilişkilidir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanına ilişkin 4 kazanımın 3’ü hukuk, 1

kazanım eğitim ve 1 kazanım siyaset disipliniyle ilişkilendirilmiştir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanına yönelik 4 kazanımın 2’si coğrafya, 2’si etnografya, 1’i uluslararası ilişkilerle ilişkili olduğu görülmektedir.

2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5.sınıfta yer alan kazanımlara yönelik ilişkilendirilen disiplinlerin analizi Tablo 4 ve Tablo 5’ te yer verilmektedir.

Tablo 4. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıfta Yer Alan Kazanımlara Yönelik İlişkilendirilen Disiplinlerin Analizi

Öğrenme Alanı	2005 SBÖP 5. Sınıf Kazanımları	İlişkilendirilen disiplin
Birey ve Toplum	Bulduğu çeşitli grup ve kurumlar içindeki yerini belirler.	Hukuk, Sosyoloji
	İçinde bulunduğu gruplar ile gruplara ait rolleri ilişkilendirir.	Hukuk, Sosyoloji
Kültür ve Miras	Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir.	Hukuk, Sosyoloji
	Çocuk olarak haklarını fark eder.	Hukuk
	Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesnelere ve yapıtları tanıır.	Coğrafya, Sanat tarihi
	Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir.	Antropoloji, Coğrafya, Etnografya
Kültür ve Miras	Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır.	Antropoloji, Coğrafya, Etnografya
	Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar.	Antropoloji, Etnografya, Sosyoloji
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Kanıt kullanarak Atatürk inkılablarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır.	Tarih
	Atatürk inkılablarıyla ilkelerini ilişkilendirir.	Tarih
	Türkiye’nin kabartma haritası üzerinde, yaşadığı bölgenin yüzey şekillerini genel olarak tanıır.	Coğrafya
	Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.	Coğrafya, Ekonomi
	Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.	Coğrafya
	Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir.	Coğrafya
	Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.	Coğrafya
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklendirir.	Antropoloji, Tarih
	Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlerin zararlarını artıran insan faaliyetlerini fark eder.	Coğrafya, Etnografya
	Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder.	Coğrafya, Ekonomi
	Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetler ile coğrafi özellikleri ilişkilendirir.	Coğrafya, Ekonomi
Bilim, Teknoloji	Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlere ilişkin meslekleri belirler.	Coğrafya, Ekonomi
	Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirir.	Coğrafya, Ekonomi
	Ekonomideki insan etkisini fark eder.	Ekonomi
Bilim, Teknoloji	Üretime katkıda bulunma konusunda görüş oluşturur.	Ekonomi
	İş birliği yaparak üretime dayalı yeni fikirler geliştirir.	Ekonomi, Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
Bilim, Teknoloji	Buluşlarla teknolojik gelişmeleri ilişkilendirir.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları

ve Toplum	Buluşların ve teknolojik ürünlerin toplum hayatımıza etkilerini tartışır. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerinin farkına varır. Kanıtlara dayanarak, Atatürk'ün bilim ve teknolojiye verdiği önemi gösterir. Bilim ve teknoloji ile ilgili, düzeyine uygun süreli yayınları tanır ve izler. Yaptığı çalışmalarda yararlandığı kaynakları gösterir.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Sosyoloji Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Toplumun temel ihtiyaçlarıyla bu ihtiyaçlara hizmet eden kurumları ilişkilendirir. Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur. Sivil toplum kuruluşlarını etkinlik alanlarına göre sınıflandırır. Sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin sonuçlarını değerlendirir. Bireylerin rolleri açısından sivil toplum kuruluşlarını resmî kurum ve kuruluşlarla karşılaştırır.	Ekonomi, Hukuk Hukuk, Sosyoloji Sosyoloji Hukuk, Sosyoloji Hukuk, Sosyoloji
Güç, Yönetim ve Toplum	Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder. Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir. Merkezî yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir. Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar. Ulusal Egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.	Hukuk, Siyaset Sosyoloji Hukuk, Siyaset Siyaset Hukuk, Siyaset Hukuk
Küresel Bağlantılar	Dünya çocuklarının ortak yönlerini ve ilgi alanlarını fark eder. Ülkeler arasında ekonomik alışveriş olduğunu fark eder. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir. Ortak mirasın tanınmasında turizmin yerini fark eder. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki yeri konusunda bakış açısı geliştirir.	Psikoloji Ekonomi, Hukuk Uluslararası ilişkiler Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Ekonomi Uluslararası ilişkiler Etnografya, Sanat tarihi Coğrafya, Etnografya Sanat tarihi Coğrafya Uluslararası ilişkiler

2005 SBÖP 5.sınıfta toplam 46 kazanım ve 9 öğrenme alanı yer almaktadır “Zaman, Değişim ve Süreklilik” öğrenme alanı, diğer tüm öğrenme alanları ile ilişkilendirilmiştir). Tablo 4 incelendiğinde Birey ve Toplum öğrenme alanındaki 4 kazanımın hukuk, ayrıca 1 kazanım sosyoloji disiplini ile ilişkili olduğu görülmektedir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında bulunan 6 kazanımın genel olarak disiplinler arası yaklaşımına yer aldığı görülmektedir. Kazanımların antropoloji, coğrafya, etnografya, tarih, sanat tarihi ve sosyoloji disiplinleriyle ilişkili olduğu görülmektedir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan 7 kazanım coğrafya ile ilişkili olup, ayrıca 1 kazanım ekonomi, 1 kazanım antropoloji, etnografya ve tarih ile disiplinler arası bir yaklaşımla yer aldığı görülmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında bulunan 7 kazanımın 4’ü coğrafya ve ekonomi, 3’ü ekonomi, 1’i bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları ile ilişkili olduğu görülmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan 6 kazanımın tamamı bilim, teknoloji ve toplum çalışmalarıyla ilişkili olduğu görülmekteyken ayrıca 1 kazanım sosyoloji ile ilişkilidir. “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanına ilişkin 5 kazanımın 3’ü hukuk ve

sosyoloji disiplinleriyle, 1'i ekonomi ve hukuk disiplinleriyle, 1'i ise sadece sosyoloji disiplini ile ilişkilendirilmektedir. "Güç, Yönetim ve Toplum" öğrenme alalındaki 5 kazanımın çoğunluğu hukuk disiplini ile 3 kazanım ayrıca siyaset ve sosyoloji disiplini ve 1 kazanım ise sadece siyaset disiplini ile ilişkili olduğu görülmektedir. "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanında 6 kazanımın bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları, psikoloji, sanat tarihi, coğrafya, ekonomi, hukuk, uluslararası ilişkiler gibi disiplinler arası bir yaklaşımla ele alındığı görülmektedir.

Tablo 5. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıfta Yer Alan Kazanımlara Yönelik İlişkilendirilen Disiplinlerin Analizi

Öğrenme Alanı	2018 SBÖP 5. Sınıf Kazanımları	İlişkilendirilen disiplin
Birey ve Toplum	Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder.	Psikoloji
	Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar.	Sosyoloji
	Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır.	Hukuk, Sosyoloji
	Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.	Hukuk
Kültür ve Miras	Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.	Arkeoloji, Tarih Sanat tarihi
	Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır.	Coğrafya Sanat tarihi
	Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.	Antropoloji, Coğrafya, Etnografya
	Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.	Etnografya, Sosyoloji
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.	Antropoloji, Tarih Etnografya
	Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.	Coğrafya
	Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.	Coğrafya, Sosyoloji
	Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.	Coğrafya
	Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.	Coğrafya
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.	Coğrafya, Sosyoloji
	Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Sosyoloji
	Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Sosyoloji
	Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Sosyoloji, Hukuk
	Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Sosyoloji
Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları	

Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder.	Coğrafya, Ekonomi
	Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanıır.	Coğrafya, Ekonomi
	Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder.	Coğrafya, Ekonomi Sosyoloji
	Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.	Ekonomi
Etkin Vatandaşlık	İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Ekonomi
	Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.	Hukuk
	Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.	Ekonomi, Hukuk
	Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar.	Coğrafya, Siyaset Hukuk
Küresel Bağlantılar	Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.	Hukuk
	Milli egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir.	Hukuk, Siyaset
	Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır.	Coğrafya, Ekonomi Uluslararası ilişkiler,
Etkin Vatandaşlık	Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Ekonomi, Uluslararası ilişkiler
	Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar.	Coğrafya, Uluslararası ilişkiler
	Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.	Etnografya, Sanat tarihi

2018 SBÖP 5.sınıfta toplam 33 kazanım ve 7 öğrenme alanı yer almaktadır. Tablo 5 incelendiğinde “Birey ve Toplum” öğrenme alanındaki 4 kazanımın 1’i psikoloji, 1’i sosyoloji, 1’i hukuk ve sosyoloji, 1 kazanım ise hukuk disiplini ile ilgili olduğu görülmektedir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında bulunan 5 kazanımın genel olarak disiplinler arası yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Kazanımların arkeoloji, sanat tarihi, tarih, coğrafya, antropoloji, etnografya, sosyoloji ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan 5 kazanımın tamamının coğrafya ile ilişkili olduğu ayrıca 2 kazanımın sosyoloji disiplini ile ilişkili olduğu görülmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan 4 kazanım bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları ilgili olup aynı zamanda 4 kazanım sosyoloji disiplini ve 1 kazanım sosyoloji ve hukuk disiplinleriyle ilişkilendirilmiştir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında bulunan 6 kazanımın çoğu ekonomi ile ilişkilendirilirken bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları, coğrafya, hukuk ve sosyoloji ile ilişki kazanımların da yer aldığı görülmektedir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanına ilişkin 4 kazanımın çoğu hukuk ile ilişkilendirilirken ayrıca coğrafya, ekonomi ve siyaset disiplinleriyle ilişkilendirilmiştir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanına yönelik 4 kazanımın her biri disiplinler arası yaklaşım ile yer verildiği görülmektedir.

2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 6.sınıfta yer alan kazanımlara yönelik ilişkilendiren disiplinlerin analizi Tablo 6 ve Tablo 7’ de yer verilmektedir.

Tablo 6. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6. Sınıfta Yer Alan Kazanımlara Yönelik İlişkilendirilen Disiplinlerin Analizi

Öğrenme Alanı	2005 SBÖP 6. Sınıf Kazanımları	İlişkilendirilen disiplin
Birey ve Toplum	Yakın çevresindeki bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu fark eder. Olgu ve görüşü ayırt eder.	Sosyoloji
	Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
	Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur. Sosyal bilgilerin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak gelişimine katkısını fark eder.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Hukuk
	Atatürk'ün ülkemizde sosyal bilimlerin geliştirilmesi için yaptığı uygulamalara örnekler verir.	Hukuk Tüm alanlar
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değiştiğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	Coğrafya
	Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.	Coğrafya
	Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	Coğrafya
	Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye'de görülen iklim türlerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	Coğrafya
	Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye'deki iklim tiplerinin dağılışında, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar. Örnek incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.	Coğrafya Arkeoloji, Tarih
	Anadolu ve Mezopotamya'da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder.	Arkeoloji, Tarih Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji
Kültür ve Miras	Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak, Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	Etnografya, Tarih Siyaset
	Orta Asya ilk Türk devletlerinin kültürel özellikleriyle yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.	Coğrafya, Tarih Etnografya
	Günümüz Türk Silahlı Kuvvetleri'ni ilk Türk devletlerinin ordusu ile ilişkilendirerek, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin önemini ve görevlerini kavrar.	Tarih
	İpek Yolu'nun toplumlar arası siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü fark eder.	Ekonomi, Tarih Siyaset
	Görsel ve yazılı materyallerden yararlanarak İslamiyet'in ortaya çıkışı ve yayılışını inceler.	Tarih, Din
	Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasî, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.	Din, Tarih, Siyaset Sosyoloji, Etnografya
	Dönemin devlet adamları ve Türk büyüklerinin hayatından yararlanarak ilk Türk- İslam devletlerinin siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	Etnografya, Tarih Siyaset, Sosyoloji
	Örnek incelemeler yoluyla kutlama ve törenlerimizdeki uygulamaların kültürümüzü oluşturan unsurlarla ilişkisini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir.	Arkeoloji, Etnografya
Orta Asya ilk Türk devletleri ve Türk-İslam devletlerinin Türk kültür, sanat ve estetik anlayışına katkılarını kanıtlar gösterir.	Arkeoloji, Etnografya Sanat tarihi	
Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.	Coğrafya, Ekonomi	

Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama projesi önerileri tasarlar. Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişmesindeki rolünü değerlendirir. İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği eğitim, beceri ve kişilik özelliklerini araştırır.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Coğrafya, Ekonomi Ekonomi, Hukuk Siyaset Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları, Coğrafya Ekonomi Hukuk
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin yaratıcı fikirler ileri sürer. Tıp alanındaki buluş ve gelişmelerle insan hayatı ve toplumsal dayanışma arasındaki ilişkiyi fark eder. Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur. Uygulama ve eserlerinden yola çıkarak Atatürk'ün akılcılığa ve bilime verdiği önemi fark eder.	Tüm alanlar Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Sosyoloji Hukuk Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
Güç, Yönetim ve Toplum	Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır. Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır. Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur. Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder. Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar.	Hukuk, Siyaset Hukuk, Siyaset Hukuk, Siyaset Hukuk, Tarih Hukuk, Tarih
Küresel Bağlantılar	Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılımının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini, kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından değerlendirir. Türk Cumhuriyetleri, komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerimizi Atatürk'ün milli dış politika anlayışı açısından değerlendirir. Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliği içinde olmasının önemini fark eder. Uluslararası kültür, sanat, fuar ve spor etkinliklerinin toplumlar arası etkileşimdeki rolünü değerlendirir.	Coğrafya, Ekonomi Coğrafya, Ekonomi Uluslararası ilişkiler Coğrafya, Etnografya Ekonomi, Siyaset Uluslararası ilişkiler Coğrafya Uluslararası ilişkiler Etnografya, Sosyoloji Sanat tarihi

2005 SBÖP 6.sınıfta toplam 43 kazanım ve 8 öğrenme alanı yer almaktadır ("Zaman, Değişim ve Süreklilik" öğrenme alanı diğer tüm öğrenme alanları ile ilişkilendirilmiştir. "Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler" öğrenme alanı 6.sınıfta verilmemektedir). Tablo 6 incelendiğinde "Birey ve Toplum" öğrenme alanında 6 kazanım yer almaktadır. Kazanımlardan 1'i sosyal bilimlerin tüm disiplinleriyle ilgili olup, 2 kazanım hukuk, 2 kazanım bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları ve 1 kazanım sosyoloji ile ilişkili olduğu görülmektedir. "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanında yer alan 7 kazanım tamamı coğrafya ile ilişkili olup ayrıca bazı kazanımlar tarih, ekonomi, sosyoloji, arkeoloji ile disiplinler arası bir yaklaşımla yer aldığı görülmektedir. "Kültür ve Miras" öğrenme alanında bulunan 9 kazanımın genel olarak

disiplinler arası yaklaşım ile yer aldığı görülmektedir. Kazanımların din, etnografya, ekonomi, tarih, sanat tarihi, siyaset, sosyoloji, antropoloji, arkeoloji, coğrafya disiplinleriyle bağlantılı olduğu tespit edilmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında bulunan 6 kazanımın çoğunluğu ekonomi ile ilişkilendirilirken, bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları, coğrafya, siyaset ve hukuk disiplinleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan 5 kazanımdan 3’ü bilim, teknoloji ve toplum çalışmalarıyla ilgili olup, ayrıca 1 kazanım sosyoloji ve 1 kazanım hukuk disiplini ile ilgili olduğu görülmektedir. Kazanımlardan 1’i de sosyal bilimlerin tüm disiplinleriyle ilgilidir. “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanına ilişkin 5 kazanımın 3’ü hukuk ve siyaset disiplinleriyle, 2’si hukuk ve tarih disiplinleriyle ilişkilendirilmektedir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanına yönelik 5 kazanımın her biri coğrafya, ekonomi, etnografya, hukuk, siyaset, sosyoloji, sanat tarihi ve uluslararası ilişkiler gibi disiplinlerini içeren disiplinler arası bir yaklaşımla ele alındığı görülmektedir.

Tablo 7. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6. Sınıfta Yer Alan Kazanımlara Yönelik İlişkilendirilen Disiplinlerin Analizi

Öğrenme Alanı	2018 SBÖP 6.Sınıf Kazanımları	İlişkilendirilen disiplin
Birey ve Toplum	Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler.	Sosyoloji
	Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.	Din, Etnografya, Tarih Sosyoloji,
	Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.	Sosyoloji
	Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.	Din, Sosyoloji
Kültür ve Miras	Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.	Hukuk
	Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	Coğrafya, Ekonomi Etnografya, Siyaset Tarih
	İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.	Din
	Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.	Din, Ekonomi, Siyaset, Etnografya Sosyoloji
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder.	Tarih
	Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.	Ekonomi, Etnografya Siyaset, Tarih
	Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.	Coğrafya
	Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler.	Coğrafya
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Türkiye’nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.	Coğrafya
	Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	Coğrafya
	Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir.	Tüm alanlar
	Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
Toplum	Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları
	Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.	Hukuk

Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.	Ekonomi
	Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.	Ekonomi, Coğrafya
	Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama projesi önerileri hazırlar.	Coğrafya, Ekonomi
	Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.	Ekonomi, Hukuk
	Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eder.	Ekonomi
Etkin Vatandaşlık	İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır.	Hukuk
	Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.	Hukuk, Siyaset
	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar.	Hukuk, Siyaset
	Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder.	Hukuk, Siyaset
	Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.	Hukuk
	Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.	Hukuk
	Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.	Hukuk, Tarih
Küresel Bağlantılar	Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder.	Coğrafya, Ekonomi Etnografya, Siyaset Uluslararası ilişkiler
	Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.	Ekonomi, Uluslararası ilişkiler
	Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder.	Coğrafya, Ekonomi, Etnografya, Siyaset Uluslararası ilişkiler
	Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.	Etnografya, Sosyoloji

2018 SBÖP 6.sınıfta toplam 34 kazanım ve 7 öğrenme alanı yer almaktadır. Tablo 7 incelendiğinde “Birey ve Toplum” öğrenme alanındaki 5 kazanımın 4’ü sosyoloji, ayrıca 1 kazanım sosyoloji, din, etnografya ve tarih disiplinleri; 1 kazanım sosyoloji ve din; hukuk disiplinleri ile ilgili olduğu görülmektedir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında bulunan 5 kazanımın genel olarak disiplinler arası yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Coğrafya, ekonomi, etnografya, siyaset, sosyoloji, din ve tarih ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan 4 kazanımın tamamının coğrafya ile ilişkili olduğu görülmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan 4 kazanımdan 2’si bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları, 1’i hukuk ve 1 kazanım sosyal bilimlerin tüm disiplinleriyle ilgili olduğu görülmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında bulunan 6 kazanımın çoğunluğu ekonomi ile ilişkilendirilirken, coğrafya ve hukuk disiplinlerinin kazanımlarda yer aldığı görülmektedir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanına ilişkin 6 kazanımın 3’ü hukuk ve siyaset, 2’si hukuk, 1’i hukuk ve tarih disiplinleriyle ilişkilendirilmiştir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanına yönelik 4 kazanımın her biri coğrafya, ekonomi, etnografya, siyaset, uluslararası ilişkiler, sosyoloji disiplinlerinin disiplinler arası yaklaşım ile yer verildiği görülmektedir.

2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 7.sınıfta yer alan kazanımlara yönelik ilişkilendirilen disiplinlerin analizi Tablo 8 ve Tablo 9’da yer verilmektedir.

Tablo 8. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7. Sınıfta Yer Alan Kazanımlara Yönelik İlişkilendirilen Disiplinlerin Analizi

Öğrenme Alanı	2005 SBÖP 7. Sınıf Kazanımları	İlişkilendirilen disiplin
Birey ve Toplum	İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır.	İletişim, Psikoloji
	İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder.	İletişim, Sosyoloji
	İnsanlar arası etkileşimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır.	İletişim, Sosyoloji
	Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder.	Hukuk, İletişim
Kültür ve Miras	Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar.	Hukuk
	Atatürk'ün iletişime verdiği öneme kanıtlar gösterir.	İletişim
	Türkiye Selçuklular döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu'nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.	Etnografya, Tarih Siyaset
	Kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar.	Tarih, Siyaset
	Osmanlı Devleti'nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı'da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.	Coğrafya, Ekonomi, Siyaset
	Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir.	Tarih, Sosyoloji
	Şehir incelemesi yoluyla, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.	Etnografya, Sanat tarihi
Osmanlı- Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.	Etnografya Sanat tarihi Uluslararası ilişkiler	
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir.	Etnografya, Tarih
	Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.	Ekonomi, Sosyoloji Tarih
	Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye'de nüfusun dağılımının neden ve sonuçlarını tartışır.	Coğrafya
	Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.	Coğrafya
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir.	Hukuk
	Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.	Coğrafya
	Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.	Hukuk
	Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.	Ekonomi, Tarih
Bilim, Teknoloji	Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir.	Coğrafya, Ekonomi Tarih
	Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Ekonomi Sosyoloji Tarih
	Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir.	Sosyoloji, Tarih
	Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.	Sosyoloji, Tarih
Eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda meslek tercihlerine yönelik planlama yapar.	Psikoloji, Hukuk	
Bilim, Teknoloji	İlk uygarlıkların bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkılarını örnekler verir.	Arkeoloji, Tarih Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları

ve Toplum	İlkyazı örneklerinden yola çıkarak yazının kullanım alanlarını ve bilgi aktarımındaki önemini fark eder. Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını değerlendirir. 15-19.yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini fark eder. Tarihsel süreçte düşüncüyü ifade etme ve bilim özgürlüklerini bilimsel gelişmelerle ilişkilendirir.	Arkeoloji, Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Tarih Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Tarih Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Hukuk, Tarih
Güç, Yönetim ve Toplum	Tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder. Anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder. Siyasî partilerin, sivil toplum örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır. İçinde bulunduğu eğitsel ve sosyal faaliyetlerde işleyen süreçleri demokrasinin ilkeleri açısından analiz eder	Hukuk, Siyaset, Tarih Hukuk, Siyaset Hukuk, Siyaset Hukuk, Siyaset Hukuk, Siyaset
Küresel Bağlantılar	20. Yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasî ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı’nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir. Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir. Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder. Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır.	Ekonomi, Tarih Siyaset Coğrafya, Siyaset Coğrafya, Hukuk Coğrafya, Hukuk Sanat tarihi

2005 SBÖP 7.sınıfta toplam 39 kazanım ve 8 öğrenme alanı yer almaktadır (“Zaman, Değişim ve Süreklilik” öğrenme alanı, diğer tüm öğrenme alanları ile ilişkilendirilmiştir. “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanı 6.sınıfta verilmemektedir). Tablo 8 incelendiğinde “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 6 kazanım yer almaktadır. Kazanımların çoğu iletişim ile ilgilidir. Bazı kazanımlar sosyoloji, psikoloji; 1 kazanım hukuk disiplini ile ilişkili olduğu görülmektedir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında bulunan 8 kazanım genel olarak disiplinler arası yaklaşım ile yer aldığı görülmektedir. Kazanımların ekonomi, etnografya, tarih, sanat tarihi, siyaset, sosyoloji, coğrafya, uluslararası ilişkiler disiplinleriyle bağlantılı olduğu tespit edilmektedir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan 5 kazanım 3’ü coğrafya, 2’si hukuk disiplini ile ilgili olduğu görülmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında bulunan 6 kazanım genel olarak disiplinler arası yaklaşım ile yer aldığı görülmektedir. Kazanımların bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları, tarih, ekonomi, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, hukuk disiplinleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan 5 kazanımın tamamı bilimsel ve teknolojik gelişmelerle ilişkili olup kazanımlardan bazıları ayrıca arkeoloji, tarih, hukuk disiplinleriyle ilgili olduğu görülmektedir. “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanına ilişkin 5 kazanımın 4’ü hukuk ve siyaset disiplini, 1 kazanım hukuk, siyaset ve tarih disiplinleriyle ilişkilendirilmektedir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanına yönelik 4 kazanım coğrafya,

ekonomi, hukuk, sanat tarihi, siyaset, tarih gibi disiplinleri ile ilişkilendirilerek disiplinler arası bir yaklaşımla ele alındığı görülmektedir.

Tablo 9. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7. Sınıfta Yer Alan Kazanımlara Yönelik İlişkilendirilen Disiplinlerin Analizi

Öğrenme Alanı	2018 SBÖP 7. Sınıf Kazanımları	İlişkilendirilen disiplin
Birey ve Toplum	İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular.	İletişim, Psikoloji
	Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır. Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır.	İletişim, Sosyoloji Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Sosyoloji
Kültür ve Miras	İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir.	Hukuk
	Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.	Tarih, Siyaset
	Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder. Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti'ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.	Din, Tarih, Siyaset Tarih
	Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.	Ekonomi, Sosyoloji Tarih Etnografya, Tarih Sanat tarihi
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.	Coğrafya, Tarih
	Türkiye'de nüfusun dağılımını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye'nin demografik özelliklerini yorumlar.	Coğrafya
	Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır. Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak	Coğrafya Hukuk
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Tarih
	XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder. Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Hukuk
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.	Ekonomi, Tarih
	Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Ekonomi, Sosyoloji
	Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.	Sosyoloji Tarih, Sosyoloji
	Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.	Sosyoloji Uluslararası İlişkiler

	Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Ekonomi
Etkin Vatandaşlık	Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar.	Siyaset
	Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.	Siyaset
	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.	Hukuk, Siyaset
	Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder.	Siyaset
Küresel Bağlantılar	Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir.	Uluslararası ilişkiler
	Türkiye'nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıtır.	Coğrafya Ekonomi
	Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgular.	Etnografya
	Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.	Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları Coğrafya

2018 SBÖP 7.sınıfta toplam 31 kazanım ve 7 öğrenme alanı yer almaktadır. Tablo 9 incelendiğinde “Birey ve Toplum” öğrenme alanındaki 4 kazanımın 1’i iletişim ve sosyoloji, 1’i iletişim ve psikoloji, 1’i bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları ve sosyoloji, 1’i ise hukuk disiplini ile ilgili olduğu görülmektedir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında bulunan 5 kazanımın genel olarak tarih disiplini ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bazı kazanımların tarih disiplini ile ekonomi, etnografya, sanat tarihi, siyaset, sosyoloji ve din gibi disiplinleriyle birlikte verilerek, disiplinler arası yaklaşımla yer aldığı tespit edilmiştir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan 4 kazanımın çoğunlukla coğrafya ile ilişkili olduğu görülmektedir. 1 kazanım hukuk, 1 kazanım coğrafya ve tarih disiplinleriyle ilişkili olduğu görülmektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan 4 kazanımın tamamı Bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları ile ilgili olduğu görülmektedir. Ayrıca tarih ve hukuk disiplinlerinin kazanımlarla ilişkilendirilerek disiplinler arası bir yaklaşıma yer verildiği görülmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında bulunan 6 kazanımın bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları, ekonomi, sosyoloji, tarih ve uluslararası ilişkiler disiplinlerinin kazanımlarda yer aldığı görülmektedir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanına ilişkin 4 kazanımın 3’ü siyaset, 1’i hukuk ve siyaset disiplinleriyle ilişkilendirildiği görülmektedir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanına yönelik 4 kazanımın 2’si tek disiplinli yaklaşım (uluslararası ilişkiler, etnografya), 2’si disiplinler arası yaklaşımla (coğrafya ve ekonomi; bilim, teknoloji ve toplum çalışmaları ve coğrafya) yer verildiği görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu kısımda bulgular ve yorumlar doğrultusunda araştırma problemine cevap verilmektedir. Çalışmamız ile ilgili literatürde doğrudan yapılan çalışmaların sınırlı olması bakımından benzer araştırmaların bulgu ve sonuçlarından yararlanılarak desteklenmektedir.

2005 SBÖP 4. sınıfta 46 kazanım, 5. sınıfta 46 kazanım, 6. sınıfta 43 kazanım, 7. sınıfta 39 kazanım olmak üzere toplam 174 kazanım ve 9 öğrenme alanı yer almaktadır. “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanı 6. ve 7. sınıf SBÖP’ de yer verilmeyerek, “Güç Yönetim ve Toplum” öğrenme alanı içerisine yerleştirilmiştir. Ayrıca “Zaman, Değişim ve Süreklilik” öğrenme alanı, programdaki 8 öğrenme alanı ile ilişkilendirilerek, bütünleştirici bir şekilde yer almaktadır.

2005 SBÖP yer alan kazanımların ilişkilendirilen disiplinlere göre dağılımı ilgili tablolarda görüldüğü üzere; 4. sınıfta tarih ve coğrafya; 5. sınıfta hukuk, sosyoloji, coğrafya, ekonomi; 6. sınıfta hukuk, tarih ve coğrafya; 7. sınıfta hukuk ve tarih disiplinleri ile ilişkili kazanımların diğer sosyal bilimler disiplinlerine göre daha fazla yer aldığı görülmektedir.

2018 SBÖP 4. sınıfta 33 kazanım, 5. sınıfta 33 kazanım, 6. sınıfta 34 kazanım, 7. sınıfta 31 kazanım olmak üzere toplam 131 kazanım ve 7 öğrenme alanı yer almaktadır. “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” ile “Güç Yönetim ve Toplum” öğrenme alanı programda yer verilmeyerek “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı içerisinde yer verilmektedir.

2018 SBÖP yer alan kazanımların ilişkilendirilen disiplinlere göre dağılımı ilgili tablolarda görüldüğü üzere; 4. sınıfta coğrafya; 5. sınıfta hukuk, sosyoloji, coğrafya, ekonomi; 6. sınıfta hukuk, tarih ve coğrafya, ekonomi; 7. sınıfta hukuk ve tarih disiplinleri ile ilişkili kazanımların diğer sosyal bilimler disiplinlerine göre daha fazla yer aldığı görülmektedir. Programlarda kazanımlarla ilişkilendirilen sosyal bilimler disiplinlerine göre dağılımı benzer olduğu; fakat disiplinlerin dağılımında nicel olarak farklılıklar olduğu görülmektedir. Bunun sebebi (2005 SBÖP’ de toplam 174 kazanım; 2018 SBÖP’ de toplam 131 kazanım) kazanımların sayısında değişikliğin yaşanması söylenebilir. Ayrıca programlardaki bazı kazanımlarda içerik olarak değişikliklere gidilmesi bir diğer sebep olarak değerlendirilebilir. Bireyler yaşadığı çevreye ve geçmişine ait temel bilgileri 4., 5., 6. ve 7. sınıfta sosyal bilgiler dersi sayesinde öğrenebilmektedir. Böylece Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının genel olarak sosyal bilim disiplinlerinden tarih ve coğrafyanın yoğun olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler dersinde tarih disiplininin ele alınması ile insanın ve insanlığın hem olumlu hem de olumsuz şekilde ortaya koyduklarının anlamlandırılmasına ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerin yapılmasına yardımcı olmaktadır (Kabapınar, 2014). Sosyal bilgiler dersi ile coğrafya konularından edindikleri bilgiler sayesinde öğrenciler toplumsal yaşam, ekonomi ve kültürle ilgili birtakım genellemelere ulaşabileceği ayrıca öğrencilerin edindikleri bilgileri yaşamlarında kullanabilmelerine imkân sağlamaktadır (Salik, 2007). Fakat gelişen ve değişen dünyayı takip edebilmek amacıyla sosyal bilgiler tarih ve coğrafya disiplinlerinin yanı sıra diğer sosyal bilim disiplinlerini de bünyesinde az da olsa barındırmaya çalışmaktadır. Disiplinler arası bir anlayışla verilecek olan sosyal bilim disiplinleri, öğrencilere o disipline ait becerilerin de kazandırılmasını sağlayacaktır.

İncelenen 2005 ve 2018 SBÖP’de antropoloji, arkeoloji ve din bilimi disiplinleriyle ilişkili kazanımlara yeterince yer verilmediği görülmektedir. Bu sonuç Keçe ve Mery’in (2011) yaptıkları çalışma ile aynı doğrultuda olduğu ifade edilebilir. Ayrıca 2005 ve 2018 SBÖP felsefi düşünceye dayalı olarak oluşturulmuştur. Çünkü yer alan kazanımların temelinde yatan sosyal bilimlerin hepsi felsefi düşünceye dayalıdır. Bu bağlamda felsefe tüm bilimlerin yapı taşıdır ve tüm bilimler ondan doğmuştur (Coşkun-Keskin, 2016: 76). Bununla birlikte 2005 ve 2018 SBÖP’ de arkeoloji disiplinine yeterince yer verilmediği görülmektedir. Öner, Kızılay ve Yasa (2015) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin, müfredatta yeterli kazanım olmayışı, alan gezilerinin gerektiği kadar yapılamaması ve programı yetiştirme çabası kaynaklanan zaman sıkıntısı gibi nedenlerden dolayı sosyal bilgiler dersi programı içerisinde yer alan arkeoloji konularını yetersiz görmekte; Şimşek (2011) çalışmasında 2005 programında arkeoloji disiplini, 4. ve 5. sınıflarda ele alınmayıp, 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programında kazanımlar ve örnek etkinlikler çerçevesinde değerlendirmiştir. Keçe ve Mery’in (2011) yaptıkları çalışmada 2005 programında yer alan kazanımlar ilgili olarak arkeoloji ile bulguların kazanımlara yansıtılmasında eksikliklerin olduğu ifade edilmektedir. Yapılan çalışmalar araştırmamızın bu sonucuyla aynı doğrultuda olduğu tespit edilmiştir.

2005 ve 2018 SBÖP' de yer alan kazanımlar hem tek disiplin hem de disiplinler arası yaklaşımla yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca incelenen programlarda birçok sosyal bilim disiplinlerinin yer aldığı görülmektedir. Bu disiplinlerden tarih ve coğrafya ağırlıklı olarak yer almaktadır. Tonga (2012) çalışmasında öğretmen yetiştirme programında sosyal bilgileri oluşturan disiplinlerin tek ders olarak yer verilirken, tarih ve coğrafya derslerinin alt dallarına da yer verildiğini tespit etmiştir. Hem sosyal bilgiler lisans programında hem de sosyal bilgiler öğretim programında tarih ve coğrafya disiplinine öncelik verildiği söylenebilir. Bu bağlamda, sosyal bilim disiplinlerinin sınıf, öğrenme alanı ve kazanım sayısı dağılımı bakımından bir sistematik oluşturulabilir. Örneğin, sosyal bilgileri oluşturan sosyal bilim disiplinleri konularını içeren kazanımlar, tüm sınıf seviyelerinde eşit oranda olacak şekilde yer verilebilir. Programda yetersiz yer alan ya da yer verilmeyen sosyal bilim disiplinleri ilgili öğrenme alanlarında yer alan kazanımlara yansıtılarak sayısı artırılabilir. Örneğin antropoloji, arkeoloji disiplinleriyle ilişkili araştırmalar ve sınıf dışı etkinliklerle kazanımlara yansıtılabilir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarını yoğun olarak oluşturan tarih ve coğrafya disiplinleri ile birlikte sosyal bilgileri oluşturan diğer sosyal bilim disiplinlerine de önem verilebilir.

KAYNAKLAR

- Akdağ, H. ve Sarı, İ. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde arkeolojinin ve antropolojinin yeri. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s.229-240). Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Akman, Ö. ve Batık, U. (2016). Sosyal bilgiler ders kitaplarında ihtilafı konular içerisinde yer alan 'aile' kavramının incelenmesi: Bir içerik analizi. *Türkiye Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6(2), 247-263.
- Akpınar, M. ve Kaymakçı, S.(2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605-626.
- Aktekin, S. (2016). Sosyal bilgiler ve siyaset bilimi. D. Dilek (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi*. (ss.179-190). Ankara: Pegem Akademi.
- Akyüz, Y. (2015). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Alaz, A. (2009). Çoklu zekâ kuramı destekli eğitimin dokuzuncu sınıf coğrafya derslerinde başarıya etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-22.
- Ambarlı, A. (2010). *Türkiye' de Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programları (Değişiklikler, Düzenlemeler, Güncellemeler)*. Yayınlanmamış Yüksek Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ansal, H., Ekinci, M. ve Kaşdoğan, D. (2018). Bilim, Teknoloji ve Toplum Çalışmaları'na bir giriş, *Toplum ve Bilim*, 144, 9-37.
- Avşar, S. (2010). *İlköğretim ikinci kademe sosyal derslerinde coğrafya konularının öğretiminde materyal kullanımının öğrenci başarısına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Aydoğan, D. (2013). Bilim ve psikoloji. Ş. Işık-Terzi (Ed.) *Eğitim psikolojisi*. (s.5-21). Ankara: Pegem Akademi.
- Cevzici, A. (2009). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Coşkun-Keskin, S. (2016). Sosyal bilgilerin felsefi temelleri, A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (s: 62-76), Ankara: Pegem A.
- Çakmak, Z. ve Akgün, İ. H. (2014). Vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları eğitiminin gerekliliği, R. Turan, K. Ulusoy (Ed.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi* (s:227-242), Ankara: Pegem A.
- Çatak, M. (2015). Türkiye' de sosyal bilgiler eğitim programlarının incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 19(62), 69-94.
- Çengelci, T. (2013). Sosyal bilgiler dersinde yararlanılan toplumsal ve kültürel kaynakların belirlenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (43), 219-236.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe öğretmen adaylarının iletişim becerilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19 (2), 567-576.
- Civek, B.D. (2008). *Yeni sosyal bilgiler 4. ve 5. sınıf programlarında vatandaşlık eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Doğanay, A. (2002). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk, D. Dilek (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi*. (s.16-43). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Doğanay, H. ve Doğanay, S. (2015). *Coğrafya'ya giriş*. (12.Baskı), Ankara: Pegem A.
- Duverger, M. (2011). *Siyaset sosyolojisi* (Çev. Ş. Tekeli). Varlık Yayınları.
- Ekinci, A. (2007). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programının yapılandırmacı yaklaşım bağlamında değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Esen, H. (2011). *Sosyal bilgiler öğretim programındaki insan hakları ve vatandaşlık bilinci ile ilgili konuların öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Gamble, C. (2014). *Arkeolojinin Temelleri*. (Çev. D. Kayhan) İstanbul: Aktüel Arkeoloji Yayıncılık.
- Gökdemir, A. (2013). *1924' den günümüze ilköğretim sosyal bilgiler programlarındaki hukuk konularının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Gözen, R. (2014). Uluslararası ilişkiler, teori ve Türkiye tecrübesi. R. Gözen (Ed.), *Uluslararası ilişkiler teoriler*. (s.15-31). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gültekin, M., Gürdoğan-Bayır, Ö. ve Göz, N. L. (2013). 2004 Sosyal bilgiler öğretim programında yeni anlayışlar: 1998 öğretim programından farklılıkları açısından bir inceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 24-49.
- Gündüz, Ş. (2010). Dinin anlam ve değeri. İçinde Ş. Gündüz(Ed.), *Yaşayan dünya dinleri*. (s. 17-32). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Hız, K. ve Durdu, Z. (2004). Türkiye'de sosyolojinin kimliği, *Sosyoloji Dergisi*, 12 (13), 1-14.
- Jaspers, K., & Eyuboğlu, İ. Z. (1997). *Felsefe nedir?*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi* (4.baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Kan, Ç. (2009). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 25-30.
- Kaplan, Y. (2012). Hukuk kurumu. Sevinç Güçlü (Ed.), *Kurumlara Sosyolojik Bakış*, (s. 305-334), İstanbul: Kitapevi.
- Kaymakçı, S. (2009). Yeni sosyal bilgiler programı neler getirdi?. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(5), 1531- 1545.
- Keçe, M. ve Merey, Z. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler kazanımlarının sosyal bilimler disiplinlerine ve disiplinler arası anlayışa uygunluğunun belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (1),110-139.
- Keskin, M. (2004). Din ve toplum ilişkileri üzerine bir genelleme. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(2), 7-21.
- Kesten, A. ve Özdemir, N. (2010). Sosyal bilgiler öğretim programının ölçme-değerlendirme boyutunun öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi: Samsun İli örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 223-236.
- Koçak, K. (2002). 1998 İlköğretim okulu sosyal bilgiler programı genel amaçlarının (gerçekleşebilirliği) değerlendirilmesi (Alan Araştırması -Kastamonu Örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 10(1), 133-162.
- Koçoğlu, E. ve Aydın, M. (2017). Alan uzmanlarına göre 2017 sosyal bilgiler programının 2005 programı çerçevesinde analizi. *International Journal of Social Science Research*, 6(1), 61-74.
- Koçoğlu, E., Erdoğan, E. (2016). Dini ve ahlaki değerlerle sosyal bilgiler öğretimi. R. Sever, M. Aydın, E. Koçoğlu (Ed.), *Alternatif yaklaşımlarla sosyal bilgiler eğitimi*. (s.539-560). Ankara: Pegem Akademi.
- Kurtdeğir-Fidan, N. (2016). Sosyal bilgiler eğitimi ve sosyoloji. R. Turan, T. Yıldırım (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri*. (s. 165-182). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Livingstone, D. N. (2018) Coğrafyanın kısa bir tarihi. Çev. N. Yavan & C. K. Anlı. *International Journal of Geography and Geography Education*, 38, 311-317.
- MEB, (2005a). Sosyal bilgiler 4-5. sınıf programı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi
- MEB, (2005b). Sosyal bilgiler 6-7. sınıf programı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi
- MEB, (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6. ve 7. sınıflar). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Nalçacı, A. (2001). *Cumhuriyetten günümüze ilköğretim sosyal bilgiler programındaki değişimlerin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

- Oğuz, S. (2013). Hukuk okuryazarlığı. E. Gençtürk, K. Karatekin (Ed.), *Sosyal bilgiler için çoklu okuryazarlıklar*. (ss.160-177). Ankara: Pegem Akademi.
- Öner, G., Kızılay, N., Yasa, A. (2015). Sosyal Bilgilerde Arkeoloji Öğretimi Üzerine Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (USBES Özel Sayısı I), 192-215.
- Özbay, Y. (2015). Eğitim psikolojisi. Y. Özbay, S. Erkan (Ed.), *Eğitim psikolojisi* (5. Baskı). (ss. 2-26). Ankara: Pegem Akademi.
- Özbudun, S. ve Uysal, G. (2015). *50 Soruda Antropoloji*, (3.Baskı), İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı Yayınevi.
- Özlük, (2009). Uluslararası ilişkiler disiplininin soy kütüğü. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9 (17), 237-260.
- Pamuk, A. (2009). *Vatandaş yetiştirme aracı olarak tarih öğretimi: Orta öğretim düzeyinde öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri (Trabzon-Tunceli örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sağlam, M. (1990). Bilimsel ve teknolojik gelişmenin sosyal ve kültürel boyutları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 233-241.
- Salık, G. (2007). *Sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Semenderoğlu, A. ve Gülersoy, A. E. (2005). Eski ve yeni 4-5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 141-152.
- Sever, R. ve Koçoğlu, E. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya konularına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri/Diyarbakır merkez ilçe örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 12(45), 17-34.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu. Yeni programa göre düzenlenmiş yeni ders planı örnekleri*. (6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, Ö. F. ve Kılıçoğlu, G. (2016). Değerlendirme boyutu ile sosyal bilgiler programları (1924-2005). *TÜBAD*, 1(1), 37-49.
- Süntar-Akhan, N. E. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler öğrencilerinde ekonomi okuryazarlığının durumu ve geliştirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, A. (2011). Geçmişin nesnesini arayan bilim arkeoloji: Türkiye’de tarih öğretimindeki durumu. *Literature and History of Turkish or Turkic*, 6 (2), 919-934.
- Tay, B. (2017). 2005 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırılması. *Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 461-487.
- Tay, B. (2010). 1998 ve 2005 İlköğretim sosyal bilgiler programlarında nedensellik. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(1), 173-198.
- TDK “Türk Dil Kurumu”. (2018). Güncel Türkçe Sözlük. <http://tdkterim.gov.tr/bts/>.
- 25.09.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Tonga, D. (2012). Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10 (4), 779-803
- Turan, R. ve Ulusoy, K. (2015). Sosyal bilgilerde tarihin yeri ve önemi. R. Turan, K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (4.Baskı). (s.122-137). Ankara: Pegem Akademi.
- Ulu-Kalm, Ö. (2017). İlkokul 4. Sınıf için hazırlanan etkileşimli sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitabının öğrencilerin kavram algılamalarına etkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 910-924.
- Utami, I. W.P., Nafi’ah, M. U. (2016). A model of microteaching lesson study implementation in the prospective history teacher education. *Journal of Education and Practice*, 7(27), 10-14.
- Yalçın, A. (2016). *Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Yalçinkaya, E. (2013). Tarih kavramına yönelik sınıf öğretmeni adaylarının ürettikleri metaforların incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken.Journal of World of Turks*, 5 (3), 95-112.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, M. C. ve Koçoğlu, E. (2015). Sosyal bilgiler dersinde, sosyoloji eğitimine ilişkin yer alan konulara yönelik öğretmen algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 14(52), 12-22.
- Yücekök, A. N. (1987). *Siyaset’in toplumsal tabanı: Siyaset sosyolojisi*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Social studies is not easy to define as it involves a lot of disciplines. “Social studies” as a phrase is based on “social”, which is the root of sociology (Kurtdele-Fidan, 2016). Turan and Ulusoy (2015) define it as one of the important courses that help students to know the society and culture they live in as well as other cultures and societies. The social studies course helps students to know and analyze the social environment they live in, their past, present, and future (Çengelci, 2013). It is a course composed of the disciplines of social science. Kabapınar (2014) defines social science as scientific knowledge produced on matters concerning human being and society through methodological principles. Social sciences analyze groups of people living in society, communities, and societies (Duverger, 2011). The social studies course consists of many disciplines of social science such as anthropology, archeology, geography, science, technology, society, religion, education, economics, ethnography, philosophy, law, communication, psychology, politics, sociology, history, and international relations. It is important to be aware of these disciplines making up the course and the position of these disciplines within the social studies course (Merey and Keçe, 2011). All in all, the social studies course is an interdisciplinary course formed out of the subjects of social science for the 4th, 5th, 6th, and 7th grade students. The literature on the evaluation of social studies curricula includes studies dealing with comparison of social studies curricula, the evaluation dimension, different approaches adopted, citizenship education, examination of law topics, global citizenship, assessment and evaluation, examination of the concept of causality, teaching approaches, and overall objectives. However, there are few studies on the renewed 2018 social studies curriculum.

The Purpose of the Study

The purpose of this study is to reveal the coverage of the disciplines of social science in the examined social studies curricula and relevant learning domains. In this regard, the research problem is as follows: “What is the distribution of the acquisitions included in the 2005 and 2018 social studies curricula based on the disciplines of social science?”

Method

The study employed the qualitative research method. Criterion sampling, which is a purposive sampling method, was used for determining the research sample. The 2005 and 2018 social studies curricula published by the Ministry of National Education that fulfilled the criterion (4th, 5th, 6th, and 7th grades) were chosen for the sample. The data were collected through document review. The obtained data were analyzed through descriptive analysis.

Results and Discussion

According to the distribution of the acquisitions in the 2005 Social Studies Curriculum based on the disciplines of social science, the 4th-grade program has more acquisitions connected with history and geography; the 5th-grade program has more acquisitions connected with law, sociology, geography, and economics; the 6th-grade program has more acquisitions connected with law, history, and geography; the 7-grade program has more acquisitions connected with law and history. In the 2018 Social Studies Curriculum, however, the 4th-grade program has more acquisitions connected with geography; the 5th-grade program has more acquisitions connected with law, sociology, geography, and economics; the 6th-grade program has more acquisitions connected with law, history, geography, and economics; and the 7th-grade program has more acquisitions connected with law and history. The examined curricula have similar distributions in terms of the disciplines of social science connected with the acquisitions, but there are quantitative differences between the distributions of

the disciplines. Acquisitions connected with anthropology and theology are not given enough coverage, in the 2005 and 2018 social studies curricula. The 2005 and 2018 social studies curricula also do not give enough coverage to archeology. Öner, Kızılay, and Yasa (2015) state that social studies teachers think that archeology topics are inadequate in the curriculum because of non-existence of sufficient acquisitions in the curriculum, field trips' not being held as much as required, and time problem resulting from the challenge of completing the curriculum in due time. The examined curricula involve a lot of disciplines of social science. History and geography are predominant among these disciplines. Tonga (2012) found out that disciplines making up social studies are given as a single course in the teacher training program, and the sub-branches of the history and geography courses are also covered.

Empati Becerisine Dayalı Etkinliklerle Desteklenen Sosyal Bilgiler Öğretiminin Öğrencilerin Çevre Bilincine ve Akademik Başarılarına Etkisi**

Yeter KONUK*¹ & Tahsin YILDIRIM²

¹Çankırı Emniyet Müdürlüğü, Türkiye

²Aksaray Üniversitesi, Türkiye

Gönderilme Tarihi: **Kasım 2018** Kabul Tarihi: **Aralık 2018**

Öz:

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen becerilerden biri olan empati becerisinin çevre eğitiminde işe koşulabileceği düşüncesinden yola çıkılan bu çalışma ile sosyal bilgiler dersinde empati becerisine dayalı etkinliklerin öğrencilerin çevre bilincine ve akademik başarılarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Aksaray ilinde bir devlet ortaokulunda iki farklı şubede öğrenim görmekte olan 22'si kız 29'u erkek olmak üzere toplamda 51 öğrenci oluşturmaktadır. Bu çalışmada empati becerisine dayalı etkinliklerin çevre bilincine ve akademik başarıya etkisini incelemek amacıyla; ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel çalışma deseni kullanılmıştır. Verilerin toplanması aşamasında "Çevre Bilinç Ölçeği" ve "Başarı Testi" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; iki grup arasında akademik başarıda ortaya çıkan fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamasına rağmen deney grubu öğrencilerinin akademik başarı puanlarındaki artışın daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çevre bilinç ölçeği son test puan ortalamaları incelendiğinde ise istatistiksel olarak deney grubu öğrencileri lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu sonuçlar, empati becerisine dayalı etkinliklerle desteklenen eğitimin ve uygulamaların deney grubu öğrencilerinin çevre bilinç düzeylerini önemli ölçüde artırdığını göstermektedir. Bu sebeple; sosyal bilgiler dersinde çevre eğitimine ayrılan konu ve kazanımların artırılmasının, öğretmenlerin diğer konuların yetiştirilmesi yönündeki kaygısını azaltacağı, öğrencilerin çevre bilinci kazanmalarına katkı sağlayacak etkinliklerin uygulanmasına fırsat tanıyacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin derslerini, mevcut öğretim programına ek olarak farklı yöntem ve tekniklerle desteklemesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler öğretimi, empati becerisi, etkinlik temelli öğretim, çevre eğitimi

Abstract

The aim of this study is to examine the effect of social studies education supported by empathy-based activities on the students' environmental consciousness and academic achievement in social studies course by the thought of teaching empathy skills in the field of environmental education, which is one of the skills that are intended to be taught to students in social studies course curriculum. The study group consisted of 51 students (22 girls and 29 boys) studying in two different branches in a public secondary school in Aksaray. In this study, in order to investigate the effects of empathy-based activities on environmental consciousness and academic achievement; quasi-experimental design with pre-test-post-test control group was used. The "Environmental Consciousness Scale" and "Success Test" used in the data collection stage. As a result of the research; although there was no statistically significant difference between the two groups in terms of academic achievement, it was concluded

*Sorumlu Yazar E-mail: yeter-konuk6@hotmail.com

Orcid ID: 0000-0003-1436-2793

**Bu makale birinci yazar tarafından hazırlanan ve Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kabul edilen yüksek lisans tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

that the increase in academic achievement scores of the experimental group students was higher. When the averages of post-test scores of the environmental consciousness scale were examined, statistically significant difference was found in favor of experimental group students. These results show that education and practices enriched with activities based on empathy skills significantly increase the environmental consciousness of experimental group students. Therefore; it is thought that increasing the subjects and acquisitions devoted to environmental education in social studies course will decrease the anxiety of teachers about rushing other subjects as well as giving the students the opportunity to implement activities that will contribute to gaining environmental consciousness. In addition, it is recommended that teachers support their courses with different methods and techniques in addition to the current curriculum.

Keywords: Teaching social studies, empathy skills, activity-based teaching, environmental education

GİRİŞ

Günümüz dünyasının en önemli sorunlarından biri de çevre sorunlarıdır. Çevre sorunları sadece belli bir bölgeyi değil dünyayı ilgilendiren küresel bir sorun olmakla birlikte, sonuçları itibarıyla tüm insanlığı cinsiyet, meslek, yaş farkı gözetmeksizin etkilemektedir. Bu kapsamda doğal dengenin ve temiz yaşam alanının korunması ve gelecek nesillere aktarılması tüm insanlığın üzerine düşen ortak bir sorumluluktur. Çevrenin muhafazası sadece çevreci kuruluşların ve kişilerin görevi değildir, eğitim- öğretim tüm kademelerinde çevre eğitime önem verilerek çevre bilincine sahip bireyler yetiştirilmeli ve bu sayede sürdürülebilir çevre için katkı sağlanmalıdır. Bu noktada en önemli görevlerden biride öğretmenlere düşmektedir (Erten, 2004). Nitekim çevre eğitimi ile bireylerin çevreye ve gelecek nesillere karşı sorumluluk bilinci kazanmaları sağlanacaktır (Görümlü, 2003). Çevreyle ilgili duyarlılık ülkemizde her ne kadar son yıllarda artsa da yeterli seviyede değildir. Bu kapsamda gerek okullarda verilen eğitim gerekse toplumda oluşturulmaya çalışılan çevre bilinci olması gereken düzeyde değildir. Birey yalnız kendisine değil çevresindeki insanlara, gelecek nesillere ve doğal ortamdaki diğer varlıklara zarar verdiğinin farkında fakat çevre bilinci kazandırılmadığı için bu farkındalık uygulamaya dönüşmemektedir. İşte bu bilinci kazandırabilmek için son zamanlarda okullarda çevre eğitimi kavramı üzerinde çalışmalar sürdürülmektedir (Arıbaş ve Kara, 2009). Çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması için bireylere çevre bilinci kazandırarak bireylerin bunu bir yaşam biçimi haline getirmeleri sağlanmalıdır (Bertiz, 2010).

Eğitim- öğretim müfredatlarında çevre ile ilgili kazanımlar bazı dersler ve konular dâhilinde yer alsa da çevre sorunlarındaki artış ve çevre sorunlarına karşı bireylerdeki duyarsızlık bunun yeterli seviyede olmadığını göstermektedir. Bir konunun içinde geçirilemeyecek kadar gerekli ve önemli olan çevre eğitime gereken önem verilmeli ve bu sayede bireylerin yaşadığı çevreye karşı duyarlı olması sağlanmalıdır. Dünya'nın doğal koşullarını devam ettirilebilmesi ve insan yaşamının sağlıklı bir şekilde devamı için bu içsel sürecin başarıyla gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Karatekin, 2011).

Çevre eğitiminin başarıya ulaşabilmesinde ve bireylere çevre bilinci kazandırmada farklı yöntem ve teknikler kullanılmakla birlikte bu noktada yapılandırmacı yaklaşımla örtüşen empati becerisi dikkati çekmektedir. Empati becerisi, bireyi merkeze alarak bireyin kendi yaşamından yola çıkıp diğer canlılar hakkında olumlu tutum, duygu ve bilinç geliştirmesini sağlayabilen bir beceridir. Empati, bireyin kendini karşısındaki kişinin yerine koyarak onun duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır (Dökmen, 2003). Empati sırasında birey karşısındaki kişiyi anlamaya çalışır ve bu sayede toplumsal sorunların da en aza indirgenmesi

sağlanmış olur. Çünkü toplumsal sorunları anlamak, sorunları ve problemleri çözmek için yol bulmaktır. Empati sayesinde birey, toplumda uzlaşma içinde yaşamını sürdürebilir ve kabul görür (Genç ve Kalafat, 2010). Nitekim insanlarla empati kuran kişiler aynı zamanda doğa ile de empati kurmaktadır. Başka bir ifadeyle empati becerisi gelişmiş bireyler doğayı koruma noktasında daha duyarlıdırlar (Elikesik, 2013).

İlgili literatür incelendiğinde empati becerisinin, ahlaki davranışlar ve çevresel davranışlar (Berenguer, 2007; Erken, 2009; Berenguer, 2010; Uzun, 2014) üzerinde etkili olduğu ifade edilebilir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilere kazandırılması hedeflenen becerilerden biri olan empati becerisinin çevre eğitimi açısından önemi dikkate alındığında empati becerisi ile desteklenen sosyal bilgiler öğretiminin çevre eğitimine katkı sağlayacağı söylenebilir.

Bu çalışmada, empati becerisine dayalı etkinliklerle desteklenen sosyal bilgiler öğretiminin, öğrencilerin çevre bilinci ve akademik başarılarına etkisinin incelenmesi amaçlanmış ve bu doğrultuda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çevre bilinci ve akademik başarı ön test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Kontrol grubu öğrencilerinin çevre bilinci ön test- son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Deney grubu öğrencilerinin çevre bilinci ön test- son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çevre bilinci son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Kontrol grubu öğrencilerinin başarı ön test- son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Deney grubu öğrencilerinin başarı ön test- son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin başarı son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada empati becerisinin çevre bilincine ve akademik başarıya etkisini incelemek amacıyla; ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel çalışma deseni kullanılmıştır. Bu kapsamda grupların belirlenmesinde eşleştirilmiş desen kullanılmıştır. Bu desende iki grup eşleştirilerek işlem gruplarına seçkisiz bir şekilde atanmaktadır. Ancak, eşleştirme çalışmaya dahil edilen grupların denk olduğunu garanti etmez (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Aksaray il merkezinde bulunan bir devlet ortaokulunda öğrenim görmekte olan 51 altıncı sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Seçilen okulun merkezde olması, öğretmenlerin yapılacak olan çalışmaya istekli olmaları ve öğrenci profillerinin evreni temsil edebilecek seviyede olması çalışma gruplarının belirlenmesinde etkili olmuştur. Deney ve kontrol grubunun belirlenmesinde öğrencilerin başarı seviyelerinin birbirine yakın olmasına ve iki şubenin dersine de aynı öğretmenin girmesine dikkat edilmiş, böylece öğrenci akademik başarı düzeyinden veya

öğretmen etsinden doğacak farklılıkların ve ölçme hatalarının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda öğrenci sayıları, öğrenci başarıları birbirine yakın olarak seçilen sınıflardan 6/A deney grubu olarak belirlenirken, 6/C kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Kontrol gurubu 12 kız, 14 erkek olmak üzere toplam 26 öğrenci, deney gurubu 10 kız ve 15 erkek olmak üzere toplam 25 öğrenciden oluşmaktadır. Deney ve kontrol grubunun deneysel işlemler öncesinde başarı testi ve çevre bilinç ölçeğinden almış olduğu puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgu (Tablo 4; Tablo 9) çalışmanın başında grupların birbirine denk olduğunu göstermektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerini elde etmek amacıyla iki tür ölçme aracı kullanılmıştır. Geçerliği ve güvenilirliği sağlanmış Uzun, Sağlam ve Varnacı Uzun (2008) tarafından geliştirilmiş 10 maddeden oluşan 3'lü Likert tipi "Çevre Bilinç Ölçeği" ve araştırmacı tarafından ünite kazanımları ve uzman görüşleri dikkate alınarak hazırlanan 25 soruluk "Başarı Testi" ön test ve son test olarak öğrencilere uygulanarak veriler elde edilmiştir. İlköğretim öğrencilerine yönelik olarak Uzun vd., (2008) tarafından geliştirilen çevre bilinç ölçeğinin kapsam ve görünüş geçerliği uzman görüşü ile yapı geçerliği ise faktör analizi ile sağlanmıştır. Ölçeğin cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ise $\alpha=0.71$ olarak bulunmuştur. Başarı testi için araştırmacı tarafından gerekli literatür taranarak ilgili kaynaklar incelenmiş altıncı sınıf sosyal bilgiler dersi "Ülkemizin Kaynakları" ünitesi odaklı ve 30 sorudan oluşan madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan madde havuzu 3 uzman tarafından incelenmiş ve uygun görülen 26 soru ile uygulamanın yapılacağı okuldan başka bir okulda başarı testinin pilot uygulaması yapılmıştır. Gerçekleştirilen pilot uygulama sonucunda elde edilen verilerin madde güçlük indeksi ve güvenilirliği analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda alt grup ve üst grup puanlarına bakılarak bir soru çıkarılmış ve 25 soruluk başarı testinin madde güçlük indeksi 0,53 olarak bulunmuştur. Madde güçlük indeksi 0 ve 1 arasında değer alır. Madde güçlük indeksi 0' a yaklaştıkça soru zorlaşırken 1'e yaklaştıkça soru kolaylaşır. Uygun görülen madde güçlük indeksinin 0,50 olmasıdır (Büyüköztürk vd., 2017). Bu sebeple hazırlanan başarı testinin madde güçlük seviyesinin olması gereken düzeyde olduğu söylenebilir. Testin güvenilirliğini saptamak için KR-21 kullanılmış ve güvenilirlik 0,81 olarak bulunmuştur. Büyüköztürk vd. (2017)' ne göre testin güvenilirliğinin 0,70 ve üzeri bir değerde olması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında da başarı testinin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Çevre bilincine ait veriler analiz edilirken, ölçek maddelerine 3 (katılıyorum), 2 (kısmen katılıyorum) ve 1 (katılmıyorum) şeklinde değerler verilmiştir. Başarı testinde ise doğru yanıtlara 1(bir), yanlış yanıtlara 0 (sıfır) değeri verilmiştir. Araştırmanın alt problemlerine uygun olarak bağımlı ve bağımsız gruplar için t- testi, Mann Whitney U Testi, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Verilere ait normallik dağılım durumu ShapiroWilk ile test edilmiştir.

Araştırmanın İşlem Basamakları

- Uygulama öncesi
- Uygulama süreci
- Uygulama sonrası

• Uygulama Öncesi

- Konuyla ilgili literatür taraması yapıldıktan sonra ders içeriği öğretmen kılavuz kitabı, öğrenci ders kitabı ve öğrenci çalışma kitaplarının detaylı incelemesi gerçekleştirilmiştir.
- İncelemeler sonucunda çalışma konusuna uygun olduğu düşünülen 6. sınıf “Ülkemizin Kaynakları” ünitesi seçilmiş, ders içeriği ile uyumlu ve empati becerisine dayalı etkinlikler uzman görüşüne sunulmuş ve tasarlanmıştır.
- Verileri elde etmek için, Uzun vd., (2008) tarafından geliştirilen “Çevre Bilinç Ölçeği” için gerekli izinler alınmış ve araştırmacı tarafından ünite kazanımları ve uzman görüşler dikkate alınarak oluşturulan 25 soruluk Başarı Testi hazırlanmıştır.
- Çalışma kapsamında sosyal bilgiler dersi “Ülkemizin Kaynakları” ünitesi seçilmiştir. Bu ünitenin belirlenmesinde amaç ilgili ünite; çevre ile ilgili kazanım ve konuların yer alması ayrıca empati becerisiyle alakalı olduğu düşünülen ve bu ünite kapsamında doğrudan verilecek değer olan “sorumluluk” değerinin yer almasıdır. Nitekim Yontar (2013) “sosyal bilgiler programında kazandırılması hedeflenen sorumluluk değeri ve empati becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi” başlıklı çalışmada, öğrencilerin empati ve sorumluluk düzeyleri arasında pozitif yönde, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğunu ve empati seviyelerinin, sorumluluk düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğunu tespit etmiştir.
- Araştırma için gerekli izinler alındıktan sonra, belirlenen okula gidilerek kurum müdürü ve sosyal bilgiler öğretmenine araştırma konusunda gerekli bilgilendirme yapılmıştır.

• Uygulama Süreci

- Deney grubunda araştırmacı tarafından hazırlanan empati becerisi ile zenginleştirilen etkinliklerle öğretim yapılırken, kontrol grubunda ise mevcut öğretim geleneksel olarak devam etmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada deney grubunda empati becerisine dayalı bir eğitim yapılırken, kontrol grubunda mevcut eğitim planından farklı bir eğitim yapılmamıştır.
- Uzun vd., (2008) tarafından geliştirilen “Çevre Bilinç Ölçeği” ve araştırmacı tarafından geliştirilen “Başarı Testi” ülkemizin kaynakları ünitesine başlamadan önce ön test olarak uygulanmıştır.
- Araştırmacı tarafından hazırlanan empati becerisine dayalı etkinlikler öğretmene teslim edilerek gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır.
- Sosyal bilgiler öğretmeni dört hafta boyunca deney grubunda araştırmacının hazırladığı etkinlikler (Tablo 1) ve planlama doğrultusunda ders işlerken, kontrol grubunda mevcut programdaki eğitim planı ile ders işlemiştir.

Tablo 1. Etkinlik (Etk) Akışı

1. HAFTA	<ul style="list-style-type: none"> • Etk.1: Toprak kirliliği ile ilgili görsel ve gazete haberi. • Etk.2: Çevre kirliliği animasyon gösterimi • Etk.3: Bir arı olduğunu düşün etkinliği • Etk.4: Çevre kirliliği ve önlemler
2. HAFTA	<ul style="list-style-type: none"> • Etk.5: “Nefesimiz kesiliyor hisset!!!” drama etkinliği • Etk.6: Orman yangını görseli ve gazete haberleri • Etk.7: Madenler çıkarılırken ve işlenirken dikkat!!! • Etk.8: “Temiz su sağlıktır, gelecek için şanstır” etkinliği
3. HAFTA	<ul style="list-style-type: none"> • Etk.9: “Günlük” etkinliği • Etk.10: Güneş Paneli ile ilgili görsel ve gazete haberleri • Etk.11: “Gelecekte öykü”

4. HAFTA	• Etk.12: “E-fatura” drama etkinliği
	• Etk.13: Bilinçsiz tüketim ve sonuçları animasyon gösterimi
	• Etk.14: “Resimleri renklerdir doğa renksiz kalmasin”etkinliği
	• Etk.15: “Sen karar ver “etkinliği
	• Etk.16: “Gelecekte geçmişe mesaj ver”etkinliği

Tablo 2 de araştırma kapsamında uygulanan etkinliklerden biri olan “Gelecekte öykü” etkinliğine ait örnek etkinlik planına yer verilmiştir.

Tablo 2. Örnek Etkinlik Planı

Etkinliğin Adı	Etk 11 “Gelecekte Öykü”
Öğrenme Alanı	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Ünite	Ülkemizin Kaynakları
Kazanım	Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkisini tartışır
Anahtar Kavramlar	Çevre, Doğal kaynaklar, Sorumluluk, Gelecek
Gerekli Materyaller	Kalem, Kağıt
Etkinliğin Uygulama Süreci	Etkinlik öğrencilere dağıtılır ve yönergeyi okuyarak etkinliği tamamlamaları istenir. **Yıllar geçmiş sorumsuz ve bencil insan davranışları yüzünden doğa katledilmiş, orman alanları ve yeşil alanlar tahrip edilmiş ve su kaynakları tükenmiştir. Artık çocuklar ağacı ve yeşili resimlerden görür olmuş, çevre kirliliği yüzünden insanlar ve diğer canlılar için sağlıklı yaşam alanları kalmamıştır... Şimdi böyle bir ortamda yaşadığını düşün ve aşağıdaki anahtar kelimelerden de yararlanarak hissettiklerini ve düşüncelerini anlatan bir hikaye yaz. *korku *su kaynaklarının yok olması *sorumluluk *sağlık *çocuklar *çevre *ormanlar *pişmanlık *doğaya saygı *canlılar * doğal kaynaklar *çevre kirliliği *gelecek
Değerlendirme	Hikayeyi yazarken neler hissettin? Yazdığın hikaye ile ne anlatmak istedin? Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkileri nelerdir?

• Uygulama Sonrası Süreç

- Dört hafta sonunda deney ve kontrol grubuna çevre bilinç ölçeği ve başarı testi tekrar uygulanarak son test gerçekleştirilmiştir. Uygulama sonunda elde edilen veriler analiz edilerek çalışmanın bulguları ortaya konulmuştur.

BULGULAR

Bu bölümde, empati becerisine dayalı etkinliklerle desteklenen öğretimin öğrencilere çevre bilinci kazandırmaya ve öğrencilerin akademik başarılarına etkisinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışmanın bulgularına ve yorumlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. Çevre Bilinç Ölçeği Verilerinin Normallik Analizi Sonuçları

	Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.
Ön test	,974	51	,314
Son test	,960	51	,085

Tablo 3 incelendiğinde çevre bilinci ölçeği verilerinin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 4. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çevre Bilinci Ön Test Puanlarına İlişkin t-testi Sonuçları

		N	\bar{X}	Ss	t	p
Çevre Bilinci Ölçeği	Deney Grubu	25	23,40	2,73	-,618	,539
	Kontrol Grubu	26	22,84	3,58		

Tablo 4 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin ön test puan ortalamalarının ($X=23,40$) ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test puan ortalamalarının ($X=22,84$) olduğu görülmektedir. Bu bulgulara göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($t_{(24)} = -,618$; $p>0,05$). Elde edilen bu bulgu çalışmanın başında deney ve kontrol gruplarının denk olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Kontrol Grubunun Öğrencilerinin Çevre Bilinci Ön test- Son test Puanlarına İlişkin t-testi Sonuçları

		N	\bar{X}	ss	t	p
Çevre Bilinci Ölçeği	Ön test	26	22,84	3,58	3,813	,001
	Son test	26	18,53	4,10		

Tablo 5 incelendiğinde kontrol grubu öğrencilerinin çevre bilinci ön test ($X=22,84$) ve son test ($X=18,53$) puanları arasında 4.3 puanlık bir ortalama farkının olduğu anlaşılmaktadır. Analiz sonuçlarına göre söz konusu farkın ön test lehine istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($t_{24} = 3,813$; $p<0,01$).

Tablo 6. Deney Grubu Öğrencilerinin Çevre Bilinci Ön test- Son test Puanlarına İlişkin t-testi Sonuçları

		N	\bar{X}	ss	t	p
Çevre Bilinci Ölçeği	Ön test	25	23,40	2,73	-5,911	,000
	Son test	25	26,12	1,56		

Tablo 6 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin çevre bilinci ön test ($X=23,40$) ve son test ($X=26,12$) puanları arasında 2.7 puanlık bir ortalama farkının olduğu ve söz konusu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($t_{(24)} = -5,911$; $p<0,001$). Elde edilen bu bulgu, çalışma sonucunda deney grubu öğrencilerinin çevre bilincinin anlamlı düzeyde arttığını göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 7. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Çevre Bilinci Son Test Puanlarına İlişkin t-testi Sonuçları

		N	\bar{X}	ss	t	p
Çevre Bilinci Ölçeği	Deney Grubu	25	26,12	1,56	-8.656	,000
	Kontrol Grubu	26	18,53	4.10		

Tablo 7 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin son test puan ortalamasının ($X=26,12$) ve kontrol grubu öğrencilerinin son test puan ortalamasının ($X=18,53$) olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çevre bilinç ölçeği son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($t_{24} = -8.656$; $p<0,001$).

Tablo 8. Başarı Testine İlişkin Normal Dağılım Durumu

	Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.
Ön test	,902	51	,000
Son test	,940	51	,012

Tablo 8 incelendiğinde başarı testine ait verilerin normal dağılım gösterdiği anlaşılmaktadır ($p < 0,05$).

Tablo 9. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Başarı Testi Ön Test Puanlarının Analizine İlişkin Sonuçlar

		N	\bar{X}	ss	U	p
Başarı Testi	Deney Grubu	25	18,68	3,92	227,00	0,64
	Kontrol Grubu	26	15,88	4,74		

Tablo 9 incelendiğinde, kontrol grubu öğrencilerinin ($X=15,88$) ve deney grubu öğrencilerinin ($X=18,68$) puanları arasında 2.8 puanlık bir fark olmasına rağmen yapılan analiz sonucunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($U=227,00$; $p > 0,05$). Elde edilen bu bulgu çalışmanın başında grupların denk olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 10. Kontrol Grubu Öğrencilerinin Başarı Testi Ön Test - Son Test Puanlarının Analizine İlişkin Sonuçlar

		N	\bar{X}	ss	z	P
Başarı Testi	Ön test	26	18,68	3,92	-1,403	,160
	Son test	26	17,00	4,29		

Tablo 10 incelendiğinde kontrol grubu öğrencilerinin başarı ön test puanları ($X=18,68$) ve son test ($X=17,00$) puanları arasında 1.6 puanlık bir ortalama farkının oluştuğu anlaşılmaktadır. Ancak yapılan analiz sonucunda söz konusu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($z=-1,403$; $p > 0,05$). Bu bulgu mevcut program dahilinde işlenen dersin kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarıları üzerinde anlamlı bir fark ortaya koymadığını göstermektedir.

Tablo 11. Deney Grubu Öğrencilerinin Başarı Ön Test- Son Test Puanlarının Analizine İlişkin Sonuçlar

		N	\bar{X}	ss	z	p
Başarı Testi	Ön test	25	15,87	4,84	-1,614	,107
	Son test	25	18,66	6,10		

Tablo 11 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin başarı testi, ön test ($X=15,87$) ve son test ($X=18,66$) puanları arasında 2.7 puanlık bir ortalama farkın oluştuğu anlaşılmaktadır. Yapılan t-testi analizi sonucunda söz konusu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($z=-1,614$; $p > 0,05$). Deney grubunda saptanan bu fark istatistiksel olarak her ne kadar anlamlı olmasa da deney grubu öğrencilerinin başarı puanlarındaki artış kontrol grubu öğrencilerinin başarı puanlarındaki artıştan daha yüksektir.

Tablo 12. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Başarı Testi Son Test Puanlarının Analizine İlişkin Sonuçlar

		N	\bar{X}	ss	U	P
Başarı Testi	Deney Grubu	25	18,66	6.10	233,500	,084
	Kontrol Grubu	26	17.00	4.20		

Tablo 12 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin başarı son test puan ortalamalarının ($X=18,66$) ve kontrol grubu öğrencilerinin başarı son test puan ortalamalarının ($X=17,00$) olduğu görülmektedir. Yapılan analizlere göre başarı testi son test puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($U=233,500;p>0,05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma sonucunda deney ve kontrol grubu çevre bilinç ölçeği son test puan ortalamaları incelendiğinde (Tablo 7) deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Yontar (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin empati becerileri ve sorumluluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Empati becerisinin ahlaki davranışlar üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmaların (Uzun, 2014; Erken, 2009) sonucunda empati becerisinin ahlaki davranışları olumlu yönde etkilediği vurgulanmıştır. Bununla birlikte, Şüyün (2010) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin çevreyi algılamalarının iyi ancak bilinçli çevresel davranışlarının yeterli seviyede olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu açıdan bakıldığında empati becerisine dayalı etkinliklerin öğrencilerin ahlaki davranışlarını, sorumluluk düzeylerini ve bu doğrultuda çevre bilincini olumlu yönde etkileyeceği ifade edilebilir.

Yapılandırmacı yaklaşım düşünen, eleştiren ve üreten derslerde öğretmenin rehberliğinde daha aktif rol alan öğrenciler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma sonucunda öğrencilerin başarı testi puanlarında gruplar arasında anlamlı bir fark tespit edilmemekle birlikte deney grubu başarı ön test- son test puanları (Tablo 11) arasındaki farkın kontrol grubu öğrencilerinin puan farkından (Tablo 10) daha yüksek olması, empati becerisine dayalı etkinliklerle desteklenen öğretimin öğrenci başarısını olumlu yönde etkilediğini göstermesi açısından önemlidir. Yontar (2013) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler dersi başarısı ile empati becerisi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte çalışmada öğrencilerin akademik başarıları arttıkça empati becerilerinin de arttığı saptanmış, öğrencilerin akademik başarılarının empati düzeylerinin yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Keskin (2007)' in gerçekleştirdiği çalışmada empatik beceriler işe koşularak işlenen sosyal bilgiler dersinde hem empatik öğrenme sürecinin arttığı hem de diğer alanlarda (bilişsel, duyuşsal, ahlâkî ve sosyal beceriler) olumlu yönde bir artış gerçekleştiği tespit edilmiştir.

Empati becerisine dayalı etkinliklerle desteklenen derslerde öğrencilerin daha aktif ve dikkat düzeylerinin daha yüksek olacağı düşünüldüğünde, empati becerisine dayalı etkinliklerle desteklenen sosyal bilgiler derslerinin, öğrencilerin akademik başarılarına bununla birlikte çevre bilinci kazanmalarına katkı sağlayacağı ifade edilebilir. Ergin (2011)'in yapmış olduğu çalışma sonucunda sosyal bilgiler dersinin öğrencilerde çevre bilinci geliştirmede etkili bir ders olduğu, ancak sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre ile ilgili konularda içerik yönünden eksikliklerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın bulguları ışığında ortaya konulan aşağıdaki önerilerin ilgili alan yazına ve çevre eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir

- Öğretim programlarında çevre eğitimine ayrılan konu ve kazanımların arttırılması önerilmektedir. Bu sayede öğretmenlerin diğer konuların yetiştirilmesi yönündeki kaygısını azaltacak hem de öğrencilerde çevre bilinci oluşturacak etkinliklere fırsat tanıyacağı düşünülmektedir.

- Beceri ve değerlerin aktarımı konusunda öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarıyla desteklenmesi veya bu konu ile ilgili seminer, sempozyum vb. çalışmalara katılımları teşvik edilmelidir.
- Çevre eğitimi ve öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriler üzerine akademik çalışmalar ve projelerin artırılması yönünde teşvik edici uygulamalar yapılmalıdır.
- Gerçekleştirilen bu çalışmanın çevre ile ilgili konu ve kazanımların yer aldığı diğer sınıf düzeylerinde ve derslerde gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Arbaş, K. ve Kara, H. (ed.). (2009). *21.yüzyıl ve çevre*. Uşak: Elik Yayınları.
- Berenguer, J. (2010). The effect of empathy in environmental moral reasoning. *Environment and Behavior*, 42(1), 110-134.
- Berenguer, J. (2007). The effect of empathy in proenvironmental attitudes and behaviors. *Environment and Behavior*, 39(2), 269-283.
- Bertiz, H., (2010). *Dramanın çevre bilinci oluşturmadaki rolü ve etkiliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, Ç. E., Akgün, E. A., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 23. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Dökmen, Ü. (2003). *İletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Elikesik, M. (2013). *Sosyal bilgiler öğretiminde empati ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin empatik becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Ergin, E. (2011). *Çevre bilinci geliştirmede sosyal bilgiler dersinin rolüne ilişkin öğretmen görüşleri (Elazığ İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Erken, M. (2009). *Empati becerisinin ahlaki davranışlar üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır?. *Çevre ve İnsan Dergisi*. 65(66), 1-13.
- Genç, S. ve Z., Kalafat, T. (2010). Öğretmen adaylarının empatik becerileri ile problem çözme becerileri. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 3(2), 135-147.
- Görümlü, T. (2003). *Liselerde çevreye karşı duyarlılığın oluşturulmasında çevre eğitiminin önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karatekin, K. (2011). Sosyal bilgilerde çevre eğitimi. R. Turan, A. M. Sünbül, H. Akdağ (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar 2*, Ankara: Pegem Akademi.
- Keskin, S. (2007). *Sosyal bilgiler derslerinde empati becerilerine dayalı öğretim tekniklerinin kullanılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şüyük, B. (2010). *İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilinç ve algılamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Uzun, N., Sağlam, N. ve Varnacı Uzun, F. (2008). Yeşil sınıf modeline dayalı uygulamalı çevre eğitimi projesinin çevre bilinci ve kalıcılığına etkisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 9(1), 59-74.
- Uzun, Y. (2014). *Din öğretiminde empati becerisine dayalı öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yontar, A. (2013). *Sosyal bilgiler programında kazandırılması hedeflenen sorumluluk değeri ve empati becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EXTENDED ABSTRACT***Effect of Social Studies Education Supported by Empathy-Based Activities on Students' Environmental Consciousness and Academic Achievements******Introduction***

Although environmental gains in education curricula take part in some courses and subjects, the increase in environmental problems and insensitivity to environmental problems in individuals show that this is not enough. It is necessary to give importance to environmental education which is necessary and important enough to be passed within a subject, by this means it should be ensured that individuals are sensitive to the environment they live. This internal process must be carried out successfully so that human life can be maintained in a healthy way due to the continuation of natural conditions of the world (Karatekin, 2011). Different methods and techniques are used to achieve environmental education and to provide environmental consciousness to individuals. In this context, empathy skill overlapping with constructivist approach draws attention. In fact, empathy skill is a skill that enables the individual to develop a positive attitude, emotion and consciousness about the other life forms through individual's own life by taking the individual into the center. Empathy is the skill that understanding the feelings and thoughts of the person correctly by placing himself to the individual's place (Dokmen, 2003). During empathy, the individual tries to understand the person and thus the social problems are minimized. Because understanding social problems is to find a way to solve problems. Through empathy, the individual can live and be accepted in a consensus in society (Genc & Kalafat, 2010). Considering the importance of empathy skills in terms of environmental education, which is one of the skills that are intended to be acquired by the students within the scope of social studies course, it can be said that the development of this skill in students will contribute to an effective environmental education. In this study, it is aimed to investigate the effect of social studies teaching which is carried out by empathy skills on the students' environmental consciousness and academic achievement and in this direction; answers to the following questions were sought.

- Is there a significant difference between the environmental consciousness and academic achievement pre-test scores of the experimental and control group students?
- Is there a significant difference between the pre-test and post-test scores of the control group students?
- Is there a significant difference between the pre-test and post-test scores of the experimental group students?
- Is there a significant difference between the post-test scores of the experimental and control group students?
- Is there a significant difference between the achievement pre-test and post-test scores of the control group students?
- Is there a significant difference between the achievement pre-test and post-test scores of the experimental group students?
- Is there a significant difference between the achievement post-test scores of the experimental and control group students?

Method

In this study, in order to examine the effects of empathy skills on environmental consciousness and academic achievement; quasi-experimental design with pre-test-post-test control group was used. The study group consisted of 51 sixth grade students studying in a public secondary school in the city center of Aksaray in 2015-

2016 academic year. The number of students and student successes were determined as close to each other and 6/A class determined as experimental group, while 6/C class was determined as the control group.

Two types of measurement tools were used in this study. The 3-point Likert-type “Environmental Consciousness Scale” consisting of 10 items developed by Uzun, Sağlam and Vamacı Uzun (2008) with validity and reliability and the 25-item “Achievement Test” which was prepared by the researcher based on unit gains and expert opinions was applied to the students as pre-test and post-test. While analyzing environmental consciousness data, 3 (agree), 2 (partially agree) and 1 (disagree) values were given to the scale items and a score for each student was obtained. In the achievement test, the correct answers are given as 1 (one) and the wrong answers as 0 (zero). For the dependent and independent groups, t-test, Mann Whitney U Test and Wilcoxon Signed Ranks Test were used. Normality distribution of the data was tested with Shapiro Wilk.

Result and Discussion

As a result of the study, it was found that there was a statistically significant difference in favor of the experimental group when examining the average scores of the environmental consciousness scale final test. In the research conducted by Yontar (2013), a significant relationship was found between the students' empathy skills and responsibility levels. It has been emphasized that empathy skills positively affect moral behaviors as a result of studies on the effect of empathy on moral behaviors (Uzun, 2014; Erken, 2009). However, in the study conducted by Suyun (2010), it was concluded that the students' perceptions of the environment are good but their conscious environmental behaviors are not sufficient. From this point of view, it can be stated that activities based on empathy skills will have a positive impact on students' moral behaviors, responsibility levels and environmental consciousness.

The constructivist approach aims at educating students who is thinking, criticizing and producing and takes a more active role in the guidance of teachers. At the end of the study, no significant difference was found between the groups according to the achievement test scores of the students. The difference between the pre-test and post-test scores of the students in the experimental group was higher than the control group students' scores and this is important to show that education supported by empathy-based activities positively affects student achievement. In the study conducted by Yontar (2013), it is stated that there is a direct relationship between the success of social studies lesson and empathy skills. In the study, it was found that the academic achievement of the students increased as the empathy skills increased and the academic achievement of the students was found to be the predictor of the empathy levels. In the study conducted by Keskin (2007), it has been determined that in the course of social studies which is conducted by employing empathic skills, there is a positive increase both in the empathic learning process and in other areas (cognitive, affective, moral and social skills).

As a result of the study, it can be said that social studies education supported by activities based on empathy skills contribute to the students' environmental consciousness levels and academic success.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kent Kültürü ve Kentlilik Bilincine Yönelik Algı ve Görüşleri

Cemil Cahit YEŞİLBURSA*¹ & Sevim ALPER²

¹Gazi Üniversitesi, Türkiye

²Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkiye

Gönderilme Tarihi: **Kasım 2018**

Kabul Tarihi: **Aralık 2018**

Öz:

Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kent kültürü ve kentlilik bilincine yönelik algı ve görüşlerini incelemektir. Çalışma temel nitel araştırma modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesinde kolay ulaşılabılır örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda, çalışma grubunda 115 sosyal bilgiler öğretmen adayı yer almıştır. Çalışmanın verileri dört adet açık uçlu sorunun yer aldığı yarı yapılandırılmış görüş formu ile toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kenti, çeşitli imkânlar sunan, kalabalık, bir arada yaşamın olduğu, gelişmiş bir idari yer olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kent kültürünü, değerler bütünü, kurallar bütünü, bir arada yaşama olarak algıladıkları, kentlilik bilincini ise uyum sağlamak, benimsemek ve kurallara uymak olarak algıladıkları görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, kente yaşamak ile kentli olmanın aynı şey olmadığı görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Kentli olmak için kente uyum sağlamak, kent kültürünü benimsemek ve kurallara uymak gerektiğini vurgulamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayı, Kent Kültürü, Kentlilik Bilinci.

Abstract

The aim of this study is to examine the perceptions and views of pre-service social studies teachers about urban culture and urban consciousness. The study was carried out using basic qualitative design. In order to determine the study group, convenience-sampling method was used. Accordingly, there were 115 social studies teacher candidates in the study group. The data of the study were collected through a semi-structured opinion form with four open-ended questions. Content analysis was used for data analysis. According to the findings of the study, it was concluded that social studies teacher candidates perceive the city as a developed administrative place where there is a crowded, coexistence, offering various opportunities. It can be concluded that they perceive urban culture as whole values, whole rules and living together; they perceive the urbanity consciousness as adaptation, adoption the urban culture and obeying the rules. It is concluded that social studies teacher candidates thinks that living in the city and being urban are not the same thing. They emphasized the need to adapt to be urban, to adopt the urban culture and to follow the rules.

Keywords: Pre-service Social Studies Teachers, Urban Culture, Urbanity Consciousness

*Sorumlu Yazar E-mail: yesilbursa@gazi.edu.tr

Orcid ID: 0000-0001-8568-6061

** Bu çalışma, 2018 yılında 2. Uluslararası Eğitim ve Değerler Sempozyumu (ISOEVA), Antalya'da sözlü olarak sunulan bildiriden türetilmiştir.

GİRİŞ

Kent kavramı ile ilgili alan yazında çok çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Bu tanımların genelde çalışılan disiplinin bakış açısını yansıttığı görülmektedir. Bu anlamda daha çok iki disiplinin ön plana çıktığı görülmektedir. Coğrafya disiplini açısından kent kavramına yüklenen anlamlar daha çok nüfus ve idari boyutta ağırlık kazanırken; sosyoloji disiplini açısından ise sosyo-ekonomik ve kültürel boyutlar ön olana çıkmaktadır (Belli & Aydın, 2017: 424). Kent kavramı ele alınırken zaman ve fiziki mekân boyutu da eklenmektedir (Ercoşkun, Öcalır-Akunal, Yenigül & Alkan, 2016; Hayta, 2016; Belli & Aydın, 2017; Parlak, 2018; Görün & Kara, 2017; Kurt, 2011). Buradan hareketle kent kavramını, “geçmişin farklı dönemlerine ait mekânsal, sosyal ve kültürel katmanların üst üste gelmesiyle oluşan bir ortam” (Biol, 2008: 28; Ercoşkun, vd., 2016: 5), başka bir deyişle, “toplumların ekonomik, sosyo-kültürel ve teknolojik düzeylerini ve sahip oldukları birikimleri en doğru şekilde yansıtan, tanıtan ve temsil eden sosyal ve fiziki mekânlar” olarak tanımlamak mümkündür (Kurt, 2011: 265). Parlak (2018: 15), kenti, “insanların birbirleriyle buluştukları, mallarını değiştirdikleri ve fikirlerin yayıldığı bir ilişkiler ve kararlar merkezi” olarak tanımlamaktadır. Kentler, toplum hakkında çeşitli bilgiler verirler. Bu bilgiler, toplumun “ekonomik gelişmişlik düzeyi, sosyal ilişkileri, siyaset ve yönetim anlayışı, geleneği ve kültürü, zevk ve estetiği, mantık ve etiği” şeklinde ifade edilebilir (Kurt, 2011: 265). Dolayısı ile kent kavramını “insanların bir arada yaşadığı fiziksel mekânlar” olarak ele almak yeterli değildir (Es, 2007: 50). Kent, fiziki mekân ve nüfus kavramlarından daha geniş bir anlama sahiptir (Hayta, 2016: 166). Kent kavramı, aynı zamanda “insanın davranış ve düşüncelerine de etki eden bir sosyal düzeni” ifade etmektedir. Bu durum, “kentlilik denilen bir yaşam tarzını da beraberinde getirir” (Saban-Ökesli, 2014: 596). Kentlilik kavramı ise “bireylerin, kurum ve kuruluşların kentte yaşamının gerektirdiği koşul ve normları anlamış, özümsemiş ve benimsemiş olma durumudur” (Biol, 2008: 28; Ercoşkun, vd., 2016: 5). Kent hayatı, çeşitli niteliklere haiz çok sayıda bireyin belli bir yerde birlikte yaşamalarının doğal sonucu olarak farklı sorunlar ortaya çıkaran ve bu sorunlara akılcı ve çağdaş çözümler de üreten bir hayat tarzıdır. Kent hayatı bu niteliği ile aynı zamanda sosyal sorumluluk bilincine sahip olmayı gerektirir. Bu anlamda, vatandaşlık sorumluluklarından biri de kentlilik bilincine sahip olmaktır. Birlikte yaşama kültürü meydana gelmeden kentlilik bilincinin de ortaya çıkıp gelişim göstermesi olanaklı görülmemektedir (Kurt, 2011: 265). Bu doğrultuda, kentlilik bilinci, “kentte yaşamaktan kaynaklanan bilgilerimizin oluşturduğu tutumlar, değerler ve davranışlar bütünü olarak tanımlanmakta” ve bunun ilk basamağı “kişinin kendisini kentli olarak görmesi” olarak ifade edilmektedir (Saban-Ökesli, 2014: Belli & Aydın, 2017: 427). Başka bir ifadeyle, kentlilik bilinci, “kentte yaşayan bireylerin kente özgü davranışlar sergilemeleri, birer kentli ve paydaş olduklarının farkında olmaları ve buna uygun davranışları” anlamına gelmektedir (Biol, 2008: 28; Ercoşkun, vd., 2016: 5). Kentlilik bilinci ve kent kültürü birbirleriyle ilişkili kavramlardır. Her iki kavram da bir birlerini besler ve destekler. Kentsel yaşam kültürüne sahip olmayan kişilerin kentlilik bilincinin geliştiği söylenemez (Görün & Kara, 2017: 396). Belli & Aydın, (2017: 246), kentlilik bilincinin oluşum sürecinde, “kente aidiyet, kenti sahiplenme, kent kurumlarına katılım ve kent sorunlarıyla ilgilenme” olmak üzere dört ölçütün bulunduğunu belirtmektedirler. Biol, (2008: 28) ise, kentlilik bilinci oluşumunun başlıca koşulunun “bireylerin yaşadıkları kent ile anlamlı ve güçlü bağlar kurabilmeleri ve kendilerini yaşadıkları kentin bir parçası gibi hissetmeleri” olduğunu ifade etmektedir. Bireylerin kentlilik bilincine ve kent kültürüne sahip olmaları birden bire gelişen bir edinim değildir, aksine düzenli çalışmalarla desteklendiği sürece gelişip büyüyecek bir kazanımdır (Güllü, 2010). “Kente göç veya çeşitli nedenlerle gelen birey için kentleşme ve kentlilik bilincinin oluşum süreci başlamış demektir. Bu süreçte önemli olan bireylerin, yaşadıkları kent ile anlamlı ve güçlü bağlar

kurabilmeleri ve kendilerini yaşadıkları kentin bir parçası gibi hissetmeleridir” (Görün & Kara, 2017: 398). Kent kültürü, kentte yaşayan insanlarca, ortak bir paydada buluşularak üretilen maddi veya manevi değerlerin oluşum sürecidir. Asıl olan unsur kente dair bir hafızanın oluşması ve üretilen kültürel çıktıların kentli insanlar aracılığı ile anlamlı hale gelmesidir (Hayta, 2016: 166). Bu nedenle, kentlilik bilincinin gelişmesi için ortak bir kentte yaşamak yeterli değildir. Bu bilincin gelişebilmesi için bir kentte yaşayan insanların o kenti korumaları, geliştirmeleri, kentin imarına ve idaresine katılmaları gerekir. Bu şekilde yaşadıkları kente karşı ait olma duygusu geliştirmeleri mümkün olabilir (Es, 2007: 49). Birol (2008: 28), kentte yaşayanların kentlilik bilinci geliştirebilmeleri için öncelikle kentsel yaşam kültürünün oluşturulması, bireylerin sosyal-kültürel anlamda eğitilmesi ve kent kültürü edinmeleri gerektiğini belirtmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için, yerel yönetimlere, meslek odalarına ve sivil toplum örgütlerine önemli görevler düştüğünü ifade etmektedir. Kentlilik bilincini oluşturmak ve geliştirmek için önemli kurumlardan biri de eğitimidir. Eğitim sayesinde bireylere kent kültürü ve bilinci ile ilgili çok çeşitli bilgi, beceri ve değer kazandırılabilir. Bunlar:

- Kentin tarihi ve kültürel kimliğinin benimsenmesi ve yaşanması,
- Kentte yaşayanlarda aidiyet duygusu kazandırılması,
- Tarih ve toplum kültürü bilinciyle kentsel dinamiklerin harekete geçirilmesi,
- Kentsel hak ve görevlerin öne çıkarılması,
- Kent donanımlarının hayatın bir parçası olarak algılanmasının sağlanması,
- Doğal ortamların korunması ve
- Kent içi sosyal ve yapısal dengesizliklerin giderilmesinde etkin rol alınması gibi daha birçok unsur bireylere kazandırılabilir (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 23-24).

Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir (MEB, 2018). Bu amaç, 1739 sayılı Mili Eğitim Temel Kanunu’nda belirtilen şekilde eğitim-öğretim kademelerindeki çeşitli dersler vasıtasıyla gerçekleştirilir. Bu derslerden biri de sosyal bilgilerdir. Sosyal bilgiler dersinin genel amacı etkin ve üretken vatandaş yetiştirmektir. Bu anlamada, yetiştirilmek istenen vatandaşlardan beklenen beceri ve davranışlardan bazıları da çevresine, toplumsal sorunlara ve kültürel konulara duyarlı olmak ve toplumsal sorunlara çözüm üretebilmektir (MEB, 2018). Kentlilik bilinci oluşturmak için okul öncesi eğitimden başlayarak ilk, orta ve üniversiteye kadar etkili bir şekilde eğitim verilmesi gerektiği önerilmektedir (Güçlü, 2002; Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009). Bu bakımdan, kent nüfusunun hızlı bir şekilde arttığı ve kırsal nüfusu geçtiği, aynı zamanda köyden kente göçün yoğun bir şekilde yaşandığı Türkiye’de, kente uyumlu ve kent kültürünü benimsemiş vatandaşlar yetiştirmek önem arz etmektedir. Bunun yanında, ortaokullarda seçmeli olarak okutulan “Şehrimiz” dersini okutan öğretmenlerden biri de sosyal bilgiler öğretmenidir. Kent kültürü ve kentlilik bilinci ile ilgili üniversite öğrencileriyle ve akademisyenlerle yapılan çalışmalar bulunmaktadır (Belli & Aydın, 2017; Görün & Kara, 2017), ancak doğrudan sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan, geleceğin vatandaşlarını yetiştirecek olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının (SBÖA) kent kültürü ve kentli olma bilincine yönelik algılarını ve görüşlerini araştırmak önemli görülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının (SBÖA) kent kültürü ve kentlilik bilincine yönelik algı ve görüşlerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. SBÖA'nın kent algıları nasıldır?
2. SBÖA'nın kent kültürü algıları nasıldır?
3. SBÖA'nın kentlilik bilincine yönelik algıları nasıldır?
4. SBÖA'nın kentte yaşamak ile kentli olmak arasındaki farka yönelik görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Bu çalışmada temel nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Temel nitel araştırmalar, katılımcıların bir konuya ilişkin bakış açılarını ele alan araştırmalardır. Anlamları ortaya çıkarmayı ve yorumlamayı amaçlar. Eğitim bilimleri gibi uygulamalı alanlarda sıkça tercih edilmektedir (Merriam, 2009).

Çalışma Grubu

Çalışma yönteminin belirlenmesinde kolay ulaşılabilir örneklem kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir örneklem, katılımcılara daha kolay bir şekilde ulaşılabilmesinden ve katılımcıların araştırmaya katılmaya istekli olmalarından dolayı araştırmacılar tarafından daha sıklıkla tercih edilen bir örneklem yöntemi olduğu belirtilmektedir (Kemper, Stringfield & Teddlie, 2003, Yıldırım & Şimşek, 2006). Çalışma grubunda 115 Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları (SBÖA) yer almaktadır. Bunların 70'i kadın 45'i erkektir. Katılımcıların 63'ü lisans 3. sınıf, 52'si ise lisans 4. sınıftır. 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin seçilmesinde büyük bir kent merkezinde eğitim görmeleri etkili olmuştur.

Veri Toplama Araçları/Veri Toplama Yöntemleri / Veri Toplama Teknikleri

Çalışmanın verileri 4 açık uçlu sorunun yer aldığı yarı yapılandırılmış görüş formuyla toplanmıştır. Sorular için 2 alan eğitimi uzmanından ve 1 eğitim bilimleri uzmanından görüş alınmıştır. Ayrıca soruların çalışma grubuna uygulanmasından önce 5 kişilik bir öğrenci grubu ile pilot uygulaması yapılmıştır. Anlaşılmayan bir nokta olup olmadığı ve cevaplamak için ne kadar zaman gerektiği konusunda bir deneme yapılmıştır. Veri toplama aracında yer alan sorular şunlardır:

1. Kent nedir?
2. Kent kültürü nedir?
3. Kentli olma bilinci nedir?
4. Kentte yaşamak ile kentli olmak arasında fark var mıdır? Evet ise neden? Hayır, ise neden? Açıklayınız.

Verilerin Analizi

Çalışmanın verileri içerik analizi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve

bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 227).

BULGULAR

1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kent Algıları

Çalışmanın birinci araştırma sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kent algıları incelenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar analiz edilerek elde edilen bulgulara Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kent Algıları

Kategoriler	f	%
İmkânlar	68	30,4
Ekonomi		
Sanayi		
Ticaret		
Sağlık		
Eğitim		
Sosyal		
Kültürel		
Teknolojik		
Ulaşım		
İş		
Kalabalık	38	17
Bir Arada Yaşam	34	15,2
İdari yapı	30	13,4
İlçeden Büyük		
Köyden Büyük		
İlçelerden Oluşan		
Büyük Şehir		
Şehir		
Gelişmişlik	27	12,1
Farklılıklar	8	3,5
Heterojen Yapı		
Çoklu Yapı		
Farklı Kültür		
Kozmopolit		
İş Bölümü		
Kurallar	6	2,6
Olumsuz Algı	6	2,6
Ruhları Körelten		
Gerçek Yaşamın Olmadığı		
İletişim		
Çıkar ilişkisi		
Psikolojik Zorluk		
Yaşam Standartları	6	2,6
Kaliteli Yaşam		
Rahat Yaşam		
Etkileşim		
Örgütlü Yaşam		
Çağdaş Yaşam		
Toplam	223	100

Tablo 1 incelendiğinde, SBÖA’nın kent kavramını daha çok çeşitli imkânlar sağlayan bir yer, idari bir yönü olan bir yer, gelişmiş bir yer, kalabalık, yaşam standartları yüksek, farklı

kültürlerin bir arada yaşadığı bir yer olarak ifade ettikleri görülmüştür. SBÖA'nın kent mekân, idari boyut ve ekonomik ve sosyo-kültürel boyutuna vurgu yaptıkları söylenebilir. SBÖA'nın kent ile ilgili olarak aynı zamanda olumsuz algıya da sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu bulguların, “kent ne olduğuna dair tanımlamalarda sıklıkla rastlanan uzmanlaşma ve iş bölümü, nüfus yoğunluğu, farklı toplumsal ilişkiler, gruplar, kendine özgü bir kimlik ve kültür, heterojenlik gibi nitelendirmeler” ile benzerlik gösterdiği söylenebilir (Geyik, 2010: 5).

2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kent Kültürü Algıları

Çalışmanın ikinci araştırma sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kent kültürü algıları incelenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar analiz edilerek elde edilen bulgulara Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kent Kültürü Algıları

Kategoriler	f	%
Değerler Bütünüdür	23	19,3
Bir Arada Yaşamak	18	15
Kurallar Bütünü	18	15
Gelenek Görenek	14	11,7
Uyum Sağlamak	14	11,7
Ortak Kültür	12	10
Yaşam Tarzı	11	9,2
Zamanla Oluşan	9	7,5
Toplam	119	100

Tablo 2’de incelendiğinde, SBÖA’nın kent kültürünü, değerler bütünü, bir arada yaşamak, kurallar bütünü, gelenek-görenek, uyum sağlamak, ortak kültür, yaşam tarzı ve zamanla oluşan bir durum olarak algıladıkları görülmektedir. Alan yazına bakıldığında, kent kültürü, mekân ve zaman boyutuyla kent bünyesinde yaşayan insanların, ortak bir paydada ürettikleri maddi veya manevi değerlerin oluşum süreci (Kurt, 2011: 266), kentli insana özgü davranış kalıpları ve yaşam biçimi olarak tanımlanmaktadır (Belli & Aydın, 2017: 425). Bu bakımdan, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının alan yazında yapılan tanımlarla örtüşen kent kültürü algılarına sahip oldukları söylenebilir.

3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kentlilik Bilincine Yönelik Algıları

Çalışmanın üçüncü araştırma sorusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kentlilik bilincine yönelik algıları incelenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar analiz edilerek elde edilen bulgulara Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kentli Olma Bilincine Yönelik Algıları

Olumlu Kategoriler	f	%	Olumsuz Kategoriler	f	%
Uyum Sağlamaktır	25	23,5	Çevre Kirliliği	6	35,2
Kent Kültürünü Benimsemektir	20	18,8	Gürültü Kirliliği	2	11,7
Kurallara Uymaktır	16	15	Hava Kirliliği	2	11,7
Saygı	12	11,5	Pahalı Hayat	2	11,7
Kentte Yaşamaktır	11	10,5	İnsani Duyguları Yitirmek	1	6
Eğitimli Olmak	9	8,5	Mahrumiyet	2	17,6
			Toprak Kokusu	1	
			Doğal Yaşam	1	
Doğup Büyümek	7	6,6			
Bir Arada Yaşamak	6	5,6	Robot Olmak	1	6
Toplam	106	100	Toplam	17	100

Tablo 3 incelendiğinde, SBÖA'nın kentlilik bilincine yönelik algılarının olumlu ve olumsuz algı şeklinde iki kategoride kümelendiği görülmektedir. SBÖA'nın olumlu algılarının daha çok uyum sağlamak, kent kültürünü benimsemek, kurallara uymak ve saygı kategorilerinde kümelendiği görülmektedir. Olumsuz algılarının ise, daha çok çevre kirliliği, pahalılık ve insani bir özellik olan duygu durumunun azalması olarak yoğunlaştığı görülmektedir. Kentlilik bilinci, bireyin kendini kentli görmesi ve yaşadığı kentin dinamiklerine ait hissetmesi ile mümkündür (Görün & Kara, 2017: 408). Katılımcıların, kentlilik bilincine yönelik algılarının “kent kültürünü benimsemek ve uyum sağlamak” kategorilerinde alan yazınla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kentte Yaşamak İle Kentli Olmak Arasındaki Farka Yönelik Görüşleri

Çalışma grubundaki 115 SBÖA'dan “Kentli olmak ile kentte yaşamak arasında fark var mıdır? Varsa neden? Yoksa neden?” sorusuna 98'i “evet fark vardır”, 17'si ise “hayır yoktur” şeklinde cevap vermiştir. “Hayır” cevabını verenlerin nedenleri farklı kategoriler ortaya çıkarmamıştır. Genelde “kentte yaşıyorsan kentlisindir” şeklinde cevaplar verilmiştir. “Evet, fark vardır” diyenlerin cevaplarının analizine Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kentte Yaşamak İle Kentli Olmak İle İlgili Görüşleri

Kategoriler	f	%
Kentte Yaşamak	36	26
Kentte Doğmuş Olmak	20	14,2
Kente Göçle Gelmiş Olmak	16	11,4
Kentli Olmak	104	74
Uyum Sağlamak	56	40
Kent Kültürünü Benimsemek	28	20
Kurallara Uymak	20	14
Toplam	140	100

Tablo 4 incelendiğinde, kentte yaşamak ve kentli olmak arasındaki farka yönelik görüşlerin “kentte yaşamak” ve “kentli olmak” üzere iki kategoride kümelendiği görülmektedir. SBÖA “kentte doğmuş olmanın” ve “kente göçle gelmenin” kentli olmak anlamına gelmeyeceğini belirtmişlerdir. Dolayısı ile kentte yaşamak ile kentli olmanın aynı şey olmayacağını vurgulamışlardır. Kentli olmanın, kente uyum sağlamak, kent kültürünü benimsemek, kente adapte olmak ve kent kurallarına uymak olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bulgudan hareketle SBÖA'nın kentte yaşamak ile kentli olmanın aynı şey olmadığı görüşünde oldukları söylenebilir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının (SBÖA) kente, kent kültürüne ve kentli olma bilincine yönelik algı ve görüşleri incelenmiştir. Çalışma, dört araştırma sorusu kapsamında gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın birinci araştırma sorusuna yönelik sonuçlara bakıldığında, SBÖA'nın kent kavramı ile ilgili çok geniş bir yelpazede kategori ürettikleri görülmüştür. Bu kategorilere bakıldığında “kenti” daha çok imkân sağlayan, kalabalık, bir arada yaşanılan, gelişmiş, farklı kültürlerin olduğu, kuralların olduğu bir yer olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bunun yanında idari bakımdan da bir tanımlama yoluna gittikleri görülmüştür. Bu sonuçların, alan yazındaki kent kavramı ile ilgili tanımlarla benzerlik

gösterdiği söylenebilir (Ercoşkun, Öcalır-Akünel, Yenigül & Alkan, 2016; Hayta, 2016; Belli & Aydın, 2017; Parlak, 2018; Görün & Kara, 2017; Kurt, 2011). Çalışmanın ikinci araştırma sorusunda ise SBÖA'nın kent kültürüne yönelik algıları incelenmiştir. SBÖA'nın kent kültürünü, değerler bütünü, bir arada yaşamak, kurallar bütünü, gelenekler-görenekler, ortak kültür ve uyum sağlamak olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun alan yazındaki kent kültürü kavramı ile ilgili yapılan açıklamalar ve tanımlamalarla benzerlik gösterdiği söylenebilir (Bal, 2003; Birol, 2008; Geyik, 2010; Kurt, 2011; Hayta, 2016). Çalışmanın üçüncü araştırma sorusunda ise SBÖA'nın kentli olma bilincine yönelik algıları incelenmiştir. SBÖA'nın ketli olma bilincine yönelik olarak olumlu ve olumsuz algıya sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak kentli olma bilincine yönelik algılarının alan yazındaki tanımlamalarla çoğunlukla örtüşmediği görülmüştür. Uyum sağlamak, kent kültürünü benimsemek, kurallara uymak, saygı, eğitilmiş olmak kategorileri alan yazındaki kentlilik bilinci ile ilgili tanımlarla benzerlik göstermektedir (Saban-Ökesli, 2014; Birol, 2008; Ercoşkun, vd., 2016; Belli & Aydın, 2017; Görün & Kara, 2017). Ancak diğer kategorilerin alan yazın ile örtüşmediği söylenebilir. Örneğin, sadece kentte yaşıyor olmak kentlilik bilincinin gelişmesi için yeterli değildir (Es, 2007). Görün & Kara (2017), üniversite öğrencileri ile nicel yöntemle yaptıkları çalışmada katılımcıların kentlilik bilincinin oluştuğu sonucuna ulaşmışlardır. Kentlilik bilincinin göstergesi olarak katılımcıların, kentin tarihi ve kültürel değerlerinin farkında olduklarını, kentin fiziksel, kültürel ve sosyal dönüşümüne katkı sağlamakta gönüllü olduklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu çalışmada SBÖA'nın kentlilik bilinciyle ilgili bu türden algılara sahip olmadıkları görülmüştür. Yeşil & Yüksel (2016), Ordu'da yaptıkları çalışmada, eğitim seviyesinin düştükçe kentten memnun olma düzeyinin arttığını belirtmişlerdir. Keskin, Sağocak & Vural-Aslan (2015), Bursa'da yaptıkları çalışmada, okuryazar olmayanlar ile lisansüstü mezunu olanlar arasında kentlilik bilincine sahip olmada lisansüstü mezunları lehine bir farklılık olduğunu, benzer şekilde, Şen-Beyazlı & Aydemir (2008), Trabzon'da yaptıkları çalışmada, eğitim düzeyinin artmasıyla kentlilik bilincine sahip olma arasında doğru orantı olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada, SBÖA'nın çok az bir kısmının eğitilmiş olmaya vurgu yaptıkları görülmüştür. Hâlbuki yapılan çalışmalar, kentlilik bilincine sahip olmada eğitimin önemini vurgulamaktadır. Çalışmanın dördüncü araştırma sorusunda, SBÖA'nın "kentte yaşamak ile kentli olmak arasında fark var mıdır" sorusuna yönelik görüşleri incelenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun kentte yaşamak ile kentli olmak arasında fark olduğu görüşüne sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu görüşe sahip olan katılımcılar "sadece kentte doğmak ya da kente göç ile sonradan gelmenin" ketli olmaya yetmeyeceğini belirtmişlerdir. Bu sonucun, "kentte yaşamak bir insanın gerçekten kentli olduğu ya da kentlilik bilincine eriştiği anlamına gelmediği (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 21) bilgisiyle örtüştüğü görülmektedir. SBÖA, kentli olmak için kente uyum sağlamak, kent kültürünü benimsemek ve kent kurallarına uymak gerektiğini vurgulamışlardır. Bu sonuçların da, alan yazındaki kentli olmakla ilgili tanımlama ve açıklamalarla benzerlik gösterdiği söylenebilir (Bektaş, 1999; Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009; Geyik, 2010; Kurt, 2011; Saban-Ökesli, 2014; Görün & Kara, 2017). Kentlilik bilincini geliştirmede eğitimin rolü önemlidir. "İnsanların yaşadıkları kentleri tanıdıkları oranda kenti o kadar çok sahiplenecekleri unutulmaması" gerektiği ifade edilmektedir (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 24-25). Kent kültürü ve kentlilik bilincinin oluşumunda, "kente aidiyet, kenti sahiplenme, kent kurumlarına katılım ve kent sorunlarıyla ilgilenme, kentteki sosyo – kültürel yaşamın zenginleşmesi, kentteki farklı sosyal dokuların bu kültürel yaşama katılması" gibi çeşitli boyutlar bulunmaktadır (Belli & Aydın, 2017; Görün & Kara, 2017). Ortaya çıkan bulgulardan hareketle sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kent kültürü ve kentlilik bilincini oluşturan bu etkenlerden sadece kente aidiyet ve kenti sahiplenmeye görece olarak değindikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kent kurumlarına katılım, kent sorunlarıyla ilgilenme ve kentteki sosyo-kültürel

yaşamın zenginleştirilmesi gibi boyutlara değinmedikleri görülmüştür. Oysaki sosyal bilgiler öğretiminin en temel kavramlarından ve becerilerinden biri katılımıdır. Aynı zamanda, sosyal bilgiler eğitiminin önde gelen amaçlarından biri de toplumsal sorunlara duyarlı olan ve bu sorunlara çözüm üreten vatandaşlar yetiştirmektir (MEB, 2018). Bu anlamda, SBÖA'nın kent kültürü ve kentli olma bilincine yönelik bilgi, beceri ve tutumlarının geliştirilmesinin (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 23-24) önemli olduğu düşünülmektedir. Zira onlar sahip oldukları bilgi, beceri ve tutumlarla geleceğin vatandaşlarını yetiştireceklerdir. Bu konuyla ilgili öğretmen adaylarının bilgi, beceri ve tutumların geliştirilebilmesi için Topluma Hizmet Uygulamaları ve Sosyal Proje Geliştirme gibi derslerden yararlanılabilir. Bunun yanında lisans programına seçmeli ders konulabilir. Öğretmen adaylarının kent sorunlarıyla ilgili konulara ve kentteki yerel kamu ve sivil toplum kuruluşlarına katılımlarını sağlayan etkinlikler düzenlenebilir. Zira kent kurumlarına katılım ve kent sorunlarıyla ilgilenme kent kültürü ve kentlilik bilincine sahip olmanın önemli bileşenlerindedir (Belli & Aydın, 2017). Öğretmen adaylarının müzeleri özellikle de kent müzelerini ziyaret etmeleri sağlanabilir. Müzeler kentlilik bilincinin artmasında önemli bir paya sahiptir (Alkan, 2016: 502). Bu çalışmanın sonuçları çalışma grubundan elde edilen bulgularla sınırlı olduğu için genelleme yapmak mümkün değildir, bu nedenle genelleme yapılabilecek nicel gelenekte çalışmaların yapılması önerilebilir. Farklı değişkenlerin araştırma kapsamına dâhil edildiği çalışmalar yapılabilir. Ortaokullarda seçmeli olarak "Şehrimiz..." dersi okutulmaktadır. Bu dersin içeriği kent kültürü ve kentli olma bilinciyle ilişkilidir. Bu dersi okutanlardan biri de sosyal bilgiler öğretmenleridir. Bundan dolayı sosyal bilgiler lisans programlarına kent kültürü ve kentlilik bilinciyle ilgili seçmeli bir ders konulması öğretmen adaylarının bu konuyla ilgili bilgi, beceri ve tutumlarına katkı sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Alkan, F. (2016). Kentlilik bilincinin gelişmesinde müzelerin rolü. *Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Sempozyumu* (ss.496-508). Bursa: Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi-3.
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı. (2009). *Kentleşme Şurası. Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu*. Ankara.
- Bektaş, C. (1999). *Kentli olmak ya da olmamak*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Belli, A. & Aydın, A. (2017). Kent kültürü ve kentlilik bilincinin oluşumunda üniversitelerin rolü: Mustafa Kemal Üniversitesi örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(39), 422-434.
- Biröl, G. (2008). Kentlilik bilinci ve Balıkesir'den yarım asırlık bir örnek: Yeni çarşı deneyimi. *Ege Mimarlık*, 2(65), 28-31.
- Eroşkun, Ö., Öcalır-Aktinal, E., Yenigül, B. & Alkan, L. (2016). Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11 (Özel Sayı), 4-23.
- Es, M. (2007). *Kent üzerine düşünceler*. İstanbul: Plato Danışmanlık.
- Geyik, S. (2010). *Kırdan kente göç sonrası kentlilik bilinci (Mevlana Mahallesi Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Görün, M. & Kara, G. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Kentlilik Bilinci Algısı: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 393-409.
- Güçlü, S. (2002). *Kentleşme ve göç sürecinde Antalya'da kent kültürü ve kentlilik bilinci*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Güllü, İ. (2010). Kent kültürü ve kentlilik bilinci nedir? Nasıl oluşturulabilir? http://www.tavsiyedyorum.com/makale_5813.htm adresinden 24 Eylül 2018 tarihinde alınmıştır.
- Hayta, Y. (2016). Kent kültürü ve değişen kent kavramı. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 165-184.
- Kemper, E., Stringfield S., Teddie, C. (2003). Sampling strategies in social science research. In: A. Tashakkori, C. Teddie (Eds): *Handbook of Mixed Method in Social and Behavioral Research*. Thousand Oaks, CA: Sage, pp. 273-296.

- Keskin, E. B., Sağocak, M. & Vural-Arslan, T. (2015). Kentlilik bilinci çalışmaları için bir model önerisi: Bursa'da kentlilik bilinci araştırması. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11(1), 21-43.
- Kurt, N. (2011). Kent hizmetlerinin geleceğinde kentsel sorumluluklar ve kent kültürünün geliştirilmesi stratejileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 261-278.
- MEB. (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey-Bass, A Wiley Imprint.
- Parlak, B. (2018). Sürdürülebilir kalkınma ve kentli hakları perspektifinden kent kültürü ve kent kimliğinin dönüşümü: Bir proje örneği. *TESAM Akademi Dergisi, Yerel Yönetimler Özel Sayısı*, 11-48.
- Saban-Ökesli, D. (2014). Göçmen kültürü ve kentlilik bilinci: Adana Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(33), 595-607.
- Şen-Beyazlı, D. & Aydemir, Ş. (2008). Kentlilik bilinci ve mekân: Trabzon kenti örneği. *Planlama Dergisi*, 4, 49-60.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

Pre-Service Social Studies Teachers' Perceptions and Views on Urban Culture and Urbanity Consciousness

Introduction

Urban consciousness means that individuals living in the city exhibit urban-specific behaviors, are aware of being urban and stakeholder and behaves accordingly (Birol, 2008: 28; Ercoşkun, et al., 2016: 5). Urban consciousness and urban culture are related concepts. Both concepts feed and support each other. In the formation process of urban consciousness, there are four criteria; belonging to the city, ownership of the city, participation in urban institutions and dealing with urban problems (Belli & Aydın, 2017, p.426). In this sense, education is important in the development of urban culture and consciousness. In order to create urban awareness, it is suggested that effective education should be provided to the first, middle and university starting from pre-school education (Güçlü, 2002; Ministry of Public Works and Settlement, 2009). The main objective of our education system is to educate individuals who have knowledge, skills and behaviors integrated with our values and competencies (MEB, 2018). This aim is carried out through various courses in the educational levels. One of these courses is social studies. The general aim of the social studies course is to educate efficient and productive citizens. In this understanding, some of the skills and behaviors expected from the citizens to be raised are to be sensitive to their environment, social problems and cultural issues and to produce solutions to social problems (MEB, 2018). In this respect, it is important to investigate the perceptions and views of the pre-service social studies teachers on urban culture and urban consciousness that will raise the citizens of the future. The aim of this study is to examine the perceptions and views of pre-service social studies teachers on urban culture and urban consciousness. For this purpose, the following questions were sought:

1. How do pre-service social studies teachers perceive urban?
2. How do pre-service social studies teachers perceive urban culture?
3. How do pre-service social studies teachers perceive urbanity consciousness?
4. What are the views of the pre-service social studies teachers on the difference between living in the urban and being in urbanite?

Method

The study was carried out by basic qualitative design. The basic qualitative design was used in this study. The basic qualitative research is the researches that focus on the participants' perspectives on a subject. It aims to reveal and interpret meanings. It is frequently preferred in applied fields such as educational sciences (Merriam, 2009). The study group consisted of 115 Pre-service Social Studies Teachers. Of these, 70 were female and 45 were male. Sixty-three of the participants are junior and fifty-two are senior. The data of the study were collected with 4 open-ended questions. Questions were received from the field education specialist and educational science expert. The data of the study were analyzed by content analysis.

Result

The results showed that the participants produce a wide range of categories related to the city concept. When we look at these categories, it is concluded that they perceive the city as a place where there are different cultures,

which are more developed, crowded, coexist, and have different cultures. It can be said that these results are similar to the definitions of the urban concept in the literature (Ercoşkun, Öcalır-Akunal, Yenigül & Alkan, 2016; Hayta, 2016; Belli & Aydın, 2017; Parlak, 2018; Gör & Kara, 2017; Kurt, 2011). The results showed that the participants perceived urban culture as a whole, living together, and living as a whole, traditions-traditions, common culture and adaptation. It can be said that this result is similar to the explanations and definitions about the concept of urban culture in the literature (Bal, 2003; Birol, 2008; Geyik, 2010; Kurt, 2011; Hayta, 2016). The results showed that participants have positive and negative perceptions about being conscious. Compliance, the adoption of urban culture, obeying the rules, respect, educated categories are similar to the definitions of urban consciousness in the summer (Saban-Ökesli, 2014; Birol, 2008; Ercoşkun, et al., 2016; Belli & Aydın, 2017; Kara, 2017). In the fourth research question, the views of the participants about the difference between living in the city and being urbanity are examined. The results showed that the majority of the participants have the difference between living in the city and being urbanity.

Discussion

Based on the findings, it can be concluded that social studies teacher candidates are only interested in urban culture and urban ownership. Participation in urban institutions, dealing with urban problems, and enriching the socio-cultural life in the city were not mentioned. However, one of the most basic concepts and skills of teaching social studies is participation. At the same time, one of the main aims of social studies education is to educate citizens who are sensitive to social problems and who produce solutions to these problems (MEB, 2018). In this sense, it is considered important to improve the knowledge, skills and attitudes of the pre-service social studies teachers on urban culture and urban consciousness.